

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
у Львові

III

8757/1935

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим до дат ко м
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата вносить 12 зл. річно,
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 2:50 долари річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

З М І С Т:

	стор.
<i>о. Вас. Пришляк:</i> III Загальні Збори Тов. св. Андрея	1—6
<i>о. прот. П. Табінський:</i> Релігійні питання в церковному роз- зколі XI в.	6—11
<i>о. Омелян Квіт:</i> Кореляція на годині релії	12—13
<i>о. Андрій Лошній:</i> Празники Різдва Христового і Богояв- лення у нашім річнім церк. уставі	13—19
<i>о. Волод. Кармазин:</i> Католицька Акція і священник	19—22
<i>Х.:</i> З життя російської незєдиненої православної Церкви	22—27
<i>о. др. Г. Космелъник:</i> Історична обективність	28—33
Всячина	33—40

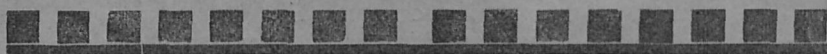
До
Впр. Отців Передплатників
„Ниви“

Всім нашим передплатникам, які залягають з передплатою за 1934 рік і попередній не вирівнали, висилаємо окремі пригадки поштою.

Просимо чимскорше вирівнати залеглість, щоби не треба було здержувати часопису.

Тому, що в часі виготовлювання і висилки пригадок могло багато передплатників вислати гроші, то всіх тих просимо за пригадку не гніватися.

АДМІНІСТРАЦІЯ „НИВИ“

ЦЕРКВИ КУПУЮТЬ СВІТЛО

лише у своїй фабриці свічок

„К Е Р О С“

Власники: ПАВЛО ДУРБАК і СИНИ

перше Інж. К. КОТЕЦЬКИЙ і Ска, спілка з обм. пор.

ЛЬВІВ 15. вул. ОКРУЖНА (бічна Кульпарківської) 108 а. — Тел. 57-48.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2¹/₂ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата вносить 12 зл. річно,
півріч. 6 — зл., чвертьрічно 3 — зл.
для Америки 2:50 доляри річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

III Загальні Збори Тов-а св. Андрея

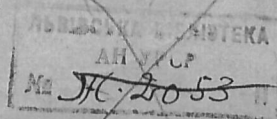
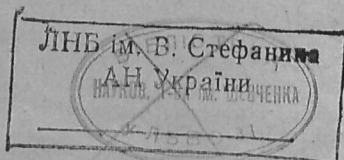
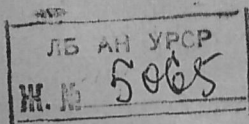
(Підсумки й рефлексії)

Дня 11. січня ц. р. в музею Богословської Академії у Львові відбулися треті з черги Загальні Збори нашого станового Товариства.

Збори попередила заупок. Сл. Божа, яку в церкві Св. Духа відправив сам голова Т-ва, о. крилош. Юліян Дзерович.

Зборами проводив сам голова при допомозі оо. деканів Бобовника і Мармаша, секретарювали оо. Блозовський і Шулим.

По відчитанню обов'язуючого правильника і протоколу з попередніх зборів, який прийняті збори прийняли з поправками до відома, зложив звіт з діяльності Товариства сам голова, о. кан. Дзерович. Із нього найважливіші дані занотовуємо для наświetлення і самого організаційного розмаху і внутрішньої праці Товариства. В останньому році Товариство мало 860 членів, з того 91 не проявили більшого заінтересування Товариством, а 4 виступило з ріжних мотивів, 28 членів переставилось до вічності, з того 15 у останньому році. В організаційних справах Товариство вислало 25 писем, головню до оо. деканів. Як *acies ordinata* на перше місце у звітвому році висунувся Галицький протопресвітерат, на другому Золочівський, на третьому Стрийський, деякі недотягнення виказали Тернопільський і Львівський. Взірцево зіставлені таблиці поодиноких

пресвитератів ілюструють ці організаційні прояви. Прояви додатні і відємні на низах дають вислів більшого або меншого організаційного змислу деканальних органів. Мотиви приступлення до організації не все високі (Прим. 5 членів приступило, бо потребували матер. допомоги).

Твариство репрезентувало наш стан на ювілейних обходах Рев. Союзу, на Жіночому Конгресі, на зїзді Марійських Дружин, ювілею рогатинської гімназії, о. Авг. Волошина (із Закарпаття), о. Світенького з Ладичина, рем сн. Тов. „Зорю“; зареаговано на жидівські наклепи на наше духовенство; в багатьох зареєстрованих випадках не було моральної спроможности зареагувати.

Інтервенції Президії прислішують урегулювання справи площі Тов. ап. Павла; в Митрополичій Консисторії, в асекураційних товариствах, в Митроп. Ординаріяті, в Апост. Візитатора Товариство своїм інстанціонуванням зробило великі прислуги і членам І загалови духовенства.

Реколекції заходом Тов-а під проводом о. духовн. Рудя зібрали 108 учасників і вже виробили собі маркантно-додатну позицію у нашому духовому білянсі.

Матеріяльна сторінка діяльности, ця гірка проза нашої буденщини, найшла маленьке заспокоєння у позичковому фондї, який започаткував сам Впреосв. Митрополит квотою 7500 зл.; з чого уділено 63 позички вквоті 13.098 зл. (сплачено 5350 зол., на позичках остає еще 7748 зол.). З власних фондів Товариство уділило в наглих випадках допомог по вирішенню Надз. Радою у висоті 400 зол. Яка є велика потреба такої акції, свідчать ще многі не полагожені прохання.

Фінанси Товариства виказують збірну суму приходів 21.313.29 зол., в розходах 9.226.09 зол. На впливи зложились головно вкладки (10.147.22), рабати (2057.99). Із рубрики рабатів Товариство уділяло доразові допомоги, заапробовані Надз. Радою.

Видання минулорічної членської премії спричинило 265 зол. дефіциту, а це вказувалоб на нерентовність таких друків. Фінанси Тов-а збільшилися в білянсовім році відсотками з вкладок на квоту 329 + 49.28 зол., дару о. Рудя 100 зол. (непринятий гонорар за реколекції) і 104 зол., які по розрахунку з Ректоратом Семинарії залишились в касі Товариства.

Секційний рух був своєчасно зреферований на сторінках „Ниви“; найактивніша: правної оборони під проводом о. дра Глинки, сформовані: статутова (о. Дзерович, провідник), реколекційно-місійна (о. Рудь), інтервенційна (о. Блзовський) і фінансова. Зголошення з провінції до участі в комісіях, на жаль, не напливають. Слід згадати і про комісію видавничу під пров. о. дра Костельника, однаковож

зголошений до друку матеріал не матиме покищо ширшого зацікавлення ні примінення. Одним із завдань фінансової комісії буде увійти в контакт з Вдов.-сирітським фондом для створення рямок співпраці, або й навіть перебрання того ж в обсяг нашого Товариства; та це залежатиме від Загальних Зборів Вдов.-сир. фонду.

Товариство, щоправда, не має покищо наладнаної канцелярії, ні урядовця, бо це получене з коштами, тож ціле діловодство спочивало в руках о. Голови, який своєю жертвенною працею бодай в початках розвитку Товариства зберіг його від нездорової струї самозідання.

Із звітів протопресвітератів Стрийського і Золочівського Збори довідались, що перший стремить до розбудови матеріальної самопомоги, другий укладає свою працю більш ідеологічно.

В імені контрольної комісії о. др. Глинка підкреслив позитивні сторінки розвитку Товариства, завдяки о. Голові, всеж таки необхідний формальний розподіл праці кермуючих органів і наладнання рямок праці допомогового фонду. Ставить у звязку з тим внесок уділення абсолюторії, що й по обильній дискусії прийнято.

Дискусія над звітом порушила пекучі організаційні питання, головно на низах, розбудову рямок діяльності проводу, квестіво самооборони духовенства перед напастями ворожої преси, ізольованість праці Товариства межами дієцезій, потребу власного органу, і т. д.

Комісія matka (по одному делегатови від протопресвітератів) намітила кандидатів на доповняючий вибір Надз. Р. і контрольної комісії. Її внесок прийнято.

Наміченої зміни статуту не переведено, але рішено передати справу статутівій комісії, яка з готовим матеріалом має прийти на найближчі Заг. Збори.

Рівнож не вирішено дефінітивно висоти вкладки. Внески заняли може своїми проєктами заботато часу; а що проєкт дирекції і Надз. Ради ремунерувати карних членів преміями, збори відкинули, це був би вияв журби про ненарушимість фондів Товариства, з таким трудом зібраних. За те справа набуття об'єктів-парцель в Рудні і Збоїсках є вельми важна і нею безперечно зацікавиться ближче Надз. Рада й Управа. З місць зголошено декілька дезідератів. Збори через окрему делегацію зложили поклін Впреосв. Митрополитови і висловили подяку Преосв. Никиті, що весь час слідкував за ходом наряд.

* * *

У повищому звіті із послідних зборів нарочно підмічую факти, не особи. Бо справді найбільшим і незаперечним фактом є саме існування Товариства і його благодатний

вплив на загал духовенства, на життєвий зв'язок низів з верхами нашої станової організації і його очезидний розвиток.

В цілому ході нарад пробивалося рівнож змагання схемат доривочної філантропії заступити новим життєздатним фінансовим органом, опертим на кооперативних засадах, який вмщав би не лиш матеріальні потреби загалу духовенства, але й реєстрував би вноси цілого збірного тіла.

Наша станова організація виступила на арену життя недавно. Вона ще молода і тому не всіла ще навіть сконкретизувати мінімум своєї програми. Вона не всіла ще оформити своїх життєвих потреб; щойно збирає сили і засоби, щоби обєднати нас спільною думкою і працею і розбулувати дальші організаційні етапи. В її програмі лежить доложити всіх старань, щоби із розпоршеної пасивної маси інтелігентних робітників створити суспільний актив, який незломною волею власного зусилля зумів би впрягтися в реальне життя і дати йому в жертву всі свої цінности на більшу славу Божу, на добро Церкви і народу.

На зміст нашої організації як товариства складаються два елементи.

В обсяг першого входить фізичне згуртування членів, себто поголовне членство, а при сім нагромадження фондів, матеріальних ресурсів, необхідних до розбудови інституції, яка поставила б собі за завдання матеріальну самопомогу, забезпечення їх екзистенції, несення пом'чі в поодиноких випадках, фінансування справ, що ідеольогічно зв'язані з нашим станом. Самопомога і станова оборона це обовязок кожної організації, а в нас вона спеціально не може мати вигляду якоїсь спорадичної філантропії — це мусить бути продумана на ширшу скалю акція ратунку цілого стану в його щоденних злиднях. Та поміч цю зможе собі дати духовенство тільки тоді, коли воно організаційно скріпиться, а станово перевиховається. Ця поміч може дальше бути ріжновидна, як це продумано в пляні розбудови секцій; але ми з низів мусимо цю працю заактивізувати, даючи і матеріал до праці і самим нам активізуватись необхідно і стаючи на допомогу централі в її змаганнях. Це мав на думці внесок одного з отців, що через заіменування мужів довіря по деканатах хотів увести цю безпосередність контакту і відтяжити деканальні уряди.

Не менш важним є чинник моральний: душпастирської співпраці і станового згуртування. Бо умовини життя ставлять до нас всесторонні вимоги, тим то й моральна база нашої духовної натури мусить розбудуватись. Духовенство своїми моральними вальорами найглубше вплітується у суспільне життя, тому з цього приводу переживає іноді виїмово тяжкі моменти.

Для порівняння візьмемо передвоєнні часи — часи еко-

номічної незалежності духовенства, але меншої моральної натуги. Тільки повоевний гіркий досвід привів наш загал до деякого отверезіння і заставив подумати про себе і своїх. Ми є свідками, що в суспільному наверствуванні гра сил поодиноких станів привела до радикальних перемін практичного життя і формування думки. Ця гра сил заторкнула нас найболючіше, може й тому, що ми жили, а в часті ще живемо перестарілими категоріями в поглядах на практичне життя. Бачимо, що життєві шанси звужуються нам на очах, а екзистенції нашої не всилі нині поправити реформа правних титулів. Ми бачимо, що із економічним занепадом йде в парі моральна депресія. Вкінці моральні негативи, що видимо могутніють, б'ють по нас з усіх боків, і від нашої пастви, і від лівих елементів, і від релігійного-сект. розкладу, а в додатку і від зовнішніх чинників.

Як станова організація, Товариство дає імпульс і розмах нашій об'єднаній масі. Ми слухно радіємо і гордимось нашим дорібком; бо те, що приробилось, є вже частинним здійсненням ідейних залогень, є справжньою, хоч може примітивною реалізацією задуманого пляну. Однаковож з жалем мусимо сконстатувати, що сучасний момент найменш сприяє нашим змаганням. Бо не лиш викохав матеріальну нужду, але пляново стремить до заломання душі нашого духовенства. Тут і там робить виломи, ломить характери і ми з жалем та безрадно глядимо на нездисциплінованість одиниць, що компромітують і стан і свою святу місію.

Всупереч канонам і становій дисципліні доходить до порушення престижу, бо жирують аспірації, амбіції. Нерідко контакти деяких зпоміж нас йдуть так далеко, що у крутіж своїх станових справ втягають чинники посторонні, нам ворожі — і виходить на верх прикра компромітація і пониження вже не одиниці, але цілого стану, в якому вони опинилися якось випадково.

Цим обявом станової малодушности Товариство повинно зацікавитись і протиставитись з цілою рішучістю, бо оборона чести священника глибоко залягла в організаційних рамках централі і її відділів. — Нарочно це підкреслюють, бо на Зборах про це не було можности говорити. Завданням Товариства, між иншим, є підняти високо моральні цінности нашого стану, що має лікувати не лиш розбите життя сучасної суспільности, але в першій мірі об'єднати себе і свою працю по всіх дієцезіях нашої Волости.

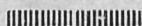
Ще багато насувається думок, заторкнених Загальними Зборами і залишених незаторкненими ізза браку часу.

Етап організаційної праці незакінчений; поверхня впливів Товариства замітно поширюється в напрямі сцементування розпоросених сил шляхом індивідуальних матеріальних, а ще більше моральних вкладів. Централя стоїть на

порозі нової фази розвитку, якої контури намітила дискусія. Залишається слово за провінцією, яка ще не зробила рішучих потягнень в напрямі забезпечення матеріальної екзистенції себе і своїх родин, для поширення та поглиблення душпастирської праці на низах, а навіть і видержання на позиціях громадського культурно-освітнього і господарського життя.

Треба сподіватись, що майбутній рік внесе знов нові цінні надбання в нашу станову організацію і скріпить нас матеріально, а ще більше морально на грядучі грізні часи.

о. Вас. Пришляк

О. прот. П. Табінський

Релігійні питання в церк. розколі XI в.

Погляди на причини розколу. Які факти й обставини спричинили розрив церковної спільности грецького Сходу з латинським Заходом? У поглядах істориків і богословів, як католицьких, так і незеднаних, вияснюючих дане питання, панує велике розходження й ріжнотністість. Насамперед тут виявляється ступінь зорієнтованности автора в історичних подіях, а потім і головним чином — його ідейне наставлення та переконання: хто вважає догматичні й обрядові ріжниці між Церквами за річ істотну або — принаймні — значну, приписує їм рішаючу ролю; хто оцінює їх лагідніше, або й зовсім не надає поважнішого значення, шукає інших причин церковного забурення; в кожному же разі, незеднані всю відповідальність за останні покладають на християн Західньої Церкви, головним чином — на церковні стремління пап і характер їх ерархічної влади¹⁾, тоді як католики, навпаки, обвинувачують Греків, закидаючи їм цезаропапізм византійських імператорів, честолюбні домагання константинопольських патріархів, надмірний націоналізм то що²⁾.

Як видно, висвітлюючи справу церковного розколу, історики й богослови дивляться на неї через призму власного релігійного світогляду: приписують стародавнім погляди, яких самі держаться. Щоб уникнути подібного, суб'єктивного розуміння історичних подій, належить стояти на ґрунті не тільки точно посвідчених фактів, а й психології даного суспільства та його провідників. По відношенню до

¹⁾ Історичний нарис поглядів незеднаних богословів на причини церковного розколу можна знайти в М. Jugie, tom. I, p. 373—390.

²⁾ М. Jugie, t. I, p. 47—101; 390—391.

розгляданого нами церковного розколу не є це річ безнадійна: до наших часів зберіглося чимало автентичних полемічних творів — грецьких і латинських, написаних у зв'язку з ним, які виявляють погляди та переконання його дієвих сучасників.

Як свідчать указані твори, ініціатива церковного розриву походить від Греків¹⁾, а безпосередня його причина — психологічної природи, а саме: переконання й свідомість Греків, що їх братя в Христі — Латиняни відступили від правдивого церковного передання, яке в усій своїй точності й чистоті зберіглося тільки в Церкві Грецькій. Свідомість ця керувала тодішньою грецькою інтелігенцією, викликала запал у полемістів, характеризувала релігійний настрій византійського суспільства. Один з перших полемічних творів, написаний скоро після розриву Византії з Римом, вияснює його походження слідуочим способом: папи — наступники Христофора — не хотіли повернутися до первісної шляхотности безпороочної православної віри, яку передали св. Божій Церкві та її побожним, Христовим іменем званим, людям сім св. вселенських соборів, тому й відлучені від Церкви й скреслені з диптихів²⁾. Подібне твердження висловлює й автор статті „Про Франків і інших Латинян“. „Папа Римський і християни західних країн — каже він — віддавна' знаходяться поза Католицькою Церквою й далекі від євангельських, апостольських і отецьких передань, тому що держаться протизаконних і дикунських звичаїв“³⁾. Особливо характеристичний заклик знаменитого Льва Охридського, одного з чільних церковних діячів 1053-1054 років: „Чому ви — писав він до Івана Тракійського, а через нього до всіх західних єпископів — не звернете уваги на свої блуди, не пізнаєте їх, не направите людей і себе?... Чи вже легковажите те, чого вчили Петро, Павло й інші? Ви зводите себе й людей, а про це я пишу (проти безквасного хліба для Евхаристії, суботнього посту, їдження задушених тварин і опушення співу „аллилуя“ у великий піст), — того вчили Петро, Павло й інші Апостоли, учив сам Спаситель, і це прийняла св. Католицька Церква й досі свято берегла. Направте себе й ви бережіть так. Безквасний хліб і суботи позоставте жалюгідним Юдеям, рівнож як задушене — поганам, щоб нам бути чистими й безпороочними, незіпсованими в правдивій вірі й бути єдиною отаурою пастиря Христа“⁴⁾. Подібного погляду на Латинян, як на відступників від правдивої науки Христової, держалися всі

1) Нива 1934, V, стор. 170—172.

2) „Як і яким чином відлучено від нас Латинян“, п. 9: J. Hergenröther, Monumenta, p. 161—162, A. Поповъ. Op. cit., стор. 143.

3) J. Hergenröther, Monumenta, p. 62—63; A. Поповъ, стор. 58—59.

4) Migne, P.G.r. t. CXX, 844.

інші полемісти, і тільки тим виправдували свої ухилення від церковної спільності з ними. „Ми — напр. запевнював Латинян Никита Сеїдський у 1112 р. з приємністю (*καλῶς*) знову повернулися б до єдності, від якої на жаль (*κακῶς*) відступили, колиб не три перешкоди (Filioque, квасний хліб і назва Богородиці Святою Марєю), що становлять якби простінок чи перегороду“¹⁾.

Чи можна легковажити ці освідчення Греків, дошукуючись джерел церковного розколу?

Так звані латинські блуди. Грецькі письменники, які трудилися над вилічуванням латинських відступництв, погоджувалися один за одним у питанню, в чім саме відступництва ті треба вбачати. В той час, як одні обмежували число останніх кількома точками²⁾, другі нараховували їх десятками³⁾, а декотрі просто вважали їх за безліч⁴⁾. Далі, що з погляду одних належало до тяжких блудів, то для інших видавалося річю незначною або зовсім неважною⁵⁾.

Ще один факт заслуговує на спеціальне підкреслення: у найдавніших каталогах латинських „блудів“, почавши від моменту формального розриву до половини XIV віку, ідея єрархічної зверхності Римського єпископа зовсім не нотується, а з незеднаних письменників до XVII віку ні один не вважав її за причину церковних забурень між Сходом і Заходом⁶⁾. Факт цей гідний тим більшої уваги, що вже

¹⁾ А. Павловъ Op. cit. стор. 188.

²⁾ Найраніш полемічні памятки — „Як і яким чином відлучено від нас Латинян“, „Скільки разів відділювалися Римляни“ та II євдо-Фотієвий трактат про Св. Духа — за причину розколу вважають додаток до Символу; лише цей ставиться в вину Латинянам архієпископами болгарськими, Теофіляктом (у другій половині XI в.) і Дмитром Хоматиним (у першій чверті XIII в.); єпископ Іван Китрський визнає дві причини розділення: більшу — додаток і меншу — безквасний хліб; хартофілакс Никита Нікейський і Лев Охридський полемізували проти чотирьох точок, Никита Ститат — пяти, Лев Переяславський — і митроп. Іван II Руський шогги.

³⁾ Фотій — указував їх 10, Іван Клявдіопольський 19, трактат „Про Франків“ — 28, Никита Сеїдський — 32, Дискусія Панагіота з Азим том — 72.

⁴⁾ Михайло Керулярій, назвавши 19 латинських провин, додав: „й дещо іншого (Латиняни) діють, що зокрема трудно передічити“ (Epistola ad Petrum Antioch; Migne P. Gr., t. CXX, col. 793); патр. Ніль, (1379—1388) говорить уже про „безліч ересей“ (Epistola ad Russos, Acta Patriarch. Const., t. II, p. 34).

⁵⁾ Зрєчн. напр. погляди Петра Антіохійського (Epistola ad Michaelem Sacerdarium; Migne, P. Gr. t. CXX, c. 800—813) і Теофілякта Болгарського (Epistola ad Nicol. umdiaconum; Migne P. Gr. CXXVI, col. 221—249).

⁶⁾ Максим Шельпопонецький, здається, перший висловив погляд що „загальна влада пап була причиною розділення Церков“ („Підручник проги розколу Папістів“ написаний, у 1620 р, виданий Іосифом Єрусалимським у 1690 р. — М. Juzie I, p. 380—381, 502—503).

батько грецької полеміки проти Латинян — Фотій взяв на себе труд довести суперечність указаної ідеї з наукою Христовою, як рівно ж з даними історичними й канонічними¹⁾; з другого боку, папи в своїх зносинах із Сходом завжди стверджували й підкреслювали єрархічне першенство своєї столиці, як божественну установу, та вказували на konieczність її визнавати, а противники церковного розколу обвинувачували Константинопольських патріархів в замаху на єрархічні права й привілеї Старого Риму²⁾).

Грецькі полемісти до XV-го віку засадничо визнавали право Апостольської Столиці на церковну зверхність; не вважали римських єпископів за своїх зверхників тільки задля їх „відступства“ від Католицької Церкви, обіцяли повернутися до давньої традиції, як що ті одностунні будуть з ними в питаннях віри. Вже згадуваний нами твір, під назвою: „Як і яким чином відлучено від нас Латинян, позбавлено першенства та скреслено з диптихів“, не залишає сумніву, що Греки до розколу не заперечували єрархічного першенства пап (бо про них мова під „Латинянами“). Ще виразніша заява Івана Клявдіопольського, сучасника церковних переговорів римсько-византійських 1024 року: „ви укринаєте ганебну безбожність — закидає він Латинянам — і кажете лож на божествену душу Верховного (του Κουφαίου, Ап. Петра), роблячи покровом своєї протозаконности першу катедру, на якій Христос Свою Церкву збудував“³⁾. Признання за папами єрархічного першенства перед церковним розколом і згоду на нього під умовою усунення в Латинській Церкві всіх її різниць проти Грецької чуємо навіть з уст Константинопольських патріархів, — осіб дуже вражливих у питаннях єрархічного авторитету. Один з них, невідомий з імені — в посланню до свого єрусалимського товариша, полемізуючи з латинською наукою про церковну зверхність, повчає слідувачим чином: „І ми приймаємо Ап. Петра за верховного, але в іншій значінню, — задля необ-

Для XVII віку погляд цей був новиною й зовсім непопулярним; тоді ще міцно вірили в мітичного папу Петра Гугнивого, який здобувши Римську столицю, вирікся християнської віри й відступив від свідних патріархів (Сртятинський Гребник — в чині зречення латинських блудів; „Кириллова Книга“ (Москва 1644 року); Московська Книга (1650—1653 р.) — у вступній статті „про римське відступство“).

¹⁾ Він був автором анонімного трактату „До тих, що називають Рим першою столицею“ Rhalli et Potli t. IV, p. 409—414; J. Hergenröther t. III s. 170—172) і правдоподібно послання, висланого в 865 р. м. Михайлом III до папи Николая I й направленого проти привілеїв першості Столиці (Nicolai papae I epistola ad Michelaem imp.: Migne, P. L., t. CXLIX, col. 948—950).

²⁾ Стаття Псевдо-Фотієва про церковне розділення (Ніля 1934 р. VI—VII, стол. 204) і Ніля Кавасили про причини розколу (Migne, P. Gr., t. CXLIX, col. 684—685)

³⁾ А. Павловъ, op. cit., стор. 189.

хідного порядку, який — як говориться — єднає небесне із земним і мислиться в поступі й успіванню, — це ми визнаємо. Але визнаючи Петра, не визнаємо папи“. Папа був колись першим, коли однаково з нами розумів і мислив. Нині ж, мислячи противно, як зватиметься першим? Нехай посвідчить тожсамість у вірі й прийме першенство, як і за давніх часів, щоб установлювала степені віра, а не насильство й тиранія. Не давши ж цього, ніколи не одержить від нас, чого бажає“¹⁾.

З інших грецьких письменників слід ще згадати відомого архієп. Ніля Кавасилу, Солунського, що теж свідчив про єрархічне першенство папи, заперечуючи однако його, як установу *juris divini*: „Причина розколу — на його погляд — не та, яку вказують Латиняни, — що ми хочемо присвоїти собі першенство й не бажаємо бути під зверхністю римською, а тому ухиляємся від мира. Ніколи не боролися ми з Римською Церквою за першенство — не укриваємо ані давнього звичаю, ані постанов Отців, якими Церква Римська визнається за найстаршу з усіх“²⁾. Наведені дані вказують на те, що в формуванні грецької релігійної свідомости, вороже наставленій до Латинського Заходу, питання про єрархічні відносини між Сходом і Апостольською Столицею не відгравало ніякої ролі, і цілковито помиляються письменники, що дивляться на зазначене питання, як на одну з головних, або навіть одинокую причину церковного розділення. Вияснення їх не покриваються історичними свідченнями, перепечать релігійній психіці Визвнтіїв XI віку. Що правда, були на константинопольській катедрі особи, що вважали себе за зверхників цілої Церкви³⁾, як і не бракувало грецьких письменників, що в такому ж дусі висловлювалися про своїх первосвятителів⁴⁾. Але погляд цей витворився як наслідок церковного розколу й у звязку з свідомістю, що хри-

¹⁾ А. Павловъ, *op. cit.*, стор. 167. Подібну декларацію містить стаття про Св. Духа — „Слово отъѣгнуе на Латину“: „Дондеже оубо ваші папєжи духовному і братьскому совкущенню связані бынающе, вѣру ясно проповѣдаху и величаху. И святая божья церквы римскому стилю старѣйшество подобаше. А отне леже за высокооумье і своєю ради воля от братства отлучися. И оучити дерзостью нача. Яже закономъ не прєзана. Того ради и святая божья церквы плачеть по немъ яко первенця“ (А. Поповъ, *op. cit.*, стор. 162).

²⁾ *Nili Cabasilae de Ecclesiarum dissidio*: Migne, P. Gr., t. CXLIX, col. 684—685.

³⁾ Про Керулярієве розуміння патріяршої гідности мова була вище (Нива 1934, VIII, стор. 259—260). Герман II (1222—1240) титулував себе: „з Божої ласки архієпископ всеї вселенної, патріярх“ (попслання його до Кирила I митроп. Руського); В XIV віці патріярхи Фільотей, Ніль і Антоній IV величали себе предсідниками всеї Церкви, Вчителими всіх християн, Намісниками Христосими й т. п. (*Acta Patriar Constantinop.* t. I, p. 264, 266; t. II, 345, 347, 447).

⁴⁾ Ник. Хоніат напр. називає византійського патріярха „церков кормителем, віри начальником, Православія провідником“ (in Alex Murz. p. 5).

стіянство в незаплямованій чистоті й незмінності передання зберігається лише в Візантії. З цілковитою певністю можна сказати, що колиб Рим погодився на добровільний поділ християнського світу, визнав візантійського єрарха за рівночасного з собою голову цілого Сходу, а свої привілеї обмежив лише Заходом і обрядом латинським, церковного розколу через такі порядки все таки не далось би уникнути: Грек не перестав би вважати Filioque за єресь, а безквасний хліб і інші особливості латинські — за злочинне ухилення від церковного передання, не зупинився б перед тим, щоб зробити із свого погляду послідовний висновок, — проголосити Латинянина за відступника.

Чи грецька релігійна свідомість, що сталася безпосередньо причиною розколу, була свідомістю християнства вселенського, католицького? Чи може лише льокальним і неточним розумінням християнської правди, яке не сягало її вселенської глибини? Відповідь на ці питання конечна для всякого, хто студіює духовну культуру Грецького Сходу, а зокрема цікавиться проблемою його поєднання з латинським Заходом. Висвітлить вона релігійну вартість розколу, виснюючи також, що саме завинило в цьому сумному і скандальному явищі в Христовій Церкві. Щоб таку відповідь одержати, належить розглянути ті конкретні факти, на які грецька свідомість релігійна покликана, або якими себе виправдувала, — на так звані латинські „відступства“. Тому, що Греки неоднаково указували їх скількість, нема потреби розглядати всі точки їх полемічного каталогу, — вистарчить застановитися лише на головніших з них, які не втратили свого значіння й до нинішніх часів. Це — Filioque, чи наука про походження Св. Духа „й від Сина“, безквасний хліб в Евхаристії, піст у суботу та відміни в провадженню Великого посту. Що до інших точок, вистарчить зазначити, що одні з них належать до предметів фантазії¹⁾ інші були льокальним і часовим зловживанням²⁾; або чисто обрядової природи; де-які, нарешті, прийняті на Сході нині³⁾.

(Продовження буде)

¹⁾ За непорозуміння треба вважати такі обвинувачення, як напр.: Латиняни не називають Пресвяту Ді у Богородицею, а лише Сятою Марією; не малюють у церквах св. образів; не почитають мощів святих; не почитають нарічні з іншими святими Василія Вел., Григорія Богослова й Івана Золотоустого; цілування служачого пресвитера приймається в них замість причастя і т. п.

²⁾ Як напр. участь духовних осіб у війнах, уживання в їжу задушених тварин і крові; конкубінат духовних осіб; розмови мирян у церквах підча Служби Божої. Очевидячки з рівним правом подібні закиди можна було поставити і східнім християнам.

³⁾ Наприклад: уживання шовкових і різнокольорових церковних одяг; дозвіл вліцпеви женитися з сестрою жінки, або рідним братам з рідними сестрами; черці й єпископи їдять мясо й сало; миряни і навіть духовні бриють бороди та інш.

о. Омелян Квіт

Кореляція на годині релігії

В останніх часах у шкільництві звернено особлившу увагу на застосовання методи кореляції в навчанні кожного предмету в школі. Нпр. на годині історії професор історії мусить узгляднювати пигання географії, літератури, мови, природи й усіх інших предметів. Знову на годині географії переводиться кореляцію з предметом історії, літератури, фізики, математики і т. д. Навіть професор тілесних вправ домагається, щоби професори інших предметів корелювали в навчанні своїх предметів і його предмет. Бо йде про те, щоби виробити в учнях загальний погляд, всестороннє знання, його все пригадувати, поглиблювати й до всего приміювати. А цю всяке об'язування і виховання основується на джерелах рідної культури, себто мові, літературі, географії й історії, то на кореляцію цих предметів звернено особлившу увагу.

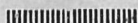
І як можуть, застосовують учителі методу кореляції. На жаль, тільки катихит стає безрадний, кажучи: „Мій предмет є такий абстракційний й іншого наставлення, що я можу хіба в V. кл. г.м.ч. корелювати історію“. Забувається при цьому, що тепер навіть математика змушують, щоби корелював на своїх годинах мову, літературу, тощо. А катихит має куди більшу спромозгу кореляції інших предметів.

Поминаючи вже кореляцію мови, літератури, історії, які аж просяться до кореляції на годині релігії, але хочби звернути увагу на кореляцію географії, фізики, природи. Буває така дивовижа, що нераз ученик в середній школі дає відповідь, що Христос умер в Римі, або що Вифлєс лежить у Греції. Виказуючи значіння дехальогу й моральних правил, можна корелювати навіть з фізикою, як нормою фізичних правил. Бо коли нас об'язують закони і межі фізичні, тоді мусяє нас об'язувати й закони духовні, моральні. Трактуючи про Божі прикмети, можна корелювати з природою, виказуючи доцільну будову організмів, гармонійний устрій світу, його лад і порядок, що сулонує всемогутність і премудрість Творця. І сь. Тайни, як видимі знаки невидимі ласки й інші правди віри мусимо унагляднювати через порівняння й аналогію з видимим світом, а через те кореляція з ріжними галузями науки стає нам дуже помічною.

Йде про те, щоби в кожному предметі насадити Божу ідею, і виробити в учневі християнський світогляд в його научному і практичному житті та щоби релігія стала його життєвою потребою і правилом поступовання. Тому кореляція на годині релігії має велике значіння. А вже у най-

нижчих клясах вселюдних шкіл, де дитина ще не вміє добре читати ні писати, ані неспроможна ще перенестися в абстракційний світ, там без кореляції інших предметів годі собі раду дати. Тут тільки на основі тих відомостей, які дитина з дому винесла і які вже поняла з інших предметів в школі, можна розвивати в дитині Божу ідею. Балачкою, оповіданнями і на основі примірів з природи і життя, можна поволі впроваджувати дитину у світ абстракційних понять.

Коли трудно нам перевести на годині релігії ширшу кореляцію інших предметів, то головною причиною було б це, що священники звичайно мають всего одну годину релігії на тиждень. А за одну годину ледви можна вичерпати хоч головнішу схему наміченого матеріалу. Тому катихит у школі повинен домагатися від учительського збору, щоби й вани у своїх предметах корелювали теж релігію. Коли катихит на годині релігії має корелювати мову, літературу, то чому професор мови, літератури не має корелювати релігії? Чейже тільки кореляція релігії у світських предметах може мати найбільший вплив на виховання, мораль, карність й обовязковість учнів, чого в нинішніх школах багато не достає. Коли професор рисунків, гімнастики, співу і т. п. домагається корелювати його предмет, то професор релігії має найбільше право домагатися кореляції свого предмету.

о. Андрій Лошній

Празники Різдва Христового і Богоявлення у нашім річнім церковнім уставі

1. Навязання до попереднього Воздвиженського періоду

Головна ціль нашого річного церковного уставу це наше моральне удосконалення. Для реалізації сеї ціли добирає устав таких засобів, які поступенно образують і просвічують розум, щоби у другій части церковного року успішно впливати ва волю в поконуванні перепон, які стоять на дорозі до сеї ціли. На початку церковного року празником Різдва Пречистої Диви Марії привертає устав конечний до нашого щастя надприродний чинник — віру в Боже Провидіння, а головним празником Воздвиження Чесного Хреста вказує на одну розумну основу нашого щастя — ідею любови Бога і ближнього¹⁾. Як в ділі со-

¹⁾ Пор. стаття: Круг Празника Воздвиження Ч. Хреста („Нива“, 1934. Ч. 10).

творення матеріального світа не відразу, а поступенно покликував Бог до бугтя поодинокі елементи, яких усвершенням був семей день, і як гакж діло відкуплення не відразу було зрозуміле і прийняте самими Апостолами, так також і в поодинокім чоловіці все мусить приходити поступенно до свідомости і переконання. Тому і наш устав для заокруглення й усвершення діла відкуплення в людськiм умі установив память св. Отців VII. Собору, яких каже все обходити по 11. X., т. є все в семім тижні від церковного нового року. Як ті Отці, про яких кажеться, що вони „як представителі євангельської науки і благочестиваго передання короткими словами і многим розумом просвітили всю Богом навчену віру“¹⁾, так і наш устав в головній своїй основі до тепер це зділав і ту науку рівночасно заокруглив і завершив рядовими неділями XXI-о і XXII гою, в яких ще раз прочитав Апостола з неділь перед і по Воздвиженню Ч. Хреста.

Здоровому, неупередженому і незатемненому пристрастями людському умови вже сам лад зовнішнього світа, а передовсім представлена уставом подія відкуплення людського роду, а ще більше закріплення її в людях, промовляє до переконання, що всім тим кермує якась недосяжна, несотворена Мудрість. Ту свою Мудрість Бог нам обявив в своїм милостивім і законнім поступованню на зверх. Ми маємо співділати з Божою Мудрістю і других шалливими ділати, зн. своїм життям реалізувати заповідь любови. Таку основу Божої Мудрости поклав устав дотепер в першім періоді церковного року, а тут, в часі Пилипівки, як Різдяного періоду, дальше її розвиває.

2. Приготовання до Різдяно-Богоявленського періоду

Науку Божої Мудрости з негативної сторони дає нам устав в недурних після поверховної мудрости цього світа, пристрастних богачах, представлених в євангеліях XXII і XXVI неділі. На перший погляд це незлі люди і можуть бути навіть релігійні, однак та їх релігійність спирається не на об'єктивній дійсности, а на суб'єктивній, легкій, їм спеціальній, богацькій праведности, що опирається на підлесній собі фантазії, творення релігійного світогляду з їх таки життя, до якого начеб хотіли змусити Бога санкціонувати таку їх життєву мудрість. Для належного освітлення такої мудрости, що-то жиє тільки теперішністю, моментом, а не узгляднює минулого і будучности, кладе устав в передріздянім часі память пророків Наума, Авакума і Софонії (1, 5 і 3. XII). Їх пророцтва, що відносились до життя поодиноких людей

¹⁾ Слова другої стихири на Хвалитех.

і цілих суспільностей, які не вважали і не жили після Божої Мудрости, давно сповнилися і на наших очах сповняються, бо тамті віки нашим часам все передають ту правду, що нерозумні все будуть поганьблені.

Рівночасно подає устав в полиелейних празниках таких, що шукали мудрости і правди Божого царства, а ними є: нерозумний у світовому розумінню св. Іван Золотоустий (13. XI), св. ап. Филип і упереджений до Христа Натанаїл (14. XII), та св. ап. і св. Матей (16. XI), який „відкинув ярмо митарства, а прийняв ярмо правди... богацтво вищої мудрости... і написав о неминучім Божім суді і тим страхом, якби з огню підносить з роду в рід душі нас лінивих“¹⁾.

Таким представленням устав наглядно нас переконує, щоби не чекати, аж внішна потреба навчить нас розуму, як того богача в аді (Єв. XXII нед.), але щоби завчасу піднятися труду і зрозуміти правду нашої народної пословиці, що „до часу збанок воду носить“, а з другої сторони недоцільність засади: „Хитро, мудро, невеликим коштом“, бо Бога не ошукаєш. Бог ліпше знає, що нам потрібно до щастя. Тому не є це після Божої Мудрости мати на оці тільки матеріальний і дочасний прибуток, жиючи мрією: „Прибуди щастя, розум буде“, але скорше „бути буде“, бо легко, без труду осягнене щастя мститься. Тому „іщите прежде царствія Божія і правди єго, і сія вся приложать ся вам“²⁾.

Осьмого дня³⁾ Пилипівки празником Входу в храм Прч. Діви Марії (21. XI) і різдвяною катавасією⁴⁾ вяже нас устав вже з цєю несотвореною Мудрістю, що обявилалась нам у Воплоченню Божого Сина, до пізнання якої треба вправлятися вже від ранної молодости, як Прч. Діва Марія училась її вже від третього року життя і дійшла до того, що мала найліпше її пізнання.

Як там у наведених уставом конкретних примірах, так і в абстрактних, абсолютних і ідеальних змаганнях Божої Мудрости з хитрістю діавола, Божа Мудрість осягає світлий тріумф в празнику Непорочного Зачаття Преч. Діви Марії (9. XII). Тут Божа Мудрість дивно годить любов і справедливність.

Такою Мудрістю руководились подані уставом в тім часі полиелейні святі: ап. Андрій Первозванний (30. XI), (який звуком свого епітету стоїть в противности до Адама Первозванного), Вмуч. Варвара (4. XII), (якій вища мудрість казала пірвати найгісніші родинні звязки), преп. Сава Освященний (5. XII) провідник і законодатель лавр, в яких жи-

¹⁾ кондак цього святого.

²⁾ Мат. (6, 33).

³⁾ Пор. науку також осьмого дня від нового церк. року в празнику Різдва ПДіви Марії.

⁴⁾ Пор. Типік о. Дольницького ст. 538.

телі згадкою на їх основника і себе освячували) і обходжений бдінним празником св. О. Николай (б. XII), (в якого життю відбилась Божя Мудрість).

Дорогою такої самої мудрости ішли подані нашим уставом св. Праотці і Отці, що жили ще перед воплощенням Божого Сина, обходжені нашою Церквою в двох неділях перед Різдвом. Коли вже ті старозавітні праведники не пішли за лекшим візванням тіла і моменту, а твердо стояли серед свого поганського оточення, наче серед „нестерпимого огню і не прилягли серцем до рукописаного образу, а жили мудрістю — вірою в неописане существо¹⁾ — то щож говорити про нас? Чи ж можливо, щоби той, що бере активну участь в такій науці нашої Церкви, оказавсь тільки „званим“ до радости „вечері велії“, а не доложив всіх зусиль ума і серця, щоби понад воли, поле і жінку знехтяться до гідности „ізбранных“? ²⁾

До такої консеквенції доводить устав, коли такими особливими собі обученнями і наставленнями каже „совлекши светлого человека“, та одягнутись в нового, обновленого в розум по образу Сотворителя³⁾“. Старий чоловік, що жив мудрістю-вірою в свою особистість і кував собі закони з дня на день після свого уподобання для своїх самолюбних забаганок, особистих, родинних, партійних, чи й національних, мусить уступити перед новим чоловіком, який є вже просвічений Божою Мудрістю. Так відновленого чоловіка держить Божя Мудрість в обовязках сталого Божого закону. Вона вчить його кождому ділову надати таку правду, яка після Божої правди йому належиться.

Тому й тепер не треба вже буде в звичайні неділі співати „полиелею“, хіба в особливші празники Божої милости, бо просвічені такою мудрістю ми вже мусимо перейти до вищого ступня праведности, себто активного ділання, щоби як новий чоловік, „нова твар“, як відмінне єство своїм життям виконувати таку саму милість⁴⁾.

3. Загальний погляд на Різдвяно-Богоявленський період

Важними ступнями переходу через зимні мясніці у великий піст, як другу часть практичної науки для образування нашої волі є в річнім уставі нашої Церкви Господські Празники Різдва Ісуса Христа і Богоявлення.

Факт, що празник Богоявлення був заведений в Східній Церкві скорше від празника Різдва Ісуса Христа⁵⁾, вка-

¹⁾ Кондак праотців.

²⁾ Слова Єв. праотців.

³⁾ Слова апостола Нед. праотців,

⁴⁾ Типік о. Дольницького ст 32.

⁵⁾ Nilles: Kalendarium utriusque Ecclesiae. Tom I ст. 363.

зує на те, що перші основники нашого уставу при укладанню його мали на цілі передовсім моральне усовершення, що мало йти дорогою розумового просвічення. А коли пізніше впроваджували до нашого уставу практиковані вже латинською Церквою памятки, то так їх застосували до духа східної Церкви, що історичні моменти таких памяток уступали на другий плян перед головною, витиченою цілю. Це бачимо в укладі Різдвяних і Богоявленських богослужень. У Різдвяних, чи Богоявленських богослужбних піснях, коли й є згадка про історичні події щодо Різдва Христа, чи Його хрещення, то такі моменти є немов у тіні перед моментами научного характеру. Звідси то й походить припис уставу, що Царські Часи, які мають на цілі познакомити нас з історичними даними Різдва Ісуса Христа, чи Його хрещення — коли навечеріє тих празників випаде в суботу, або в неділю, зн. у дні, в яких устав назначив особлившу научну згадку суботи, або неділі перед Різдвом, чи перед Богоявленням — тоді, щоби не мішати тій, важнішій, бо научній стороні, приписується Царські Часи перенести на п'ятницю.

Осередньою точкою науки Різдвяного круга у нашій Церкві це Христос, якого символізують поняття; сонце, восток. До сонця звичайно додане вияснення „розумне, умне сонце правди“; а до востока: „восток с небесе, с висоти“, а Прч. Діва Марія названа як „двер востока“.

Та так, як сонце без — головного, ближчого вже нам чинника — води, було би безкорисне, бо само без води не принесло би життя в природі, так і в області духа обявлення Христа, що почалось Його Різдвом, було би безуспішне без нашого пізнання, науки, просвічення, яке увідатнюється у Празнику Богоявлення, зі своєю спеціальною — Великим Водосвяттям. А вода в природі є тим, чим є наука в області духа. Водою все чиститься і відсвіжується; без води не може чоловік жити. Вода, як пара, росою і дощем дає всім організмам життя і рівночасно собою очищує воздух. Вода є також світлом землі. Коли би всди не було у въздусі, тоді лучі сонця не відбивалисьби в безчиленних краплинах води і тим самим світло сонця не освічувало би землі так ясно, як тепер освічує, противно, тоді сонце пробивалось би з темряви космічних просторів як далекий вогонь в нічній темряві. Таким рішаючим і конечним чинником в матеріяльнім світі є вода, так також не меншу ролю в духовім життю відграє наука-знання, без чого не можна собі навіть уявити цього життя. Наука-знання нормує всякі відносини між людьми; а вперте і глупе упередження все затроує наше життя. Якраз тому, що вода в природі має найбільшу подібність до науки у світі духа, при Йорданським, як і при кождім Водосвяттю, а також при св.

Тайні Хрещення співаєтьсЯ прокімен: „Господь просвіщеніє моє і Спаситель мой, кого убоюся“. У всіх тих богослужебних чинах, а передовсім в річнім Празнику Богоявлення Церква голосить ту правду, що найвища ціль чоловіка, як розумного єства, лежить у пізнанню правди, яка все є ідентична з Божою волею, законом. Отже на природнім і здоровім пізнанню, яке підсилюється надприродним просвіченням-вірою, опирає наш устав нашу моральність.

Однак чинники — сонце і вода — є незалежні від нас. Вони сповняють свою ціль після відвічних законів Творця. Та є також такі річи, які не менше від них конечно потрібні до підтримання нашого фізичного буття, а які за співділанням тамтих продукуютьсЯ вже силою людського розуму, а ними є хліб і другі плоди землі. Для узнання цього важного суб'єктивного чинника людського розуму в духовім життю, установила наша Церква богослуження, зв. Литією, в значінню загальної публичної відправи. В кожде більше свято приписує устав відправляти вечірню з литією, то є додати до вечірні ту часть богослуження, яку нині відправляємо в притворі церкви, а яку колись відправлялося за церквою, під голим небом, на кладовищі, на гробах. В кождй литії при співі литійних стихир пробивається виразне і явне служення Христови, а по виявленню в литійних ектеніх вдячної згадки про святих угодників нашої східньої Церкви, як також тих, нам вже ближчих предків (здѣ лежащих...), як і ввели нас до Христової Церкви, вертається назад до Церкви, де по стиховній, благословиться пять хлібців, зерна пшениці, вино і оливу. Пять хлібців, се пять наших змислів, зерна пшениці, се насіння Божого слова, а вино і олива, се ті плоди, що служать вже більше до вигоди і вказують на радість і мир у Господі. Як радости і мира з Богом не можна подумати без знання-науки, яке є тісно злучене з нашими змислами, якими досвідчуємо пізнані правди, так також вищим жерелом пізнання є обявлене Боже слово, яке доповнює все несовершенне людське знання. Тому лиш на дорозі здорового думання, як правдивої науки і обявлених Богом правд, які досвідчуємо життям-змислами, можемо будувати правдиву, тревалу і певну радість і вдоволення. Дух все старший від матерії, бо і той хліб, вино і олива, як матеріяльні плоди, продукуютьсЯ тільки духом розуму, як також і пшениця сама без господарського розуму не родиться. Таку науку тріумфу здорового розуму і розсудку, привернену в життя Христом-Спасителем, дає нам кожда литія, по якій посвяченою оливою мирується чоло, як загально прийнятий осідок нашого розуму. В такім розумінню з вищим настроєм духа споживаємо посвячені дари.

Так отже на природних і мудрих основах, скріплених надприродним обявленням, кладе наш устав наше моральне

Ось уривок з цього письма:

„З огляду на сильну і різнородну активність ворогів віри, яка серед народу, а особливо в робітничих верствах і серед молоді, спричинює жвлюгідні спустошення, духовенство не є в стані дальше само боротися проти великого числа пропаторів зла і проти сильних модерних засобів, якими вони розпоряджають, та не в силі своєї праці всюди повести, будь задля спротиву, який певні круги й особи йому протиставлять, будь задля святої власної гідности, що стримує втискатись туди, де потреба і небезпека душ найбільша.

Відси конечність співпраці вірних, яку ми, не без Божого натхнення, означили, як участь вірних у єрархічному апостольстві Церкви.

Це є та сама заповідь любови, що мусить спонукувати вірних, всяким можливим способом спиняти обиди Бога та віддалювати від ближніх душевні шкоди, бо Бог не тільки духовенству, але й кожному з окрема поручив старання про ближнього“ (Dokumente der Kath. Aktion, Seelsorger folg. g. 1934).

Недвозначно — як бачимо — висказується наведене письмо про безсилля духовенства в сучасности. Йому має зарадити Кат. Акція.

Якіж услуги дає Кат. Акція священникові?

1. Стає правою рукою в душпастированню.

У душпастирській праці необхідним є для священника мати в парохії певний гурток людей, на яких міг би оперти свою працю, які поділяють його думки, підтримували його пляни, якими мігби в неоднім заступитися.

Такої тактики тримався Христос. Вибрані апостоли стали правою рукою; їм повірив Христос свої тайни, ними виручався в душпастированню, вислав на проповідь, вони йому були помічниками.

Так і священник, як хоче, щоби його праця була успішна, мусить мати в парохії подібних „апостолів“, яким мігби звіритися, які сталиб його співпрацівниками. Кожна праця стає лекшою, коли хтось ще помагає. Коли такого опертя нема в парохії, тоді біда.

Кат. Акція має на меті прийти тут священникові з підмогою. Вона закликає вірних, щоби гуртувалися біля особи душпастиря до апостольської праці.

2. Катол. Акція відтяжує священника у праці.

Що душпастирська праця є важка і трудна, кожному відомо. Нераз і найревніший священник не може як слід виповнити своїх обовязків та запобігти неодному лихови, взявши під увагу те, що праця священника зосереджується коло престола, коли борба о душі йде поза стінами церкви і там потрібно борців. Катол. Акція приходить тут дійсно з великою помічю.

Вона голосить, що кожний християнин має подвійне завдання, а то: бути самому перенятим духом Євангелія, ним відновленим і позискувати других для Божого царства. Так отже дотеперішній монополі священника у ширенню Божого царства узагальнює, а обов'язок, що тяжів виключно на плечах священника, розділює, вкладаючи частину на рамена всіх християн, облекшуючи тягар священника.

Де існують вже релігійні організації, там відчуває священник частинну полекшу. Напр. братство Апост. Молитви облекшує працю священника і спомагає своїми молитвами. Однак круг ділання таких товариств є тісний і определений.

Катол. Акція поширює оперативний терен і каже діяти у всіх ділянках та у всіх справах і потребах душпастирства.

Вона розділює працю. Священники оставляє обов'язки, зв'язані з його урядом. Йому велить бути духовим провідником, виховавцем, поручає вчити і виховувати членів, надавати напрям праці, скріпляти духа, кормити ангельським хлібом і так творити кадри Христових жовнірів; а вірним — жовнірам полишає життєву частину. Їм велить боротися за ті ідеали і нести католицького духа в усі закутини і ділянки людського життя.

3. Вкінці Катол. Акція зменшує відповідальність священника.

Дотепер вся відповідальність за справи Божі тяжіла на священниках; за все приписувано вину священникам. Чи то занепад моральности чи релігійний, а дальше множення єресей в нашому народі і інші злощасні прояви і випадки в народньому чи церковному життю, все те бралось на карб священників, мовляв: „всему винні ксьондзи“. Катол. Акція цю відповідальність зменшує та за всі справи Божі, за мораль і релігійність, добробут соціяльний чинить відповідальними усіх християн, для яких є дороге царство Боже на землі.

Вона п'ятує всяку інерцію в Божих справах, не терпить заложення рук поза себе і виключної тільки критики духовенства, але велить усім християнам засукати рукави і стати поруч священників та взяти частину праці і відповідальности на себе, бо заповідь любови блажнього, скерована не тільки до священників, але до всіх, що хотять війти до Божого царства.

Словом, заповідю К. А. є: священник не сміє сам працювати.

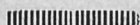
Хоч воно так є, то беззастережно доля К. А. лежить таки в руках духовенства і від його постави та одушевлення тією ідеєю залежить позитивний і повний розвиток К. А.

Розуміється, не з одними труднощами треба стрінутись та неодну колоду і забору зпід ніг усунути. Так само не зараз належить вичікувати успіхів праці, бо вона закроєна

на довші літа і „може і сто літ потреває, заки К. А. розвинеться і видасть свої плоди“— як висказався один з отців на курсі К. А. Бо завдання К. А. є доволі важке. Проломання новочасного поганського фронту, схристіанізування душі сучасного поганина, це справа нелегка. Бо душі новочасного чоловіка бракує тої „доброї волі“, що так дуже вирижняє його від давного, простого серцем поганина.

З огляду однак на так високе завдання К. А.: все відновити в Христі і з огляду на прислуги її для священика, слід священикам радісно повитати ідею К. А. і під сучасну пору поставити собі за ціль: виховувати вірних до чинного апостольства.

Це вимога і клич теперішнього часу!

З життя російської незєдиненої православної Церкви

(Докінчення)

3) Третю групу російської православної незєдиненої Церкви за границею становлять усі ті парохії і церковні організації, що узнають юрисдикцію бувшого Волинського архієпископа Евлогія, що прийняв тепер титул митрополита і на місце свого осідку вибрав Париж. Митр. Евлогій відомий добре і в нашій Галицькій церковній Провінції з часів російської окупації Галичини підчас світової війни, де він „славними“ російськими методами насаджував та організував т. зв. „православні приходи“.

Митроп. Евлогій (Георгієвський) це нині клясичний представник того розбиття, яке під сю пору панує в російській незєдиненій Церкві на еміграції. Поріжнечий з усіма тими, з якими досі співпрацював: з головою Карловацького синоду митр. Антонієм та з „містоблюстителем“ московського патріяршого престолу митр. Сергієм, уважає себе незалежним від нікого. Зразу працював він у згоді з митр. Антонієм, брав участь у скликуваних ним у Сремських Карлівцях соборах єпископів, однак і тоді все уважає себе самостійним, непідчиненим Карловацькому синодови, опираючись на тім, що пок. московський патріярх Тихон окремою номінацією поручив йому заряд православних церков у Західній Європі. Єдність між митр. Евлогієм і митр. Антонієм існувала тільки зверхньо і формально. Скоро однак, бо вже в 1926 році, внаслідок непорозумінь (на тлі розмежування юрисдикційної влади обох владик в Західній Європі), наступив між обома розлом, який і до нині ще не зліквідований уповні. Посипалися обопільні цензури, один одного

став позбавляти єпископської гідности, до Парижа вислано з Карлівців архієп. Серафима, що мав на місце „безблагодатного“ митр. Евлогія обняти провід над підчиненими йому до того часу парохіями — одним словом прийшло до схизми.

Евлогій з кількома підчиненими собі єпископами зірвав зовсім з Карловацькою групою і оперся на митроп. Сергія „містоблюстителя“ патріяршого престолу в Москві. Коли московська патріярхія письмом з 9. травня 1928 р. розв'язала архієрейський собор і синод у Сремських Карлівцях, то митр. Евлогія з підчиненими йому єпископами за те, що сповнили домагання патріярхії (заява льяольности для большевицького уряду), полишено на давніх місцях, продовжувано з ними адміністративно-канонічні взаємини та уневажнено всі церковні цензури, кинені на нього митр. Антонієм чи його синодом.

Зате, як відомо, Карловацький синод не підчинився тоді розпорядкови московського патріяршого синоду і не розв'язався, за що той синод — після безуспішних заходів підчинити собі Карловацьких Архієреїв, уживаючи до цього навіть посередництва сербського патріярха Варнави — дня 22. червня 1934 року усіх заграничних російських єпископів і духовних, що творять т. зв. Карловацьку групу російської Церкви, передав церковному судови, усунув з занимианих ними церковних урядів, ба навіть забсронив їм церковнослуження.

Однак і митр. Евлогій, на якого так дуже числив московський синод, не довго оставав з ним у єдности. В 1930 році на тлі зложення нової деклярації льяольности супроти большевицького уряду прийшло до конфлікту і Евлогій зірвав з „містоблюстителем“ Сергієм та піддався під юрисдикцію царгородського патріярха, який дуже радо прийняв його під свою власть. За те Сергій зложив Евлогія з уряду, віддаючи архієп. Елевтерієви з Ковна управу православних церков у Західній Європі. Та Евлогій, підчинений під юрисдикцію царгородського патріярха, не робив собі нічого з цензур, киданих на нього „містоблюстителем“ патріяршого престолу в Москві.

Група, підчинена митр. Евлогієви, чисельно слабша, чим група митр. Антонія. Залежні від нього тільки два єпископи: Володимир у Ніцці (піздєнна Франція) і Сергій в Празі. Єпископського собору не має; підчинені йому тільки ті церкви в Зах. Європі, що не хотять признавати юрисдикції Антонія. Зате має він, так сказати б, моральну вищість над Антонієм тим, що йому підлягає „Православний Богословський Інститут“ в Парижі, що під сю пору — попри Богосл. відділ на Варшавськїм університеті — одинока російська вища богословська школа в цілїм світі, яка має завдання давати вищу богословську освіту російським емігрантам, головнож кандидатам духовного стану і загалом плекати богословську науку.

Між професорами має Інститут декілька визначних наукових сил, як: протоєрея Сергія Булгакова, славного письменника у ділянці християнської філософії Н. Бердяєва, проф. Карташова, проф. Зінківського й ін. Інститут розвиває при матеріальній піддержці американської УМСА живу наукову й видавничу діяльність. Крім філософічно-богословських і загалом релігійних творів видає періодичний журналик „Путь“.

Тому що Інститут підлягає влади митр. Евлогія, Карловацька група відноситься до нього з нетаєною нехитю. Орган управи „Русской Зарубежной Церкви“ в Сремських Карлівцях „Церковная Жизнь“, реферуючи в однім із своїх чисел інавгураційний виклад протоєр. проф. Булгакова, називає його „прилюдним визнанням ереси“. Закидується проф. Булгаковови, що він видумав нові догми, н. пр. про св. Софію (Премудрість Божя), про те, що св. Іван Христитель заняв в небі місце по упавшій Лоцифері, що голосиста блуди в науці про Матір Божу, ангелів, особу Ісуса Христа. „Это не богословіе“ — говорить рецензент — а „блудословіе“ — плекається в парижським Інституті. „Найвища пора скінчити з тим обманюванням легковірних людей та сказати рішучо й авторитетно, що між професорами парижського богословського Інституту є переворотні еретики, що однак Православна Церква не має нічого спільного з їх безбожною наукою, яка все те навчання відкидає, а самих учителів анатемізує“.

Біда тільки, що не знати, котрий авторитет в російській Церкві правдивий, бо їх є дуже багато і всі взаємно себе анатемізують.

І так схизма між обома церковними групами замість ліквідуватись, щораз більше поширялася і поглиблювалася, викликаючи згіршення серед численної російської еміграції. Не диво, що з кругів тієї еміграції стали підноситися голоси, щоби за всяку ціну схизму усунути. Обі групи із своїми провідниками також собі того бажали і чекали лиш на пригожий момент, щоби з честю вийти з цілої тої халепи.

Врешті 15. травня 1934 прийшло до поєднання митр. Евлогія з митр. Антонієм — про що широко розписалася вся російська емігрантська преса і преса православної Церкви в Польщі (м. ін. варшавське „Слово“), ясно і докладно реферує про те „Огієнс“ (за вересень — жовтень 1934), згадували також і ми в „Ниви“.

Перший крок до цього зробив митр. Антоній, запрошуючи — по причині своєї недуги — Евлогія до себе. Цей запрошення прийняв і поїхав до Югославії. Поєднання відбулося дуже драматично. Оба давні приятелі плакали із зворушення, кидалися взаємно в обійми, читали над собою „молитву розрішення“ відкинутих передше на себе цензур і осяг-

нули особисте поєднання. Однак те поєднання не усунуло схизми дефінітивно. Евлогія суспендував собор російських еміграційних єпископів і тому тільки той собор міг зняти з нього суспензу. Щоби схизму на правду усунути, треба було, щоби, або собор признав, що до викликання Евлогія не мав достаточних підстав, або щоби Евлогій упокорився і підчинився домаганням собору, чого перед роками не хотів зробити. Про те оба владики чомусь не подумали. Крім того Евлогій узалежнював свій поворот до єдності з Карловацькою групою від згоди царгородського патріярха, під юрисдикцію якого піддався.

Коли Евлогій вернувся до Парижа, показалося скоро, так з його заяв, як і з енуціяцій Антонія, що ні один з них не думає резигнувати із своїх поглядів і домагань, які перед 8-ми роками довело до схизми.

Засаднича ріжниця лежить у неоднакових поглядах обох владик на управнення Карловацьких соборів і на зорганізований Антонієм центральний заряд (синод) для цілої російської еміграційної Церкви.

Митр. Антоній із своєю групою стоїть на становищі, що російська еміграційна Церква (вчисляючи до цього поняття і передвоснну еміграцію в Америці і на Далекім Сході) повинна мати якийсь канонічний адміністраційний осередок і що таким осередком є саме Карловацький синод, як еманация скликуваних щороку соборів еміграційних єпископів. Право до цього виводять вони від уповажнення, даного московським патріярхом Тихоном ще в 1920 році. Згідно з цим поглядом собор і синод в Карлівцях жадають для себе послуху від всіх єпископів на еміграції, як передумови і символу приналежности до цілости Христової Церкви. Хто від того послуху відтягається, „буди тобі якоже язичник і митар“.

Евлогій і його група не признають управнень ні Карловацького собору ні синоду, мотивуючи своє становище тим, що згадане уповажнення патр. Тихона зовсім не відносилось до еміграції поза Росією, тільки до тимчасового заряду тими єпархіями в б. самій Росії (головно на Україні, Кримі і Кавказі), що з причини боєвого фронту були відрізані від заряду патріярхату. Що їх становище правильне, вказують на те, що сам патр. Тихон так розумів своє зарядження, бо в 1922 році приказав церковному зарядови в Карлівцях, як неканонічному, розвязатися.

Зате свої управнення до заряду „західно-європейською єпархією“ опирає Евлогій на номінації, одержаної просто від патр. Тихона.

Тепер Евлогій домагається, щоби Карловацький синод або розвязався, або обмежив свою власть до території Юго-

славії, з деякою залежністю від сербського патріярха. Сповнення такого домагання рівнялось би розбиттю цілої російської еміграційної Церкви на чотири, незалежні від себе митрополії: балканську, західно-європейську, американську і далеосхідну. Собі застерігає він і на далі митрополію Західн. Європи.

Такий проєкт Евлогія вважає Карловацька група неприємливим і шкідливим з національних і релігійних зглядів. Закид неканонічності Карловацького центру, підношуваний Евлогієм, старається Антоній ослабити твердженням, що патр. Тихон, наказуючи Карловацькому синодови розв'язатися, робив те під пресією большевиків, а не з власної волі.

Через ціле літо мин. року появлялися на сторінках російської еміграційної преси, церковної і світської, статті та еунуціяції одиниць та різних організацій, які домагалися привернення єдності.

Тому скликано на вересень 1934 собор до Сремських Карлівців, на який запрошено й Евлогія та його єпископів, обіцяючи йому заздалегідь, що всі цензури будуть з нього зняті. Однак хитрий Евлогій на собор не приїхав: занадто добре знав, що це означало би його упокорення, а одночасно признание Карловацького церковного центру, а до того він не хотів в ніякий спосіб допустити.

І переможцем вийшов Евлогій. Собор на сесії 10. вересня м. р. відкликав свої цензури, кинені на Евлогія 1927 року і не чекаючи на те, чи Евлогій підпорядкується Карлов. синодови, чи ні, привернув „літургічну єдність“ з ним і його єпископами. З другого боку собор, вважаючи себе канонічним центром російської заграничної Церкви, візвав ще раз Евлогія „органічно“ зєдинитися з „російською Церквою і з собором російських єрархів“.

Чи Евлогій справді зєдиниться з Карловацьким центром „органічно“ і коли це наступить — нині нікому невідомо. Його подразнена амбіція, яка й була причиною цілої схизми, — здається, не дозволить йому цього вчинити і він Карловацькому центрови не підчиниться.

Те саме зробила вже, хоч і з інших мотивів, російська православна Церква (т. зв. Плятонівська) в Америці, яка, як ми про це реферували в попередньому числі, вибрала вже собі свого окремого митрополита.

4) Четверта група російської православної Церкви на еміграції, це ті всі, що признають над собою власть патріяршого синоду в Москві. Ця група найменша числом, а її моральна сила майже ніяка. До цієї групи повинні властиво належати всі російські комуністи, зглядно їх симпатии, але тому, що всі комуністи офіційально люди невіруючі

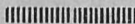
ї безбожні, тому вони до нїякої Церкви не належать. Представником московського патріяршого синоду на Європу є архієп. Єлевтерій в Ковні, а в Америці архієп. Венямін (Федченко) і єп. Антонін.

Архієпископ Єлевтерій з Ковна, бувший архієпископ у Вильні, що внаслідок спротиву проти проголошеної автокефалії православної Церкви в Польщі в 1923 році, був усунений з архієпископської катедри і висланий за границю. Нині він цілковито віддачий „містоблюстителеви патріяршого престола“ митр. Сергієви і є виконавцем усіх його заряджень, що торкаються російської православної Церкви за границєю. Його останнє діло, це доручення на письмі в серпні м. р. митр. Антонієви згаданого вже нами указу „містоблюстителя“ Сергія з екскомунікою, в яким то письмі звиває Антонія і підчинених йому єпископів до покути і повного підчинення волі Сергія. Однак Антоній в посланню, адресованім до нього, відкинув його предложення як найршучіше, заявляючи, що єміграційний єпископат так довго не буде узнавати ні прннимати жадних указів від управи патріярхату в Москві, доки сей заряд буде находится в неволі у ворогів релігії. Далі проголошує з жалем всі вчинки „містоблюстителя“ Сергія злочинними та відкликується до майбутнього всеросійського собору. Щож до Єлевтерія, то митр. Антоній дивується, що він, хоч і на волі, прикладає руку до всіх тих погубних для Церкви актів, до чого єрархів, що перебувають в Совітах, приневолюють.

*   *   *

Православна Церква в царстві крївавої і безбожницької диктатури розбита на багато груп і відламів та майже зовсім знищена. Вона там заєдно люто переслідувана. Ця сама Церква поза межами комуністичного „раю“, як бачимо, так само розбита на чотири групи, хоч і не переслідувана ніким. Нема в ній, а видно, що й не може буги того єбєднуючого центру, що скрїпив би її духові і моральні сили, та зробивби її більше відпор ою на переслідування большевицької влади, а на майбутнє вчинивби її спроможною взятися за велике діло тоді, коли по упадку большевиків, на руїнах церковно-релігійного життя треба буде з геройським зусиллям ставати до нової праці над приверненням Христового Царства на величезних просторах нинішнього Радянського Союзу.

X.

О. Др. Г. Костельник

Історична об'єктивність

1. Написати історично об'єктивну студію се ще тяжче, ніж намалювати вірний образ якоїсь особи. Навіть фотографія деколи робить людину „іншою особою“. А великі малярі (як наш Новаківський) залюбки накидують особам, що їх малюють, свої суб'єктивні уподобання.

В історичних книжках нераз вистарчить тільки одно невластиве (більше чи менше тенденційне) слово сказати, а вже цілий історичний образ може вийти карикатурою — от як колиб нпр. повісити якийсь (дійсний) образ до гори ногами.

Стара юридична норма каже: „Nemo iudex in propria causa“. (Ніхто не може бути суддею у своїй власній справі). А кожний історик з природи річи мусить бути „iudex in propria causa“, коли пише про свій нарід, свою Церкву, свою організацію, або про суперників чи антагоністів свого народу, своєї Церкви, своєї організації. Дійсно білими кружками є одиниці, котрі потраплять відорвати свою душу від усіх звязків буденного життя, знехтяться понад усякі тенденції та об'єктивно приглядатися історичним фактам. Се особливо тяжко, коли в гру входять релігійні й церковні моменти. Найзвичайніша річ для людей говорити й писати „от прісполнення сердца“. Тому то історичні книжки, що вирости на тлі такого довговікового й скомплікованого спору, яким є спір між Візантією і Римом, чи то між східною й західною Церквою, з правила заражені „воєнною психозою“, котра має дуже упрощену льогіку:

„Я маю завсиди і всюди рацію, а мій противник ніколи і ніде“.

Грек, священник латинського обряду в Італії, Микола Комнен Пападополь в 1692 р. нарікав на латинських церковних істориків ось тими словами:

„Передовсім роздрознили на віки сю націю (Греків) найганебнішими письмами всі, котрі прибрали собі імя істориків або полемістів, видвигаючи при кожній нагоді якийсь загальний гнів проти Греків. Бароній ніколи не говорить про них, як тільки з формальною погордою, одначе з наглядною несправедливістю так, що коли котрийнебудь грецький цісар відніс побіду, він пише: „Побідили Римляни“ (грецькі цісари називали себе „римськими цісарями“, наша заввага). Колиж той сам (цісар) був побіджений варварами, він пише: „Греки соромно до тла побіті варварами“. Коли якийсь грецький автор хвалить Греків, то він брехун; колиж говорить зле (про Греків), то він правдолюбчий. Коли Анастазій бібліотекар добре говорить про них: „Він жеж був приятель Фо-

тія“, коли ж їх осуджує: „Говорить як євангелист“. Не вичисляю місць, бо їх без кінця. Читайте того великого автора, а зараз переконаєтеся, що се в нього правильний спосіб говорення, а також се в нього постійна звичка називати Греків перфідними, невірними, обманцями і подібно¹⁾. Ми уняти в такому положенню, що всяка неправда з історії Церкви мститься на нас: якщо вона видумана Греками проти Латинян, то бє нас з одного боку; а якщо вона видумана Латинянами проти Греків, то бє нас з другого боку. Агже в нашій Церкві спливається церковний схід зі заходом. Тому для нас історична правда потрібніша, ніж для других християн. Дякувати Богу, по світовій війні на заході — у великій мірі завдяки старанням і директивам Апост. Столиці — поширилися студії про церковний схід, ведені з великою симпатією, щирістю і любовю. Се не може не мати симпатичного, іренічного відгуку між православними. А сказано в євангелію, що „правда визволить вас“.

Але нелегка річ об'єктивно навітлити історичні події навіть тоді, коли в автора є симпатичне й іренічне наставлення до предмету. Хочу се виказати на одному прикладі, котрий саме в нашій „Ниві“ виринув.

2. Рід іде про розвідку о. прот. П. Табінського під заголовком „Сучасний церковний розкол та його причини“.

Кожний, хто читає сю розвідку (вона дальше печатається), мусить признати, що о. прот. Табінський пише з великою любовю до сходу та з ерудицією. Одначе не всі його навітлення історичних фактів є об'єктивні. Клясичним таким прикладом є його опис „розколу ізза питання про четверте подружжя“ (Нива з 1934 р., ч. 5. стор. 164—166).

Ось як о. Табінський пише: „Ледви византійська Церква заспокоїлася після боротьби, викликаної Фотієм, як потрясли нею нові розрухи й новий розрив з Апост. Престолом. Спричинив ті розрухи патріярх Николай Містик — своїм відмовним відношенням до четвертого подружжя Льва VI Мудрого. Останній не мав щастя в родиннім життю; повдовівши по раз третій, він зійшовся з Зоєю Карбопсивною, з якою одружився після того, як вона привела йому сина (Константина Порфирородного). Патріярх подивився на сей подружій звязок як на знищення віри, зажадав від імператора розійтися з Зоєю й по його відмові заборонив йому доступ до церкви.“

Імператор удався до Апост. Столиці, здобув признання законности свого подружжя, а неприхильного патріярха усу-

¹⁾ Цит. Бродовичъ: Widok przemocy. Львовъ 1861, ч. II, стор. 62.

нув з посади, вислав на заслання та замінив людиною інших поглядів — Евтимієм (907 р.)... По смерті Льва Мудрого Николай повернув з заслання (912 р.) й разом зі своїми приклонниками уладив собор, на якому Евтимій був позбавлений сану, потерпів побої й наруги як „прелюбодійник“ (зайняв чужу катедру); його замкнули в монастирі, а його ім'я скреслили з диптихів... Бажання Константинополя сповнилося лише в 923 році: легати папи Івана X — Теофілякт і Кар — прибули до византійської столиці, поєднали з патріархом евтиміян і спільно з ним відправили Службу Божу. Соборна постанова (яка рішуче зборонювала четверте подружжя) була ними затверджена, але умовно — з тим застереженням, що вона обов'язує тільки східну Церкву і що Апост. Столиці належить право робити в окремих випадках виїмки з неї“ (тут покликується автор на J. Hergenröther: Photius, III. стор. 693).

З цього опису виходило би, що властивою причиною тих трагічних випадків була уперта вдача патріарха Николая Містика, що ніби то він „подивився“ на четверте подружжя царя Льва як на знищення віри. І виходить Евтимій насвітлений з більшою симпатією, ніж Николай, хоч власне Евтимій був царським ступайком, про яких ми призначасні читати в латинських авторах, що вони (царгородські патріархи) сервілістично улягали царям („цезаропапізм“), а Николай був подиву гідним патріархом, що обороняв святу спадщину віри й традиції проти посягань царя з нараженням себе на найтяжші неприємності і навіть на небезпеку життя. Терпіння Николая в описі нашого автора затушовані, а терпіння Евтимія аж надто підкреслені. Тай те, що наш автор каже про „застереження“ папських легатів, сказане тільки „на кредит“.

Наш автор покликується на Hergenröther-а, катол. автора, що має загальне признание. Тому ми зілюструємо критичні місця саме з Hergenröther-а.

3. Про спір про четверте подружжя в Hergenrethör-а написано майже 40 сторін (від 655 до 694). Очевидно ми не зможемо всього перепечатати, а поробимо тільки відповідні виїмки. Наводимо слово в слово з Hergenröther-а: Цар Василь, мабуть за старанням Фотія, видав строгий закон, що четверте подружжя є не тільки недозволене, але неважне, з нього зроджені діти незаконні, а такі подруги підлягають карам за форнікацію. Лев пішов ще дальше і також за третій шлюб жадав церковної кари, яка вже переважно перевелася була. Та власне він сам був найменше вірний цьому. Вже за життя своєї першої жінки Теофанії мав він недозволені зносини з Зоєю, дочкою Стиліяна Цавцаса, котрої муж, Теодор Гуніяціцес¹⁾, був отруєю спря-

¹⁾ Се мабуть був Словянин — Гунячич, як і Цавцас — Чавч грецька мова не мала букви ч).

таний так, що по смерті Теофанії цар міг взяти Зою за жінку. Вже се подружжя викликало негодування.

Патріярх відмовився благословити його, а двірський священник Сіневп чи Сінап, котрий благословив сей шлюб, був синодом зложений. Зоя жила як цариця тільки один рік і вісім місяців, а не мала з царем дітей.

Потім Лев коронував на царицю доньку Зої, Анну, бо ніби він не міг уряджувати двірських свят без цариці. Та небавом він повінчався (третьої шлюб) з Евдокією, славною красавицею, котру він також зробив царицею. Але вона померла при першій дитині і дитина з нею. Лев, передовсім з журби за мужеське потомство, звязався з Зоєю Карбопсиною, котра з ним, хоч не вінчана, жила в дворі і зродила одного сина. Колиж мало бути хрещення новородка, патріярх Николай синодально вирішив, щоб не хрестити сеї дитини з цісарськими почестями, як сього бажав собі цісар, доки Лев не обіцяє, що розійдеться з матір'ю дитини. Се патріярх кілька разів цісареві заявив, і цісар зложив жадану присягу, що він розійдеться з Зоєю. Та не минули й три дні по хрещенню, а цісар з великою помпою спровадив свою метресу до двора і навіть відсвяткував весілля з нею без усякого священника; Лев сам положив вінець на голову Зої і поблагословив шлюб, в одній особі і жених і священник.

Мабуть не зовсім заспокоєний формою свого шлюбу, опісля казав себе повінчати відданому собі священникови Томі, котрого патріярх за се позбавив священства.

Весь Царгород — не тільки духовенство — обурився на се, вважаючи се за знищення віри. Цісар не тільки зломив свою присягу, але ще дозволив собі на нечувану узурпацію на полі властивого ритуального діяння, котре навіть у Візантії завсіди було зарезервоване для Церкви, а також потоптав обовязуючі канони, як і свій власний закон (стор. 655—657).

Дальше пише Hergenröther:

Не можна заперечити, що старі грецькі Отці були дуже гострі супроти сукцесивної полігамії. Вже Атенагор означив друге подружжя як пристойний перелюб, а Оріген підносив, що воно має свою основу тільки в людській слабости, однак для спасення воно небезпечне. Сукцесивна бігамія була перешкодою для священства, второбрачним відмовляли священничого благословення і через рік або два не допускали їх до Причастя. Також західні Отці бачили в бігамії сказу, одначе важність також дальших подруж тут була признана (св. Августин). Так у тій справі розходилися традиції західної і східної Церкви. Хоч Николай в тому помилявся, начеб четверте подружжя було зборонене божим

законом, всетаки він в сути речі стояв на становищі канонів своєї Церкви (стор. 671—672).

Ось такі були відносини, в котрих патріарх Николай Містик виступав проти царя Льва. І сказати, що Николай „подивився“ на четверте подружжя царя як на знищення віри — се виходить ніби на глум. Так, як Николай, дивилася ціла византійська Церква в наслідок своєї традиції і державних законів.

Те, що цісар зробив, се була велика соблазнь для всіх — невжеж мав патріарх потурати тій соблазні? Зрештою цісар Лев мав на совісти не тільки четверте подружжя, але й інші дані соблазні. Всі історики хвалять св. Івана Зол., що він з нараженням свого життя виступав проти неморальности на цісарському дворі. Чомуж мала би бути інша міра для Николая Мистика? Чому? Є причина — всі її бачимо, як на долони. Але чи се дійсно властивий спосіб прочищення спору між церковним сходом і заходом? Ми вже вгорі дали на се відповідь.

Всі катол. історики се вважають за samozрозумілу річ, що в довгій історії Церкви, у всяких, спорах, різні папи чи їх легати зробили різні тактичні промахи. І сміло наводять такі промахи, осуджують їх, а тим справа остаточно „вичерпується“ — уморується. У звязку з тим виринає квестія: Невжеж се можливе, щоб папи, їх легати і весь захід у всяких спорах з Византією ніколи тактично не промахнулися? А коли промахнулися, то що з тим робити? Чи тут уже брати за іншу міру — „to co innego“, і завсіди й всюди захід „вибілювати“, а по сході топтати? Так поступати се значить схизму утверджувати й продовжати в безконечність. Зрештою тенденційна неправда з історії відносин між східною й західною Церквою нас уніятів бє або з ліва або з права. „Правда визволить вас“.

4. Про папських легатів читаємо в Hergenröther-a:

Лев звернувся до римської Столиці і вісім або девять місяців по його (четвертому) шлюбі приїхали до Царгороду запрошені легати від папи Сергія III. Вже перед їх приїздом цісар поширив вістку, що приїдуть Римляни, котрі одобрять і дозволять його шлюб. Се дуже боліло патріарха. Патріарх, що в своїй області вважав себе за компетентного суддю в подружних справах (а до того часу з його області або ніякі апеляції не пішли до Риму, або тільки дуже рідко) думав, що в строгій здержности мусить берегти свій образований авторитет і унікав усякої стрічі з папськими легатами. Його синодальний клир був рішуче противний, щоб з Римлянами обговорити справу на явних сходах, бо боявся, що Римляни дозволять цісареві те, що він хоче; тому патріарх годився тільки на (тайне) обговорення справи в палаті в присутности Льва. Папські легати мабуть вва-

жали се за низше їх чести, щоб резигнувати з офіційного прийняття через патріярха та з явної розправи. А цісар не згодився на тайне обговорення в палаті. І так конфлікт міг знайти тільки насильне вирішення. На свято муч.Трифона цісар запросив патріярха до себе на обід, в часі обіду казав його увязнити, позбавити всього потрібного і в супроводі двох зовсім простих людей кораблем відвести на заслання на острів Герію.

В пізніших своїх письмах Николай обвиняє Римських легатів, що вони приїхали до Візантії, щоб воювати проти нього, що вони затвердили його заслання, хоч не дуже журилися дослідом справи; однак, хоч вони не хотіли його вислухати, повинні були вислухати бодай одного з його товаришів в терпінню (на заслання були вигнані ще й інші єпископи).

Обставини, пише Hergenröther, що дисципліна заходу управнювала Льва до бажаного ним вирішення, пояснює, що легати й папа не так дуже провинилися (in Unrecht waren), як се здавалося царгородському патріярхови з його становища (стор. 658—661).

Бачимо, що й сам Hergenröther лагідно висловлюється про римських легатів, хоч і доволі здержливо (його альязія, що римські легати вважали „нижче своєї чести“ обговорити справу на тайних сходах і що патріярх уникав стрічі з легатами, а сам патріярх каже, що легати не хотіли його вислухати). Та ми живемо в таких часах, коли катол. історики поважилися регабілітувати навіть самого Фотія (гл. „Нива“ 1934 ч. 8. під загол. „Чи Фотій помер католиком?“).

Згідно з вимогами того духа нашого часу ми мусимо отверто признати, що се був промах Латинян, коли вони підпомогли царя Льва проти патріярха Николая. Наслідки того промаху не дали на себе довго чекати. Николай по повороті з заслання викреслив з диптихів імя папи. А весь той хід річей, що довів був до переминаючої схизми, був також одним з чинників, що зложилися на викликання оконечного роздору між східною й західною Церквою.

Невжеж до кінця світа будемо писати тільки „адвокатські оборони“, а тушувати історичну дійсність? Нещирість завсіди віддаляє людей від себе, а „*clara pacta claros faciunt amicos*“.

(Докінчення буде)

Всячина

Йордан у Львові. Як рік-річно, так і сього року традиційне свято Йордану відбулося у Львові дуже величаво. Архієрейську св. Літургію в церкві Преображення Госп. від-

правив в сослуженню вищого духовенства і при численній асисті питомців Духовн. Семинарії — Преосв. Никита. Простора церква була вщерть виповнена вірними; явилися представники різних католицьких організацій та національних установ, деякі з прапорами. Співав гарно хор студентів Богосл. Академії. По заамвонній молитві (біля 10 год. рано) вирушив величавий похід на Ринок на Водосвяття. В поході взяли участь процесії усіх львівських церков під проводом своїх душпастирів, численне духовенство, монахині жіночих монаших згромаджень, всі студенти Богосл. Академії, представники установ і непроглядні маси народу. Просторий Ринок виглядав як одно велике муравлище. В поході співав хор студентів Богосл. Академії і грало дві оркестри: „Зорі“ і „Волі“, а крім того гарно співали коляди поодинокі церковні процесії (на спеціальне призначення заслугоють дівчата Мар. Дружини при церкві ОО. Василіян). Чину Водосвяття довершив теж Преосв. Будка, після чого кропив свяченою водою вірних по дорозі до церкви.

На Марійській площі відбулося Водосвяття для жовнярів — католиків гр.-слов. обряду львівського гарнізону, трансмітоване через радіо. Співав хор, цього року наче на зміну, аж з Куликова, так як би у Львові не було відповідного хору. На богослуженню були приявні представники цивільних і військових властей.

Новий церк. Асистент Кат. Акції. Високопреосв. Митрополит Андрій іменував Преосв. еп. Никиту церковним асистентом Інституту Католическої Акції для Львівської Архиепархії.

Апостольська Адміністрація на Лемківщині. Під таким заголовком проголошено в оригінальній латинській тексті в „Перемиських Епархіяльних Відомостях“ за лютий 1935 рішення св. Конгрегації для Східних Церков про утворення Апостольської Адміністрації на Лемківщині. Декрет підписаний кардиналом Сінчеро і асесором Чезаріні.

Під цим рішенням поміщений ось такий Пастирський лист:

Отсим найвищим Декретом Свящ. Східної Конгрегації установив Апостольський Престіл нову окрему церковну область (територію), що зветься Апостольською Адміністрацією Лемківщини, в якій склад входить дев'ять деканатів, що тепер належали до гр.-кат. Перемиської Епархії, а саме: деканат Буківський, Горлицький, Грибівський, Динівський, Дуклянський, Короснянський, Мушинський, Риманівський і Сянський.

Управу сеї області віддав Святіший Отець Всесвітлішому і Високопреподобному о. Д-рови Василеви Масцюхови в характері Апостольського Адміністратора. По думці Канонів 198 § 1 і 322—328 С. І. С. Апост. Адміністратор є Ор-

динарієм і як такий користується тими правами і почестями, що прислугують Ординарієви Епархії.

Іншим найвищим рішенням призначено Риманів-Здрій на осідок Апостольського Адміністратора.

Відповідно до сего подаємо отсим до відома, що Всечесне Духовенство і світські вірні, що мають парохіяльну приналежність в повище наведених деканатах, у всіх своїх справах, належачих в обсяг влади Ординарія, від тепер канонічно підлягають Апостольському Адміністраторові в Риманові-Здрій, а священики є зглядом нього звязані присягою послуху, що її зложили при св. рукоположенні на пресвітерів згл. і при канонічній інституції на пароха.

Тому що Апостольська Адміністрація Лемківщини не має духовної семинарії, з якої виходилиб священики, потрібні до обсади душпастирських посад і катихитур, заряджуємо, що вільно старатися о посади на Лемківщині також священикам з Перемиської Епархії, і на відворот священикам Лемківщини о посади в Перемиській Епархії. Подання належить вносити через власного Ординарія.

З природи річи виходить, що справа слухання таїнственних сповідей є звязана з новими територіями, се є, що священики перемиської Епархії слухають таїнственних сповідей на області перемиської Епархії, а священики Апостольської Адміністрації Лемківщини на її області, а на границі тих обох територій вільно слухати таїнственних сповідей священикам сусідних парохій, так як се є всюди в звичаю в нашій церковній Провінції.

Прочі випадки нормує загальне право церковне.

Справи, що не належать стисло до церковної управи уряду, як приміром: Товариство Епархіяльна Поміч, похоронний фонд і тим под. уважається за приватні.

† ЙОСАФАТ
Еп. Перем.

Д-р В. МАСЦЮХ
Апост. Адмінгст.

Апостольський Адміністратор виїхав вже на Лемківщину і відправив на Богоявлення Госп. Йорданське Водосвяття на ріці Сяні в Сяноці, а вечером того дня відбулася на його честь Академія. Апост. Адміністратор, здається, не буде мати власної Духовн. Семинарії в Кракові, як про це спершу говорено, але його питомці будуть виховуватися в римо-кат. Духовн. Семинарії в Кракові і будуть ходити на виклади на тамошній університет.

Реколекції в Духовній Семинарії у Львові. В днях від 19. І. до 27. І. включно відбулися у львівській Дух. Семинарії річні реколекції, в яких узяли участь біля 370 осіб (питомці, абсольтенти і кількох отців). Реколекцій з таким великим числом реколектантів ще досі в Дух. Семинарії не було. Проводив ними о. Др. Павло Теодорович ЧСВВ, який

своїми глибокими, хоч легкими і принадними зверхньою формою науками дав багато духовного корму і зродив багато святих постанов у молодих душах майбутніх священників.

Новий єпископ „Україн. Правосл. Церкви“ в Америці. З Америки надійшли до краєвих часописів („Діло“ ч. 15/35) вісти, що Українська Православна Церква в Америці вибрала о. Олексу Пристая, пароха в Нью Гейвен, Конн., своїм єпископом на місце помершого в мин. році еп. дра ~~Йосифа Жука~~ О. Пристай, 72-літній старець, вибір на єпископа прийняв по довшій надумі. Висвячення його відбудеться в найближчому часі.

Таким чином кандидатура архiep. Івана Лавриненка з Гродна, вибраного на останній сесії Синоду православної Церкви в Польщі єпископом для Укр. Прав. Церкви в Америці і представленого на затвердження польському урядови, сталася неактуальною. Архим. Лавриненко це Українець по походженню, та Москаль культурою і переконаннями; він і досі не засвоїв як слід української мови. Може й про це знала консисторія Укр. Правосл. Церкви в Америці, коли зрезигнували з нього, тимбільше, що — як своєчасно доносили часописи — вона поставила була умовину, що в справі номінації нового єпископа ніяка державна влада не може мати найменшого голосу.

Московський дарунок варшавського синоду для Укр. Правосл. Церкви в Америці — видно — їй не смакував.

Розкол у правосл. незед. Церкві на Закарпаттю.

Перед трьома тижнями відбулися в Тячеві на Закарпаттю збори тамошніх незадоволених православних. У зборах взяло участь п'ятнадцять православних священників та понад двіста представників православних парохій, головно з верховинських округів (не так заражені і здеморалізовані московською агітацією). Причиною з'їзду, було — як подає ужгородський кореспондент часоп. „Lidové Noviny“ — невдоволення з теперішнього проводу закарпатської православної Церкви. Признаною православною Церквою на Закарпаттю є лиш Церква з юрисдикцією сербської правосл. єпархії.

Тячівські збори постановили утворити на Закарпаттю православно автокефальну Церкву під проводом пражського архiep. Саватія (з чеської правосл. Церкви), яка підлягалаб безпосередньо царгородському патріярхови. Устав цієї Церкви мав виробити — як подає кореспондент — др. Михайло Станько, адвокат в Хусті. Богослужбовою й урядовою мовою нової церковної організації має бути українська мова.

Якщо те все правда, то із зростом укр. національної свідомости на Закарпаттю, московські впливи наглядно падуть навіть у такій фортеці, якою була для них православна Церква. — Як би так в укр. гр.-катол. Церкві були єпископами чужинці, скільки би то було крику! А в православній це звичайна річ і всі мовчать.

З православної незєдненої Церкви в Польщі.

Новорічні побажання з Радянської України. Митр. Діонісій одержав від митрополита „Харківського і всієї України“ Пімена (це митрополит т. зв. тихонівської, себто давньої російської Церкви) письмо з побажаннями з нагоди Нового Року і Різдва Христового. Це перший раз звертається єпископ з Радянської України до представника православної Церкви в Польщі.

Ще справа ревідикації церков. Як доносять „В. Ц.“, римокатолицькі єпископські курії: луцька, підляшська, пінська і виленська, покликаючись на постанову Найвищого Суду з дня 20. листопаду 1933 р. в справі ревідикації православних церков і їх маєтків на користь римо-катол. Церкви, що звучить: „Стаття з Розпорядку Ген. Комісаря східних земель (Уряд. Дн. Г. З. Сх. З. ч. 25. поз. 256), постановляючи, що переняття згаданих в 1. статті того розпорядку церков від греко-російського духовенства і передача їх римо-катол. духовенству може статися в кождім поодинокім випадку тільки силою зарядження начальника округу, відмовляє римо-катол. Церкві право доходити судовою дорогою права власности до згаданих святинь“, — звернулися в дорозі адміністраційного поступовання до Найвищого Адміністраційного Трибуналу з домаганням передати їм на власність ті православні святині, що були колись римо-, зглядно греко-католицькими. В такий спосіб ревідикацією загрожені біля 700 православних святинь чи монастирів, а в тому числі і Почаївська Лавра (головна святиня якої і головні монастирські будинки збудовані ще за уніятських часів). Більшість згаданих церковних об'єктів знаходиться на областях, замешкалих українським населенням. Ця вістка викликала велике занепокоєння серед православного населення. (В. Ц.).

Знов розбирають православну церкву. Поляки стараються чим мога скорше надати нашій страдальній Холмщині польський зовнішній вигляд і тому стараються всіми способами (а їх вони мають безліч) усунути із тієї території все, що нагадує її український характер. В перших повоєнних роках замкнено там багато церков і вони й досі стоять нечинні, а православне населення не має часто де помолитися. Головно саме місто Холм потерпіло під цим оглядом дуже, що втратило навіть соборну церкву на річ римо-католиків. Дня 13 січня 1935 на підставі розпорядку Холмської міської управи, взялися за розбирання Церкви Св. Духа, замкненої адміністраційною владою ще в 1919 році. Православна парохія в Холмі, разом із приналежними до неї селами має біля 7000 вірних, а для них тільки одну невеличку церкву, що може помістити не більше 700 душ. („Слово“).

Відозва „місіонарів“. Т. зв. „православна місія“ на Лемківщині звернулася до всіх православних священників

і до всіх православних діячів-Москалів в Польщі з відозвою, в якій подається, що „в Галичині перейшло на православ'я 50 сіл і містечок, з цього 48 на Лемківщині“ та що „справа православної місії на Лемківщині це справа великої ваги для цілого „руського“ народу. В часі, коли до Москалів („русских“) відносяться всюди з деякою погордою, населення Лемківщини піднесло високо російський прапор і не зважаючи на затії ворогів, зголошує свою приналежність до російського народу і святої православної віри, покидаючи одночасно католицизм, накинений йому Берестейською унією“. Супроти цього „православна місія“ на Лемківщині „благає всіх „русских“, для яких справа православ'я і відродження(!) російського народу дорога, уділити матеріальної допомоги „місії“.

Під тією провокаційною відозвою (так під оглядом релігійним, як і національним) підписаний батюшка Георгій Павлишин, бувший редактор митроп. московського „Слова“, якого мин. року митр. Діонісій висвятив і післав на Лемківщину робити „святу місію“.

Православний Союз в Польщі. Група православних Українців носить з пляном zorganizувати „Православний Союз в Польщі“. З тією метою ведуться переговори з Білорусинами, а відтак буде нав'язаний контакт з Москалями. Ціль союзу: як найскорше скликання церковного собору з участю мирян і залишення національної боротьби внутрі Церкви через призначення всім народностям права на самоозначення в Церкві. (W. U.).

Нові єпископи. На останній сесії синоду в Варшаві, що радив під проводом митр. Діонісія, вибрано трьох нових єпископів, а саме: архимандрита Івана Лавриненка, члена консисторії в Гродні, єпископом Укр. Правосл. Церкви в Америці (Злуч. Держави й Канада), архимандрита Теофана Протасевича, члена варшавсько-холмської консисторії (Білорусин з роду, Москаль по переконанню, ворожо наставлений до всего, що українське) — єпископом більським і другим вікарним єпископом Варшавсько-Холмської єпархії, та архимандрита Пантелеймона Рудика (Українець-Галичанин з походження, а заїлий „руській“) — єпископом з полишенням на становищі намісника Почаївської Лаври. Відносно цього останнього, то були рознесені поголоски, що він по висвяченню має стати єпископом на Лемківщині, однак Wiadom. Ckg. дементують цю вістку. Його висвячення на єпископа має нібито на цілі піднести становище намісника Почаївської Лаври і надати більшого блиску богослуженням.

Щодо архим. Лавриненка, то його призначення на єпископа Укр. Прав. Церкви в Америці вже неактуальне, як ми про це доносимо на іншому місці.

Всі три кандидати на єпископів представлені поль-

ському урядови. Якщо уряд їх затвердить, то свячення відбудуться в найближчому часі.

Волинський єпархіяльний Зїзд. В днях 29. і 30. січня відбувся в Кремянці під головуванням архієпископа Олексія волинського і кремянецького Єпархіяльний Зїзд Волині. На зїзд прибуло 55 священників-делегатів, вибраних по одному від кожного деканату, 10 повітових протоєреїв, благочинний монастирів — архим. Марко, 3 члени єпарх. ревізійної комісії, 10 світських осіб — послы: П. Певний, М. Тележинський, Єв. Богуславський, В. Серафимович, М. Буря, І. Гловацький, представники від Т-ва ім. П. Могилы — інж. С. Тимошенко, Бичковський і М. Ханенко, представник від Чеснохресного Брацтва в Луцьку — інж. Крамаренко.

До президії зїзду, крім єпископів-вікаріїв, Полікарпа луцького і Симона остріжського, на зїзді вибрано заступниками голови інж. Тимошенка і протопресвітера П. Пашевського. Наряди велися українською мовою.

В першому дні зїзду (29. січня) присутні почули: 1) фінансове звідомлення за 1933 р., прочитане секретарем Консисторії І. Власовським, 2) прочитаний протоєр. А. Рудиковим акт ревізійної комісії, 3) проєкт бюджету на 1935 р., 4) реферат про місійну діяльність Волинської Єпархії за 1934 р., відчитаний свящ. С. Казновецьким, 5) реферат про стан навчання релігії в школах єпархії за 1933—34 шк. рік, що його відчитав член Консисторії Д. Величківський. Крім того обрано 4 комісії: а) бюджетову, б) податкову (для розкладу єпархіяльних зборів), в) для розгляду операцій свічкового комітету і г) місійно-освітню. Після того почали працювати комісії.

Другий день зїзду — 30. січня — присвячено засіданню пленума зїзду, на котрому дебатовалися резолюції, опрацьовані і прийняті комісіями. М. ін. резолюції місійно-освітньої бюджетової комісії такі:

- 1) Зїзд визнає необхідним у випадку ліквідації в Кремянці духовної семінарії заложення Богословського Ліцею в Кремянці і звертається до Св. Синоду підтримати перед державною владою це прохання.
- 2) Проповіди в церкві і поза церквою повинні бути лише й виключно у зрозумілій для народу українській мові.
- 3) Викладати релігію дітям у школах рідною мовою.
- 4) Зїзд одноголосно приймає резолюцію комісії про те, щоб богослуження в церквах відбувалося українською мовою в тих парафіях, де цього бажають парафіяни.
- 5) До волинської дяківської школи ввести як викладову українську мову.
- 6) Зїзд просить вищу церковну владу видавати шкільні підручники Закону Божого українською мовою і згідно з програмою мін. освіти 1932 р. Признає необхідним закладати при церквах бібліотеки-читальні.
- 7) Зїзд висловлює Волин. Дух. Консисторії

подяку за введення обіжником з 23. X. 1934 р. ч. 20593 української мови в діловодстві Консисторії і в зв'язках з духовенством. 8) Зїзд закликає духовенство Волині записуватися в члени Т-ва ім. митрополита П. Могили та активно працювати в ньому. В бюджет на 1935 р. зїзд встановляє 3.500 зол. Т-ву ім. П. Могили на видання часопису „За Соборність“. 9) Зїзд просить єпархіяльну владу змінити розпорядок б. волинського архієпископа Антонія Храповицького про заборону мішаних подруж серед православних. 10) Зїзд признає бажаним видання українською мовою єпархіяльного періодичного органу, на що асигнує 10.000 зол.

Бюджет Консисторії приймається в сумі 191.460 зол., при чому на духовенство і парафії припадає обтяження в сумі 160.860 зол. У видатках Консисторії скреслено етат юрис-консульта в сумі 2.400 зол. річно (цю посаду займав адв. Первенцев, член Р. Н. О.). З асигнованих на варшавський Синод 48.000 зол. скреслено 6.000 зол., які призначено на українські гімназії на Волині: кремянецьку — 1.500 зол., луцьку і рівенську по 1000 зол. Асигновано на ремонт Почаївської Лаври 10.000 зол.

Зїзд визнав необхідним, щоб благочинні вибирались духовенством, а не призначались єпарх. владою. Рішено ввести суди чести. Нарешті зїзд одноголосно ухвалив подякувати Синодові за призначення на волинську катедру єпископа-Українця в особі архієп. Олексія. Зїзд висловив теж бажання про скорше скликання Генерального Собору Православної Церкви в Польщі.

—о—

В справі проповідей. „Редакція „Ниви“ просить Всч. Отців, щоби поважно взяли заклик о. Мих. Бобовника, випечатаний у ч. 11. „Ниви“ з 1934 р. Очікуємо, що деканати бережанський, бобрецький, болехівський і брідський пришлють нам проповіді, які на них припадають (зачинаючи від Томиної неділі по черзі), найдалше до **14. квітня** с. р. а слідуєчі по азбуці чотири деканати пришлють свої проповіді найдалше до **14. жовтня** і т. д., щоб можна за порядком проповіді печатати саме на час.

Ніодин деканат не сміє відмовитися від сеї праці, щоб черга не перервалася!

Печатається за дозволом Митрополичого Ординарїату у Львові
Видає Бог. Наук. Товариство
Відповідальний редактор: о. Петро Хомин

З друкарні „Біблос“, Львів, Японська 7. Тел. 14-78.

Церковні дзвони

доставляють

ЛІЯРНІ ДЗВОНІВ

Братів Фельчинських

в КАЛУШІ і ПЕРЕМИШЛІ

Новина! Розбиті дзвони особливої вартости споюємо під гарантією, вони відзискають попередню краску і силу тону, через те перетоплення дзвонів зайве.

Осторога! Остерігаємо перед агентами якоїсь жидівської ліярні дзвонів зі Станиславова, які волочаться по селах та ярмарках і подаючи себе за наших відпоручників, напихають людям послідню тандиту. Ми як ніколи так і тепер не послуговуємось агентами в тій надії, що хто забажає доброго товару, довідається про нас з українських часописів, а жидівського агента з його дзвонами відправить до найближчої божниці.

ПРОПАМ'ЯТНІ ТАБЛИЦІ У.М.Х. по мистецьки виконані в народнім стилі з огнетривалого матеріалу, металеві ВІДЗНАКИ У.М.Х. і ПРАПОРИ

Д З В О Н И і всі церковні предмети

Қантове полотно „ПАНАМА“ до вишивання фелонів, фан і ручних робіт. : :

ВИШИВАНІ ФЕЛОНИ І ФАНИ.

ЦЕРКОВНІ БРОКАТИ, френдзлі, борти, підшевки, полотна. : :

ГАФТОВАНІ наплечні хрести до фелонів і шалів. : :

ПОЗОЛОЧЕННЯ чаш, монстранцій.

О Б Р А З И, образці, церковні книги.

ПЛАЩЕНИЦІ. КАДИЛО І СВІТЛО.

Поручає Дім тор.-пром.

„ДОСТАВА“

У ЛЬВОВІ, Ринок 43/1 і Руська 20.

В ПЕРЕМИШЛІ, вул. Костюшки 5.

В ТЕРНОПОЛІ, Руська 14.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2¹/₂ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6 — зл., чвертьрічно 3 — зл.
для Америки 2·50 долари річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

З М І С Т :

	стор.
<i>о. М. Бобовник:</i>	
Рефлексії по Заг. Зборі Тов. св. Андрея	41—45
<i>о. прот. П. Табінський:</i>	
Релігійні питання в церковному роз- колі XI в.	45—55
<i>о. Степан Хабурський:</i>	
До проблеми виховання нашої молоді	55—58
<i>о. Др. Ігнат Цегельський:</i>	
„Катихитичні дні“ у Варшаві	58—68
<i>о. Др. Г. Костельник:</i>	
Історична об'єктивність	68—71
Вісти з Т-ва св. Андрея	71—72
Нові книжки	72—75
Всячина	75—80

До сього числа долучаємо поштові складанки —
просимо їх використати.

АДМІНІСТРАЦІЯ

ЦЕРКВИ КУПУЮТЬ СВІТЛО

лише у своїй фабриці свічок

„К Е Р О С“

Власники: ПАВЛО ДУРБАК і СИНИ

перше Інж. К. КОТЕЦЬКИЙ і Ска, спілка з обм. пор.

ЛЬВІВ 15. вул. ОКРУЖНА (бічна Кульпарківської) 108 а. — Тел. 57-48.

Церковні дзвони

доставляють

ЛІЯРНІ ДЗВОНІВ

Братів Фельчинських

в КАЛУШІ і ПЕРЕМИШЛІ

Новина! Розбиті дзвони особливої вартости споюємо під гарантією, вони відзискають попередню краску і силу тону, через те перетоплення дзвонів зайве.

Осторога! Остерігаємо перед агентами якоїсь жидівської ліярні дзвонів зі Станиславова, які волочаться по селах та ярмарках і подаючи себе за наших відпоручників, напихають людям послідню тандиту Ми як ніколи так і тепер не послуговуємось агентами в тій надії, що хто забажає доброго товару, довідається про нас з українських часописів, а жидівського агента з його дзвонами відправить до найближчої божниці.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 250 долляри річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

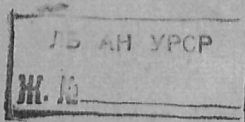
Рефлексії по Заг. Зборі Тов. св. Андрія

Признаюся, що з огляду на полеміку, викликану моєю минулорічною дописю — я не мав наміру цього року писати свої рефлексії по Заг. Зборі; однак тому, що від багатьох священиків чув я признання і повну згоду на висловлені мною думки, я ще й цього року хочу поділитися з моїми рефлексіями по Заг. Зборі Тов. св. Андрія.

Рівнож заохотою до цього є для мене і та обставина, що деякі з висловлених мною думок, мимо полеміки, вже зреалізовані (як усунення з порядку нарад доповідей, або обтяження коштами подорожі Окр. Відділів, як це вже введено у Стрийським Окр. Відділі), а інші вже є на дорозі до зреалізування. Маю на думці основання „Священичої Каси“, проти якої вістря полеміки було передовсім звернене, так що тепер можу ствердити, що це вістря вже значно притупилось.

На однім з останніх засідань Надз. Ради було поставлене о. Боднарем рішуче домагання: основання „Священичої Каси“, то о. Голова вже не відповів словами полеміки: що наше Товариство не сміє бавитись в банк і що банчок хай отвирає „Власна Допомога“, але відповів, що засадничо не є противний основанню каси, однак в таким разі треба рішучо прийняти секретаря, що був би ознакомлений з касовим діловодством. Цеж вже значний поступ у справі „Священичої Каси“!

Тому є надія, що вже найкоротшому часі ще і цей проєкт буде зреалізований.

А тепер приступаю до самого Заг. Збору. Учасників було зправді менше, чим минувшопо року, однак зваживши те, що цей рік з причини неврожаю ще тяжчий для духовенства, чим попередній, то слід признати, що зацікавлення нашим Товариством не ослабає, навпаки — росте. Майже всі протопресвитерати були сильно заступлені, з виїмком Тернопільського, який і так, не знати чому, досі мало інтересувався нашим Товариством.

Перед Загальним Збором відправив о. Голова Службу Божу за померших членів нашого Товариства. Хоч підносились голоси про малу участь духовенства у цім богослуженню, але на мою думку Заг. Збір зробив „*recatum omissionis*“, не подякувавши за це о. Голові, бож це не є статутним обовязком о. Голови, тому, хоч пізно, слід зложити йому щирю подяку за його труд і взагалі за память про наших померших товаришів.

Сам звіт з діяльності, виголошений о. Головою, мимо деяких відрадних моментів, всеж таки зробив пригноблююче вражіння, бо з нього довідались ми, що мимо так частих закликів і упімнень ще є такі деканати, що не є членами нашого Тов-а, а знову кілька деканатів платять свої вкладки неточно, немов „відчіпне“, уважаючи це наче „конечним злом“. По 3 літах існування, по стільки доказах пекучої потреби організації, вкінці по стільки доказах життєздатности Тов-а ще є духовники, що не відчувають потреби організації, що вище ставлять власне, хоч дуже сумнівне добро над трівке і загальне добро цілого духовного стану.

Чиж отже будемо дивуватись, що між простим народом трафляться люди некарні — самолюбви, що хотілиб, аби було щось зроблене, але хайби робили це інші, а вони вже прийшлиб на готове.

Чиж будемо дивуватись, що між простим народом так мало почуття самопосвяти, що держаться у своїому життю вигідної засади: „моя хата з краю“, коли їх духовні провідники визнають ту саму засаду! Тому годі не признати рації одному визначному священикови, що сказав: „Не розумію, пощо Надз. Рада так часто закликає до вписів до нашого Товариства; цеж установа, оперта на добровільнім переконанню кожного; тому ці заклики просто понижують наше Товариство, коли силою втягається людей, що не відчувають потреби стати членами Товариства“.

Тому не диво, що на Заг. Зборі оден учасник (о. П.), даючи вираз своєму огірченню, поставив внесок, щоби зачати бойкот некарних членів і нечленів нашого Товариства. Чи аж до цього малоб дійти? Гадаю, що це не довело б до ціли.

Тому повищі замітки най будуть останньою спробою

притягнути всіх до нашого Товариства, бо над ними слід перейти до дневного порядку. Може колись зрозуміють свою похибку, та, дай Бже, щоб не запізно!

При цій нагоді мимоволі нагадується друга справа, чи не сумніша від попередньої, яка зрештою кілька разів була піднесена на Заг. Зборі: чому наше Товариство не об'єднає всіх епархій?

Чи нема в нас спільних ідеологічних змагань і стремлень?

Чи кордони епархій мали б бути цим непроходимим хінським муром, що їх ніяк не всилі проломити? Чи злоба, безбожництво й інші лихоліття, які, немов та чорна хмара, до нас наближаються, будуть зважати на епархіяльні кордони? Чи не спільні нам всі злидні й потреби? Чи не спільна нам всім праця для Церкви і народу, чи не всі ми проповідуєм „Христа распята“?

Чому ми такі близькі — а такі далекі собі?

В часі, коли всі стани, всі верстви громадянства у самозрозумілім інтересі лучаться для спільної об'єднани, просто годі зрозуміти, що лиш ми одні розділені і не уявляємо собою ніякої сили, з котрою слід би числитись. Коли як коли, але якраз тепер треба нам спільного порозуміння, спільної тактики, щоб певніше відбити всякі напади. Якби то інакше виглядало колиб ціле українське католицьке духовенство сказало своє рішуче слово!

Якби це інакше виглядало, колиб на Заг. Зборі Тов. св. Андрія відпоручники всіх епархій поставили свої домагання? А так, хоч би найбільше пекуча справа, уважається лиш частинною — партикулярною справою духовенства.

Ось які чорні думки — сумні рефлексії зродились у душі кожного учасника Заг. Збору! Наше Товариство має у своїй програмі кинути міст порозуміння між поодинокими епархіями і в тій цілі має намір виготовити відповідні меморіяли до духовної влади; чи це принесе успіх — покаже будучність. Однак в Бозі надія, що чейже це вдасться, що чейже найдеться стільки зрозуміння ваги хвилі; бож тут йде виключно про вдержання престіжу українського духовенства, про охорону справ нашої кат. Церкви і нашого обряду, до чого ми всі є Богом покликані.

Над дальшими точками звіту о. Голови не буду подрібно застановлятися, бо це було вже в „Ниві“ поміщене. Скажу лиш загально, що дальші точки звіту збудили в кожного учасника почуття розради і гордості, бо вони наглядно переконали нас, що ростемо. Ростемо — кріпшаємо, так під матеріальним, як і моральним оглядом і недалекий вже час, коли то дамо наочні і тривкі докази нашої жертвенности і життєздатности. Будемо відновляти і будувати те, що наші батьки занедбали і запропастили!

Одно лиш дивне, що ні о. Голова у своїйому звіті, ані

ніхто з учасників не згадав про дуже важну і необхідну справу, а то: справу секретаря. Правда, що на останнім засіданні Надз. Ради цю справу порішено і з узисканих рабатів виділено частину для майбутнього секретаря у тім переконанню, що коли секретар наладнає хочби лиш справу закупів — яка всеж таки не є упорядкована — то секретар не тільки сам себе „заплатить“, але ще й приспорить доходів для Товариства. Однак дотепер ця справа не зреалізована, а це тому, бо намічений на те становище о. Савицький з огляду на брак поміщення дотепер ще не рішився перенестися до Львова. А все ж таки тверджу рішучо, що без секретаря, мимо великої праці, яку вкладає о. Голова, тяжко йти вперед, а все будемо тупцяти на місці. Надз. Рада є вповні свідома цього і тому як відрадний факт можу подати до прилюдного відома членів, що Надз. Рада вже по Заг. Зборі, йдучи по лінії внесків, висловлених на Заг. Зборі, рішила на своєму засіданні приступити негайно до винаймлення власної домівки, щоб дати помешкання для секретаря, а найважлише, щоб забезпечити наші вкладки перед можливою девалюацією, а тоді щойно можемо бути спокійні, що наше Товариство стоїть на тривких основах.

При кінці Заг. Збору зайшов один факт, що мігби не конче похвальне свідоцтво виставити Дирекції Товариства.

Ото по вступній реклямі ставить о. Голова внесок, називаючи його „внеском Дирекції“ (точніше моїм внеском), щоби замість книжки, дати цього року, як премію, по кілька овочевих щеп, і на ту ціль взяти з фонду Товариства відповідну квоту (в цім випадку ок. 1.600 зл.).

Тому, що о. Голова виразно підніс, що цей внесок є мій, тому я хочу його спростувати і вияснити. Признаюсь, що я на засіданні Дирекції згадав про щепи, як премію для членів, однак далеко не у тій формі, в якій його представив о. Голова. Стверджую, що я поставив внесок на основання „місійного фонду“, мотивуючи цей внесок так: Звісно, що в теперішній час треба як найбільше місій, щоб наш нарід забезпечити перед сектярством і перетяганням на лат. обряд. Однак тому, що місія всеж таки получена із значнішими видатками, яких дотичний парох з причини тяжких часів не всилі покрити, пропоную, щоби Тов. св. Андрія оснувало так зв. „місійний фонд“ щоби прийти в поміч папарохам в улаштуванні місій, даючи на ту ціль парохам відповідну заемогу. На цей фонд малиб складати не священники (бо вони й так аж надто обтяжені), а церкви, тому що місії призначені у першій мірі для парохіян. Як вкладку пропоную від матірної церкви по 2 зл. річно, а від дочерної по 1 зл. Колиб показала яка надвишка, то можнаб її призначити на закупно щеп для членів Товариства. Рівнож в разі оснування „Священничої Каси“ річний чистий зиск

слід би також призначити на закупно щеп, а то тим більше, що в цей спосіб виконувалось розпорядок Митр. Ординаріяту, який у своєму часі цю справу горячо припоручив.

Ось такий був мій внесок на засіданню Дирекції. Тимчасом вийшло цілком що інше.

На щастя, Заг. Збір цей внесок цілком слушно відкинув і на тім справа закінчилась а тим самим звільнила мене від виступу проти „свого“ внеску, бо ж годі наражати наші, так тяжко призбирані фонди на таку діймаючу втрату.

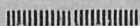
З великою приємністю слід ствердити факт, що Заг. Збір прихильно і з признанням поставився до діяльності Надз. Ради нашого Товариства; ні одно слово критики ні догани не впало на адресу Надз. Ради; бо ж і справді, мушу тут прилюдно піднести, що наша совість чиста; всі члени Надз. Ради як найщиріше сповняють вложені на них обовязки, з правдиво молодечим розмахом намічують чим раз нові і ширші ділянки праці, все своє знання і труд вкладають жертвенно в розвиток Товариства.

На закінчення ще слово до Вас, члени нашого Товариства! Вже по 3 літах нашого існування почуваємось на силах приступити до закупна власної хати. Крім звичайних вкладок не жадаємо від Вас ніякої надзвичайної жертви, однак коли зайде потреба, що звернемось до Вас о поміч через вплачення вкладок наперед на якийсь протяг часу — не відмовте нам своєї допомоги. Коли „Просвіта“, чи „Рідна Школа“ у скрутних хвилях зверталася до нас о поміч — ми священики цю поміч дали. Чи ж лиш для себе мали б ми бути глухі на поклик нашого Товариства?

Рівнож о моральну поміч просимо всіх членів! На соборчиках чи конференціях просимо заговорити про наші справи. Неодин гарний проєкт, не одна добра гадка може серед дискусії виринути, котру слід подати до відома, а ми ручимо, що кожду гадку візьмемо під розвагу і по можности зреалізуємо.

Пам'ятаймо, що будучність нашого Товариства — лиш у наших руках!

о. Мих. Бобовник

о. прот. П. Табінський

Релігійні питання в церковному розколі XI в.

(Продовження)

Filioque

Позиція богословів західніх і східніх. Літературна полеміка між Греками й Латинянами про походження Св. Духа давно вже відбула свій 1000-літній ювілей (867—1867).

Від самого її початку західні богослови незмінно держалися одного й того ж погляду, який опирали на 1) тексти св. Письма, 2) науку св. Отців і 3) розумові доводи, при чім тексти св. Письма наводили з тим самим толкуванням, що його зустрічаємо в св. Отців. То — факт, який легко можна перевірити, порівнявши латинські полемічні статті з Свято-Отецькими творами. За указаним поглядом, а) Константинопольський Символ віри не вичерпує цілковито науку про походження Св. Духа; б) Дух Св. походить від єдиного Початку — від Отця й Сина, як звичайно висловлюються Отці Західні, чи від Отця через Сина, як частіше кажуть Отці Східні; в) вирази: „від Отця й Сина“ й „від Отця через Сина“ однозначні: вказують на один Початок і одне походження Св. Духа.

Що до Грецького Сходу, то тверджень його незєднаних богословів не дається обняти одним поглядом, або привести до загального підсумку: настільки вони ріжноманітні, що доходять до простої суперечности. Опираючись на ті самі підстави, що стояли на них богослови західні, наводять тексти св. Письма з толкуванням відмінним від науки Свято-Отецької, як рівнож значно розходяться між собою в розумінню останньої. Одні полемісти посередництво Сина в походженню Св. Духа від Отця, в тім чи іншій сенсі, допускають; інші (переважаюча більшість) — рішуче виключають, як єресь; згідно з одними, наука Отців західніх про походження Св. Духа таж сама, що й у східніх, тоді як інші вбачають між ними різниці. Взагалі ж в історії незєднаної богословської думки про походження Св. Духа спостерігаємо поступове наближення до розуміння католицького (західнього), а тим самим стверджується факт, що грецька точка погляду не була точним виразом вселенського християнства, яке в царині віри мусить бути завжди однотоннім.

В науці незєднаних богословів про походження Св. Духа нову добу започаткував відомий церковний історик і професор Петербурської Дух. Академії Василь Болотов (1854—1900). Питання це мусів він спеціально й науково простудіювати, покликаний до праці в Синодальній Комісії, що мала своїм завданням установити відношення науки православної до старо-католицької. Свій погляд висловив він у докладах до названої комісії, які можна обняти слідуєчими чотирма точками: а) В науці віри належить відрізнити догму, теологуменон і богословську думку. Догмат — це положення, проголошене вселенським собором і безумовно обовязкове для кожного вірного. Хто його не приймає, — єретик і підлягає анатемі. Теологуменон — положення, не авторизоване вселенським собором, але висловлене одним або многими Отцями Церкви; воно не має

обовязкової сили; істина його правдоподібна, але не безумовна; тому невизнання його — анатемою не карається. Богословська думка — це погляд, що не має за собою авторитету свято-Отецького; вона менш правдоподібна, ніж теологуменон, і прийняття її залежить цілковито від переконання та доброї волі віруючого. — б) Догматом віри є лише положення: „Дух Св. від Отця походить; з Отцем і Сином Йому належить поклон і слава“. Положення: „Дух Св. походить (проходить, ссяє — в значінню вічних відносин між Особами Св. Тройці) від Отця через Сина“ *διὰ τοῦ Υἱοῦ* — *per Filium* — теологуменон православного Сходу, вселенськи авторизований, бо воно дуже часто висловлюється Східними Отцями й ужите в Синодиці (окружнім посланню) св. Тарасія Константиноп., якої правдивість посвідчили православний Схід і православний Захід і VII вселенський Собор. До цього положення близький своїм походженням, але не однотонний з ним вираз: „від Отця і Сина“ (*ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ* — *a Patre Filioque*), який, почавши від св. Августина, вживається багатьма західними Отцями. Вираз цей також теологуменон, але не має авторитету, рівного з східним: „від Отця через Сина“. Твердження: „Дух Св. походить тільки від одного Отця“ — богословська думка, якій цілковито бракує свято-Отецької основи. — в) Додаток до Символа виразу: „і від Сина—*Filioque*“ не перечить визначенням вселенських соборів, що на них звичайно покликуються православні, бо в 7 правилі III Вселенського собору мова про символ Нікейський, слова Халкидонської постанови й VI вселен. собор забороняють укладати „іншу віру“, чи нове віроопределення, незгідне з наукою Отців Халкидонського Собору. — г) Наука про походження Св. Духа „й від Сина“ — *Filioque* — не була причиною церковного розколу й не становить перешкоди до церковного поєднання з старо-католиками, що її держаться¹⁾.

Погляд В. Болотова містить у собі кілька поважних недокладностей. Перш за все його поняття про догмат не видержує критики. Коки догматичне значіння надавати лише положенням віри, визначеним вселенськими соборами, то найбільша частина точок християнської віри догматичної вартости не має, як не определема ні одним з вселенських соборів; це — не більш, як теологумени... Зокрема, до останніх у науці про Св. Духа прийшлося би віднести: одвічне походження Св. Духа, Його одноістотність з Отцем і Сином, нероздільність від Отця й Сина, „глаголавша Апостоли“ й т. д. Далі, формулу: „через Сина“ В. Болотов

¹⁾ Див. доклади В. Болотова, видані А. Бриліантовим, у „Християнском Читені“, 1913, IV—IX і XI—XII.

визнає за вселенський авторизований теологуменон Правосл. Сходу, бо формула та дуже часто зустрічається в Св. Отців, а особливо — в синодиці св. Тарасія, посвідченій Сходом і Заходом і семим вселенським собором. Коли ж вона „вселенськи авторизована“, то вже щось більше, ніж теологуменон. За формулою *Filioque* не визнає В. Болотов іншої опори, крім одинокого авторитету Августинового¹⁾, а одночасно знаходить її в Отців перед Августином (у Григорія Іліберітського — коло 360 року. Амвросія Медиоланського — † 397 рвку) та багатьох пізніших і рішуче стверджує, що „факт великого поширення *Filioque* на Заході в головнім й істотнім стоїть поза сумнівом“²⁾. Нарешті, вказує він чимало східніх Отців, що уживають формулу „і від Сина“ (Атанасія Вел., Єпифатія Кипрського, Кирила Александр., Анастасія Антіохійського)³⁾, але ніякого висновку з цього факту не робить, як рівнож залишає без вяснення: чому східне „*καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ* — і від Сина“ містить у собі іншу думку, як західне *Filioque* — теж „і від Сина“?.. Всі ці недомагання зраджують стремління зблизити старо-католиків з Православ'єм на іншій площі, ніж Католицтво; становлять жеж данину, виплачену ученим мужем застарілій традиції.

Думки В. Болотова настільки були несподіванкою для тодішньої православно-богословської науки, що автор відважився опублікувати їх лише за кордоном і анонімно⁴⁾. Викликали вони гостру полеміку в російських богословських органах з боку представників академічної науки, що відстоювали позицію Фотія; але знайшлися також їх прихильники. Погляд В. Болотова повторила в своїх відповідях старокатоликам і згадана вище Комісія, за якою укривався сам Святіший Синод Російської Церкви⁵⁾, а згодом ціла низка професорів богословії — прот. Світлов, прот. Лепорський, І. П. Соколов, А. Бриліантов та інш., пішла навіть ще далі: формулу західню: „і від Сина — *Filioque*“ узнала за однозначну з формулою східніх Отців: „через Сина“.

Для історії науки про Св. Духа на Сході не позбавлена, накінець, значіння заява так зв. „Мішаної Богословської Комісії“, що в 1921 році нараджувалася над питанням про взаємини Англіканської Церкви з незеднаною Православною. Комісія та, створена патріярхом Константино-

¹⁾ Христ. Чтеніє 1913, VI, стор. 743—746, особливо „теза 16“.

²⁾ Христ. Чтеніє 1913, XII, стор. 1405.

³⁾ *ibid*, стор. 1394—1396.

⁴⁾ *Thesen über das „Filioque“*. Von einem russischen Theologen: *Revue internationale de théologie*, 1898, s. 681—712.

⁵⁾ Христ. Чтеніє 1913, IV, стор. 433; Церковний Вестник (Петербург), 1897, п. 39, стор. 1256—1257; Богословскій Вестник (Сергіев Посад), 1908, III, стор. 428—431.

польським і архієпископом Кентерберійським з представників автокефальних Східніх Церков і Англікан, вияснюючи точки згоди й розходження між Православ'ям і Англіканством, одноголосно прийняла слідууючу постанову: „Що до різниці між Сходом і Заходом в науці про Св. Духа, то нагадуємо постанови, прийняті Бонською Конференцією 1875 р. Відкидаючи всяке твердження чи спосіб вислову, які допускають у Бож. Тройці існування двох Початків, визнаємо за таку, що заслуговує на прийняття, науку св. Івана Дамаскина й давніших грецьких Отців про походження Св. Духа від Отця через Сина“. Комісія в науці про Св. Духа не знайшла різниці між Англіканами, які вживають символ віри з додатком: „і від Сина“, й Православними, в яких подібного додатку нема, а тим самим погодилася, що вираз цей рівнозначний з формулою Східніх Отців: „через Сина“, і не перечить науці Православ'я („заслуговує на прийняття“). В одній лише точці члени Комісії розійшлися — в питанню про форму Англіканського символу: православні домагалися усунення з нього додатку: „і від Сина“, на що англіканці не погодилися ¹⁾.

Нема сумніву, що в популярних курсах богословія, в шкільних підручниках релігії, в місійних проповідях незеднані ще якийсь час називатимуть формулу: „Св. Дух походить тільки від одного Отця“ православним догматом, а вираз: „й від Сина“ — латинською єресю. Будуть так робити з сліпої традиції, а більш — з страху перед поєднанням з Західною Церквою. Але в творах наукових і в деклараціях перед Англіканами й Протестантами свого мнимого „догмату“ повторювати вже не будуть: бо він віджив свій вік. І мусів віджити, як тільки з опублікуванням творів св. Отців для богословської науки відкрилася можливість опертися на міцну традицію стародавньої Церкви.

Традиція західня. Віра, що Св. Дух походить від Отця і Сина, належить без сумніву до найдавнішого й загального передання на християнськiм Заході. То — факт, якого на ґрунті патрологічним не дасться заперечити ²⁾. Св. Августин († 430 р.) був першим богословом, що її вияснив і узаasadнив, але не є першим її визнавцем. Бо вже Тертуліян († коло 220 р.) говорив про Св. Духа, що Він „третій від Отця й Сина, як плід на стеблі третій від ко-

¹⁾ Report of the joint doctrinal Commission, appointed... for consultation on the point of agreement between the Anglican and the Eastern Orthodox Churches (London, Society for promoting christian knowleges, 1932), p. 14—15. Див. „Елпс. Czasopismo teologiczne, wyd. przez Ks. Metrop. Djonizego. Warszawa 1932, I-II, str. 110. Про тенденційну передачу ухвал Комісії Варшавської Митрополією див. О. Табінський, Новіші реформи в Правосл. Церкві (1934). Стор. 19—24.

²⁾ Зрив. В. Болотовъ, Къ вопросу о Filioque, Христ. Чт. 1913, XII, стор. 1405.

рення, ручай з потоку третій від джерела, вершок проміння третій від сонця". — „Я думаю — писав він —, що Св. Дух (існує) не інакше, як від Отця через Сина“, і це положення вважав за настільки несумнівне, що посилався на нього на доказ одноістотности Св. Тройці¹⁾

З попередників св. Августина про походження Св. Духа „й від Сина“ вчили напр. Григорій Іліберитський, Марій Вікторін, Амвросій, Медіолянський, Ілярій Пиктавійський, Євсевій Вергельський, папа Дамасій²⁾; з сучасних св. Августинові, але незалежних від його богословії³⁾ визнавців цієї науки вистарчить назвати Пруденція, Руфіна, Єроніма, Павліна Ноланського; з пізніших — пап Льва Вел., Гормізда, Григорія Вел. і Льва III, не згадуючи вже церковних представників меншого авторитету й письменників.

Науку про походження Св. Духа західні богослови висловлюють звичайно формулою: ex (a) Patre et Filio, або де коли: „ex (a) Patre per Filium⁴⁾ і не вагаючись виставляти її як науку загально-церковну, а помісний собор в Іспанії 589 р. — третій Толедський — у своїх постановках проголосив між іншим анатему на того, „хто не віруватиме в походження Св. Духа від Отця й Сина й не визнаватиме Його споконвічним з Отцем і Сином і рівним їм“⁵⁾.

Що найважливіше, вираз „й від Сина“ (походить Дух Св.) внесено до символу Константинопольського. Зроблено це на згаданім соборі Толедським 589 р., який potwierдив обов'язковість цього символу й ухвалив (2 правилом) для зміцнення св. віри читати його по всіх Церквах Іспанії за Службою Божою, за прикладом східних Церков — *secundum formatum orientalium ecclesiarum*⁶⁾. Місце поширення віри в походження Св. Духа „й від Сина“, а також боротьба з місцевим аріяństwом, яке блукало в науці про Сина Божого й Духа Св., вимагали від іспанських пастирів докладнішого виразу науки про Св. Духа, а це й було причиною додатку до символу речення: *Filioque*. Тому треба гадати, що символ Константинопольський увійшов в Іспанії в церковну практику відразу з цим додатком. Чи сталося це з браку знайомства із східніми переданнями або пошано-

¹⁾ Tertulliani adv. Praxaeum, c. IV: Spiritum S. non aliunde puto, quam a Patre per Filium; *ibid.* c. VIII.

²⁾ Gregorii Iliber. de Fide Orthodoxa; Marii Victorini lib. I contra Arianos; Ambrosii Med. de Spiritu S. c. 10, de Symb. c. 1. 3. 4; Hilarii de Trinit. II, 29, VIII. 10, XII. 56-57; Damasi fides (M. Jugie II, p. 422, n. 1).

³⁾ Науку про *Filioque* Св. Августин розкриває в своїх творах, виданих коло 428 року (В. Болотовъ, *op. cit.*, стор. 1402—1403).

⁴⁾ Формулу: ex (a) Patre per Filium зустрічаємо в Тертуліяна, пресв. Новаціяна й Ілярія Пиктавійського — в останнього на рівні з першою формулою: et Filio.

⁵⁾ Mansi IX, c. 985.

⁶⁾ *Ibid.*, c. 992—993.

вання його? Для полібного згоду нема підстав. Навпаки, Іспанська Церква другої половини VI віку піддержувала найтісніший контакт з церквами східними, а зокрема — з Константинопольською. Визначніші її пастирі — Мартин Бракаренський († 580), Іван Герундський і особлива примас III Толедського собору Леандр Іспальський († 600) довгий час прожили на Сході, вирізнялися симпатією до його релігійної практики й де-які грецькі обряди навіть запровадили в богослуження своєї Церкви. Це вказує догадуватися, що речення: *Filioque* додано до Символа в добрій вірі, що воно не суперечить поглядіві Церкви Східньої.

За прикладом Іспанії пішли Церкви Галійська, Германська й Британська, які засвоїли собі Константиноп. символ з указаним додатком у VII—VIII в. Папи Римські, як свідчить історія Льва III, визнаючи науку про походження Св. Духа „й від Сина“, були проти додатку до символу, але згодом апробували його. Почавши від Христофора (903—904) символ Константинопольський уживається в Римській Церкві з реченням: *Filioque*.

Традиція східня. Як же вчать про походження Духа Св. Отці східні? — Фотій і його наступники проти *Filioque* наводять свідоцтва, в яких мова про походження Св. Духа від Отця й про Отця, як єдине джерело чи єдину причину Сина й Св. Духа¹⁾.

Свідоцтва ті однаково не доказують мислі, для якої їх виписують. Бо коли Син Божий походить від Отця й властивість Свою — давати разом з Ним буття Св. Духові — одержує від Отця, то не тільки можна, а й треба визнавати Отця „*ἐν αἰτίῳ, μόνῳ πηγῇ* — *una causa, solus fons* — єдиною причиною, єдиним джерелом Божества Сина й Св. Духа. Богослови Фотієвої школи тільки тоді малиб рацію, колиб Св. Отці науку про участь Сина Божого в походженні Св. Духа категорично заперечували або принаймні про неї не згадували.

На ділі справа стоїть цілком інакше: наука про походження Св. Духа від Отця й Сина на Сході так же давня й не менш посвідчена, як і на Заході. Її знаходимо вже в знаменитого Орігена (185—254) та богословів його школи (св. Григорія Чудотворця, Євсевія Кесарійського та інш.). За словами Орігена, Бог Отець єдине джерело Божества Сина й Св. Духа, однаково Дух Св. походить від Отця через Сина. Розглянувши деякі погляди на третю Особу Св. Тройці, Оріген каже: „ми приймаємо за найбільш побожне й істинне,

¹⁾ Адам Зерникав у своєму творі „Про походження Св. Духа від одного Отця“ (написані коло 1682 р. і видані у 1774—1776 р. по латині, в 1797 р. в грецькій перекладі, в 1902 р. у російській, у Почасві) зібрав до 1000 таких свідоцтв з церковних письменників східних — до IX в. і західних — до VIII в.

що Св. Дух найпочесніше й найвище з усього, що одержало буття від Отця через Христа“; Сина потребує Він так для Свого існування, як і для того, щоб мати Божі властивості¹⁾, при чім Син не „умова“ буття Св. Духа, а спільно з Отцем Його джерело²⁾. Подаючи цю науку, Оріген виразом: „ми приймаємо“ дає зрозуміти, що це вірування не тільки його особисте, а й цілої Християнської Церкви; називаючи ж її „побожною“ и „істинною“, вказує на згідність її з формами церковного богочитання, а також з Св. Письмом і церковним переданням³⁾.

Питання про походження Св. Духа становиться на Сході предметом спеціальної уваги православних пастирів; докладно ними вивчається й богословськи узадається в звязку з догматичними розрухами, що потрясли Церкву в IV віці. Супроти крайніх аріян і македоніян, які заперечували Божество Св. Духа, уважаючи Його за створіння Сина Божого, оборонці Православ'я мусіли подати властиву науку церковну.

Докладне її розкриття знаходимо в св. Атанасія Вел., — в чотирох його листах до Серапіона, еп. Тмутіського. Погляд св. Отця на взаємовідношення Осіб Св. Тройці досить виразно характеризується численними їх порівняннями. А саме, називаються в нього:

Отець:	Син:	Дух Св.:
1) Джерелом (πηγή),	рікою (πρὸς τὴν πηγὴν ποταμοῦ),	„пемо Духа“;
2) Світлом (φῶς),	Сяєвом від світла (πρὸς τὸ φῶς ἀπαύρασμα),	діланням сяєва (τῆ τοῦτου — ἀπαύρασμα — ἐνέργεια), приємністю від сяєва (τῆ ἀδυσειδῆς χάρις);
3) Єдиним премудрим,	Премудрістю Отцевою,	Духом премудрости;
4) —	Образом Отця,	Образом Сина.
5) —	помазуючим, печатаючим,	помазанням, печаттю ⁴⁾ .

В усіх тих порівняннях Дух Св. мислиться, як Дух Отця через Сина, а внутрішнє життя Божества — від Отця до Сина,

1) Origen in epist. ad Romanos IV, 9: Ex uno paternae deitatis fonte et Filii intelligendus est et Spiritus Sanctus. Ibid. VII, 1. in Ioan. II, 6.

2) In Ioan. II, 3: Ἀμφότερα γὰρ πηγῆς ἔχει ἕψραν: ὁ μὲν Πατὴρ-θεότητος, ὁ δὲ Υἱὸς-Δόξης „Обидва іменуються джерелом: Отець Божества, Син-Розум“.

3) Зр. Θ. Єлеонській, Учення Оригена о Божествѣ Сына Б. и Духа Св. и объ отношеніи ихъ къ Богу Отцу. СПб. 1879, стор. 160.

4) Epist. ad Serapionem I, cc. 19. 20. 23—25. 30.

від Сина до Св. Духа. Св. Атанасій сам вяснює значіння своїх порівнянь: „у Духа — каже він — такеж відношення (τάξις) до Сина й єство, як і в Сина до Отця“; тому „невільно міняти порядок, в якому (Вони) поставлені між Собою й відносно Отця“¹⁾. Своє буття Св. Дух має в Отці через Сина²⁾, як рівнож і Свої властивости одержує від Сина, чи через Сина. Передовсім — те, що Дух Св. один. Чому не много Духів, а тільки один подається й посилається від Сина (παρὰ τοῦ Υἱοῦ?) На це питання відповідає св. Атанасій слідуючим вясненням: „Тому що один Син, одне живе Слово, то належить, щоб завершена, всеціла, освячуюча, просвітлююча й жива Його дійственність (ἐνέργεια) була одна — щоб один був дар, який — як говорить — походить від Отця (ἐκ τοῦ Πατρὸς): бо Він ссяє, посилається і подається від Слова (παρὰ τοῦ Λόγου), яке визнаємо від Отця. І отож Син посилається від Отця, Син посилає Духа“³⁾. Св. Атанасій говорить у наведеном місці не про дари й обьявлення Св. Духа, бо їх є багато й вони ріжні, а про Особу Св. Духа; тому вирази: „Дух ссяє, посилається від Сина“ означають не зовнішнє й дочаснє виявлення, а внутрішні й одвічні взаємини Сина й Св. Духа. Взагалі богословія св. Атанасія, як і всіх Отців східних і західних, має ту характерну особливість, що історичнє обьявлення Св. Духа, про яке мова в Св. Письмі, розглядає як обьявлення Його одвічного відношення до Отця й Сина, й таким чином рішуче розходить ся з богословією фотіянською, в якій у перше протиставиться другому. „Дунувши в лице Апостолам, сказав Христос: прийміть Духа Св. (Іван XX, 22), щоб ми знали, що з повноти Божества походить (ἐστὶ) Дух, якого подається учням. — Тілесно, тоб-то як голуб, зявився Дух Св., сходячи й перебуваючи на Христі... В Христі — вся повнота Божества. І ніхто нехай не подумає, що він прийняв Духа, не мавши Його перше. Він послав Духа звише, як Бог, і Сам прийняв Його далі, як чоловік. Отож з Нього на Нього — з Божества Його на чоловічество, — сходить Дух“⁴⁾. Тому й Давид співає Богові: „В Тебе джерело життя, в світлі Твому зобачимо світло“ (Пс. XXXV, 10): бо знав, що суший у Бога Отця Син є джерелом Св. Духа⁵⁾.

Божественність, нествореність Свого єства Дух Св. теж має від Сина. „Яку властивість (Ὅταν ἰδόντες) пізнали ми

¹⁾ Ad Serapion. c. 21; IV, c. 5.

²⁾ III, c. 3: „Дух — перебуваючи в Слові, через Нього є в Бозі“.

Зривн. I, c. 14.

³⁾ I, c. 20.

⁴⁾ Для Фотія і його наступників шестя Св. Духа на Христа навпаки становить доказ того, що Дух Св. походить від Отця. З новіших представників такого розуміння можна назвати митроп. Антонія Храповицького (Опыт христ. православ. катихизиса, стор. 55).

⁵⁾ Ad Serap. III, c. 1. De incarnatione et contra Arianos, c. 9.

в Сина супроти Отця (*Πρὸς τὸν Πατέρα*), знайдемо, що таку саме Дух має супроти Сина. Як Син каже: все, що має Отець, Моє (Іван XVI, 15); так знайдемо, що все це є і в Дусі через Сина (*διὰ τοῦ Υἱοῦ*). Як Отець об'явив Сина, сказавши: Сей є Син Мій улюблений (Мат. III, 17): так Дух є Духом Синовим, бо Апостол каже: послав Бог Духа Сина в серця наші (Галат. IV, 6). — І дивна річ: як Син каже, що Моє, то Отцеве (Іван. XVII, 10), так і Дух Св., який називається Синовим, є Отцевим¹. Одноістотність Св. Духа з Отцем св. Атанасій доводить не походженням Його від Отця, а одноістотністю Сина з Отцем і Духа Св. з Сином, яка в Сина установлюється народженням від Отця, а в Духа Св. — походженням від Сина [властивістю супроти Сина]. „Коли Син задля своєї властивості супроти Отця й задля того, що є власним народженням Отцевої істоти, — не сотворіння (розуміється: Отцеве), а одноістотний з Отцем: так і Св. Дух задля Своєї властивості супроти Сина й задля того, що дається всім із Сина (*Ἐκ τοῦ Υἱοῦ*) і що має, належить Синові, не є створінням“ (розуміється: Синовим).

Св. Атанасій дає навіть вияснення, чому Дух Св. походить не тільки від Отця, а й від Сина: Дух Св. „у Самім Бозі й від Самого Бога, як написав Апостол (I Кор. II, 11—12): колиж Син, як сущий від Отця, власний Його істоти, то й Духові, який — як говорить — від Отця, необхідно бути власним Сина“¹). Отже тайна походження Св. Духа й від Сина вияснюється через відношення Сина до Отця: Син — власний Отця, тому Дух Св., маючи буття Своє в Отці й від Отця, одержує також від Сина.

Походження Св. Духа від Отця й Сина становить логічну умову єдності Св. Тройці. „Син є власним народженням Отцевої істоти й Отцевого єства — і Дух званий Божим і в Ньому (в Бозі) сущий, не чужий (власний: зрівн. *Ad Sagarionem I, 20. 25*) єства Синового й Божества Отцевого. Тому в Тройці — в Отці й Сині й Дусі — одне Божество, і в ту ж Тройцю одне хрещення й одна віра. І справді, коли Отець посилає Духа, тоді Син, дунувши, дає Його учням, бо все, що має Отець, є Синове“²).

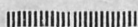
Духобори виступали проти церковного догмату про Св. Духа з таким міркуванням: коли Дух, Св. не сотворіння, а в Бозі перебуває й подається від Бога, то чи не Син Він? чи Дух і Син не два брати? Коли ж Дух є Духом Сина й від Сина все приймає, то чи не є Він Сином Сина, внуком Отця, а Отець Його дідом? Св. Атанасій на це відповідав, що поняття про людські родові взаємини не надаються до

¹) *Ad Sagar. II, с. 25*. Зрівн. IV: „Христос Божа Сила й Божа премудрість; тому й говорить про Духа, що він є Духом сили й Духом премудрости“.

²) IV, с. 3.

Осіб Св. Тройці та що в Св. Письмі Дух не називається Сином, щоб не вважали Його за брата; не названий Сином Сина, щоб Отця не мислили дідом¹⁾).

Міркування єретиків і відповідь св. Атанасія свідчать, що церковна наука доби першого вселенського собора визнавала походження Св. Духа від Отця й Сина. Подаючи цю науку, св. Атанасій укладав її в терміни св. Письма; опірав її на текстах останнього, розуміючи їх мову про часове виявлення Св. Духа в світі й на сотворених істотах, як об'явлення вічних відносин Його до Отця й Сина. Тому відносини Св. Духа до Отця висловлює він виразами: „від Отця (*ἐκ τοῦ Πατρὸς*) походить, є, подається“; відносини ж до Сина означає термінами: „від Сина (*ἐκ τοῦ Υἱοῦ, παρὰ τοῦ Υἱοῦ*) ссяє, приймає, посилається, подається“; вживає деколи й вираз: „через Сина (*διὰ τοῦ Υἱοῦ*)“, особливо в мислі про одвічне буття Св. Духа в Отці. З огляду на цільність і внутрішню єдність науки св. Атанасія всі ці речення: „*ἐκ τοῦ Υἱοῦ, παρὰ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦ Υἱοῦ* — треба вважати за однозначні. (Продовження буде)

До проблеми виховання нашої молоді

1. Участь шкільної молоді у св. Літургії

Треба признатися, що справа морального виховання молодого покоління, котра особливо в нинішніх часах набрала гострої актуальності, зачинає знаходити в нас належне зрозуміння. Говорю про шкільну дітвору. Поволі зачинаємо розуміти, що в нашій душпастирській праці школа мусить заняти перше місце після церкви. Шкільна дітвору — школярі це вишкіл будучих боєвиків Христових, для яких ми є інструкторами, учителями, провідниками. В нашій праці над молоддю мусимо доложити всіх зусиль, використовуючи всі засоби, щоби вона дійсно могла називатися вихованням, котре булоб слідне не лише в шкільних літах, але й в цілому життю.

1. Тут хочу звернути увагу на один могучий чинник у нашій виховній душпастирській праці: на наші богослуження, а в першу чергу на св. Літургію. — Всі ми знаємо, що так, як середоточкою місії Христа Спасителя була жертва, так жертву свою зробив Христос осередком цілого христ. життя. Новозавітна жертва — св. Літургія, це одина гідна Бога жертва, це найкраща молитва, найвищий

¹⁾ Ad Serap. I, 15. 16. 25; IV, 1—4.

акт богочитання в Новім Завіті. Так розуміли св. Літургію навчені Христом Апостоли, так розуміли св. Отці Церкви і ціла християнська традиція. В тому високому розумінню уложена особливо наша східна Літургія. Вже сама назва Літургія „Λειτουργία“ — всенародне діло, говорить про те значіння, коли робить її доступною для всіх і каже в ній всім участвувати, називаючи її всенародною Службою Божою. Вірні, чи краще всі вірні мають брати в ній безпосередно-активну участь. Це та головна різниця між східною і західною Літургією, різниця, котрою одушевляються, котрої завидують нам латинники.

Вірні по приписам нашого обряду це не пасивні глядачі чи слухачі, але активні учасники, які разом з діяконом (оскільки він є) служать єрєєви в приношенню жертви св. Літургії, вони, так сказатиб, солітургізують (зі священником). Тут якраз дістають свій зміст слова Ап. Петра; „Ви рід вибраний, царське священство, нарід святий“. (І. Петр. 2, 10). Тому то наш обряд не знає тихої Літургії (по польськи „cisza Msza“), а читана (це зн. не тиха) Літургія — введена Замойським Синодом тільки, так сказатиб „нужди ради“, коли введено більше престолів до одної церкви (головно для монастирів і міст). Тут також причина, що східний обряд увів до богослужень зрозумілу, а навіть народну мову.

Під цим оглядом ми таки грішимо. Ми безпотрібно за скоро і трохи задалеко відійшли, з великою шкодою, як для краси, величі і розуміння сути Літургії, так і для нас самих.

2. Ось пригляньмося нашій шкільній, читаній Сл. Божій. Священик з дяком чи служачим школярем відшіптують (бо це не є відправа) Сл. Божу.

Якщо церква має іконостас, а священик є при головнім престолі, то ті, що стоять на церкві, ані слова зі Сл. Божої не чують, ані не розуміють. Щож робить підчас тої Сл. Божої дітвора? — Де-не-де часом частина співає побожні пісні, а загал і решта? — Нудиться, шепоче поміж собою, сміється, штовхається, крутиться на всі боки, а часом, як не має достаточної опіки старших чи учителя, то й збитки роблять один другому, а буває, що й б'ються. Це не перепада й не тільки так у моїй парохії, а загальний образ, котрий у нас нераз траплявся, тільки що ми, на жаль, не бачимо всего.

Врешті частина дітвори має отверті молитвенники але щож, чи вони може слідкують за відправою Сл. Божої? Де там; вониж, як уже сказано, навіть не чують Сл. Божої (крім дзвінка), вони, якщо катихит їх на стільки усвідомив, читають „Молитви підчас Сл. Божої“ — а є їх повно: на „Благословенно царство“, на — „Святий Боже“ підчас Апостола перед і по Євангелію і т. д. навіть підчас Освячення. Чиста латина! Хто і коли ті молитви укладав, — звідки вони взяті,

це нікого не обходить. Повставали вони мабуть після за-сади фалшиво зрозумілих слів св. Письма; „Всякоє диханіє да хвалить Господа“ — отже хто тільки чув в собі „натхнення“, вже й писав. Розуміється — інше видання молитвенника має зовсім іншу молитву на ту саму часть Сл. Божої — словом свобода! Та мало того, — стрінете вже діточі молитвенники, в яких немає тексту Літургії, а натомиць є отті „молитви підчас Сл. Божої“; це значить, що автори не здають собі справи, що і для кого вони видають, а взруються на польських діточих молитвенниках.

От так більше-менше в головніших зарисах виглядає пересічна наша шкільна Сл. Божа.

Висліди того такі, що наші діти Літургії не розуміють, не знають, не відчувають на собі її благословенного впливу, вони не люблять її, не дорожать нею, а противно, є байдужні, холодні, на Сл. Божу йдуть тільки з примусу.

Замало є теоретично знати, що таке Сл. Божа, її части, а навіть символіку, або й пояснити хочби й трудний текст, це все замало; його треба серцем, — душею переживати, а до того знову треба безпосередньої живої участі. Співаючи якусь побожну пісню підчас Сл. Божої, можна розбудити побожне почування, але літургійний настрій може збудити тільки безпосередня участь. Треба конечно, щоби дітвора брала — активну, живу участь у Сл. Божій. Щобиж їй це уможливити й улекшити, треба читану Службу Божу читати так голосно і виразно, щоби дітвора її чула, розуміла, а найважніше: щоби хором відповідала.

3. Оттак повинна виглядати наша „Літургія чтомая“, кожна загалом, а шкільна особливо. Тоді щойно літургійне прохання: „І даждь нам єдинѣми усти і єдинѣм серцем славити, і воспівати...“, буде мати змисл, якого вони втихій Сл. Божій рішуче не мають¹⁾.

Коли йде про обрядові рації, то можна навести багато. Тут (тому що ми залюбки заслонюємося практичністю) піднесу тільки кілька із тих наглядно практичних користей, які „hic et nunc“ віднесемо ми і присутні на Сл. Божій діти.

По перше заінтересуємо дітей Сл. Божою, вони побачуть чи радше відчують, що Сл. Божа є їх і для них. Будучи безпосередно заінтересовані, будуть вони наче змушені пізнати Сл. Божу, оскільки лекше буде для нас на годині в школі пояснювати Сл. Божу. Діти будуть ловити кожде слівце, вони ж будуть мати вже на чім оперти, до чогось причепити наші пояснення.

Друге: Якщо діти будуть при Сл. Божій відповідати,

---

¹⁾ гляди Службеник (новий) стор. 280 замітка для ерея — „обаче блуди ерею“.

15 зол., а для слухачів теології 8 зол. Орган редагований дуже добре. Подає 2—3 поважніші статті теоретичні та 1—2 статті практичні, навіть для сільських шкіл. Крім цього подає 1—2 екскорти та звіти з конгресів, зїздів, рецензії з книжок і часописів та хроніки.

Січневий зїзд устроєно під протекторатом кард. Александра Каковського, варшавського архієпископа та запрошено між іншими і наше духовенство через Митрополичий Ординаріят. Нашого „Товариства Катихитів“ не запрошено, бо, як я опісля переконався, організатори конгресу навіть не знали про існування від 25 літ українського товариства катихитів у Львові. Це доказ, як ми мало даємо про себе знати на зовні.

Катихитичні дні відбувалися у величавій салі духовної семинарії т. зв. „Theologicum“ при вул. Травгута ч. I. Салія ця може помістити вигідно 500 осіб, і стільки їх справді було. Самих делегатів начислено звиш 350. З рамени духовенства Львівської єпархії вибрані на конгрес голова Тов. Катихитів о. Михайло Лада зі Львова та о. др. Ігнатій Цегельський, катихит з Городка.

В перший день конгресу т. є в п'ятницю 11. I. 1935 відправив варшавський єпископ-помічник Преосв. Шляговський Службу Божу о призначення помочі Св. Духа, в прекрасім костелі св. Хреста, який має в собі численні історичні пам'ятки та складається з горішнього та долішнього костела.

Наради почалися вступним словом о. Романа Архутовського, голови „Związk-u“. Яко ціль зїзду вкаав: зобразити ідеал християнського виховання, як його розуміє Церква. Хочемо виховати молодь в любови до Ісуса Христа і Церкви та впоїти в них національні ідеали. Потім привитав присутнього Преосвященного Нунція Мармаджі, єпископів: військового Гавліну, пінського Неміру та варшавського помічника Шляговського. Привитав дальше представників капітули, делегата міністерства віроісповідань та освіти та делегатів гр. кат. духовенства. Сповістив про вислання привітних телеграм до Свят. Отця та президента держави.

Слідував привіт Преосвящ. Апостольського Нунція Мармаджі, що відчитав письмо кард. Пачеллі, в якому він в імени Святішого Отця вітає катихитів, яко „Dei administratos“, які мають ширити царство Христове між молодю та виховати будучих борців Католицької Акції. В дальшій частині привіту підніс Апостольський Нунцій велику вагу приміру особистого святого життя катихитів. Пригадав на вислів президента Мосціцкого на одному торжестві в Гдині, що два чинники вратували Польщу в часі неволі: католицький священик і польська мати. Вправді на загал населення Польщі віруюче, але з усіх сторін є ворожі затії неопоганства, сект,

народового костела, масонів, жидів, большевизму і т. д., які загрожують вдержанню давньої віри. „Ви, катихити, маєте в руках християнську молодь, а від цієї молоді зависітиме будуче держави“, — закінчив Достойний представник Апостольської Столиці і уділив усім присутнім Апостольського благословення.

Слідував довший привіт єпископа-помічника варшавського Шляговського, дуже ціненого професора варшавського університету. У своїй промові підніс двояку ролю катихитів, як педагогів та отців. Яко педагоги маємо виховувати молодь, а яко отці родимо їх для Христа. Яко взірць до наслідування вказав недавно помершого катихита і академічного душпастиря, о. Едварда Швейніца († 30. VII. 1934), який скупляв біля себе тисячі молоді і вів їх до Христа. Знання без виховання — це меч у руках божевільного. У виховній праці стрінемо труднощі зі сторони ворожих тенденцій, злих книжок і часописів, але нашим обов'язком є оборонити душі дітвори, бо від катихитів залежить, чи Польща буде католицька, чи ні. З нами разом співділає своєю ласкою Божий педагог, Христос, який з нами є в шкільній салі, у спільних молитвах, в Марійській Дружині і при різних шкільних богослуженнях, просвічує нас, рядить і провадить.

По відчитанню кількох привітних телеграм, між іншими від кард. Каковського, чергу докладів розпочав о. Йосиф Архутовський, проф. краківського університету викладом: „Педагогіка св. Письма“. Подаємо хід думок доклада: св. Письмо вчить нас про начальну ціль виховання, себто про вічне життя. Автори св. Письма подають не лише історичні події, але релігійно навчають і на тім полягає релігійно-дидактичний характер св. Письма. Сама назва „Тора“ т. є наука вказує на це. Старий Завіт повчає нас про сотворення світа і людей і про ту ролю, яку мав відіграти ізраїльський нарід, як примір для народів. Мойсеєвий закон подає декальог і регулював цілість життя у старозавітних Жидів. Бог посилав пророків, щоби картали і виховували нарід. Така Книга Премудрости вчить головню етичної мудрости, а Псалтир мав величезний вплив на вироблення любови і довіря до Бога. В Старому Завіті маємо вже ясний ідеал Бога, боязнь Божу, покаяння, поняття справедливости Божої. Богато виховуючих правд виступило в повній силі щойно в Новому Завіті, де виступають виразно заповіді любови Бога і ближнього, правда, що Бог є нашим Отцем і Пастирем і пояснення причин терпіння на світі. Педагогіка, яка основує свої засади на науці Христа, буде подібна до сего, що збудував свою будівлю на скалі. Вона не впаде.

Пополудневі наради розпочав о. др. А. Герстман б. ректор львів. університету докладом: „Про державне вихо-

вання“. Підкресливши актуальність цього питання в сучасній Польщі, зазначив докладчик, що ті, які об сім говорять, попадають у протинні скрайности: одні твердять, що усе належить підпорядкувати державі, а другі бояться цього слова, думаючи, що воно виключає релігійне виховання. *In medio virtus!* Нарід недержавний має клопіт з квестією державного і національного виховання і польські катихити переживали всі труднощі в часах займанщини (прим. питання послуху супроти заборчих прав, важности військової присяги, справа нелегальних організацій та повстання).

Ці труднощі відпадають у державній нації. Що до державного виховання, ставляє докладчик слідуєчі засади: 1) Катихити прокосять слово Боже і тим способом виконують одну часть церковної місії, якою є ширити надприродне життя і виховувати діти Божі. Се гасло не може бути підпорядковане державним гаслам. 2) Катихити повинні освідомлювати молодь, що одинокий Бог є жерелом усього добра, та що ніякого добра дочасного (хочби держави) не можна ставити на рівні ані вище Бога. Тому засада: „*Salus rei publicae suprema lex esto*“ в порядку природнім — так, у всякім, иншім — ні. Обожання держави, народу, чи хочби навіть людства незгідне з християнськими поглядами. Держава, суспільність, нарід, є також для нас, для нашого спасення, а не протинно. 3) Що до відносин між Церквою і державою стоїть Христова засада: Віддайте Боже Богові, а касареве касареві“. Христос проголосив цю засаду всупереч римським державникам, які усе, навіть релігію віддавали під диктат держави, та проти жидівських націоналістів, які навіть факти признання римської влади узнавали за зраду віри і нації. 4) „Більше треба слухати Бога як людей“ ця аксіома апостола Петра дасться примінити не проти держави, як такої, лише проти надужиття державної влади. Приступаючи до питання, як виконувати обовязки державного виховання, автор є протинний пересадам і надто виразній гльорифікації осіб, бо це може викликати у молоді протинні наслідки. Ціла діяльність катихита повинна стреміти до виховання добрих горожан, перейнятих любовою ближніх, карних, тверезих, чесних, обовязкових, правдомовних. В догматиці, етиці та катихизмі належить при IV заповіді Божій підкреслити християнський погляд на родину, нарід, державу і суспільність і з того впливаючі обовязки. При VII заповіді Божій освідомити, що крадіж не лише приватного, але й публичного майна є злочином. В науці біблійі треба вказати на типах Давида, Мойся, Ісаї, Єремїї, Христа, св. Павла великих патріотів. Христос ділав чуда передусім у Жидів, плаче над Єрусалимом, посилає апостолів передусім до погибших овець дому Ізраїля. Апостол народів Павло — універсаліст, але хвалиться, що є Жидовином

і бажає бути відкинутим за братів Ізраїльтян. В науці історії не акцентувати борби Церкви з державою, але лише представити її яко борбу з надужиттям державної влади. Богато сторінок історії Церкви вкаже на велику користь Церкви для держави, бо ж Церква з прийняттям християнства формувала держави в часах міжусобиць і поділу на уділи, лучила нарід, а в часах займанщини та неволі піддержувала нарід у своїй народности.

Слідував доклад о. др. К. Вербеля з Рогожна п. з. „Релігійна педагогіка та емпірична психологія“. Молодий прелегент звернув увагу учасників на велике значіння досвідної психології для метод, яких має вживати педагогія й катихитика. Не попадаючи в екстрем т. зн. психологізм, якого сторєнники бажалиб психологію зробити диктаторкою в справах релігії, моралі, права і т. д., треба однак признати, що знання емпіричної психології пояснить нам багато труднощів, з якими стрінеться вихователь (нпр. у віці дозрівання). Психологічні засади треба пристосувати при укладанню програм і підручників до науки релігії. Нпр. після засад емпір. психології треба би науку догматики і етики перенести на VII і VIII кл., себто на будучий лицей, а V і VI кляса (III і IV новітньої гімназії) надається на історію Церкви. Докладчик горячо заохочує собратів вчитуватися в дотичну літератуу та ставить внесення, щоби в духовних семінаріях введено виклади емпіричної психології — що збори одноголосно приняли. Яко лектуру до студій подав:

Ks. I. Lindworsky T. J. Psychlogja eksperymentalna. Kraków 1933. Wyd. ks. Jezuitów.

Шуман: Психологія світогляду молоді.

Енгерт: Психологія першої сповіди і причастя.

Веінц: Життя релігійне жіночої молоді.

Четвертий докладчик о. др. Розквітальський з Грудзьондза виголосив реферат: „Педагогічні новости супроти католицьких засад“. Школа як комірка життя суспільности повинна бути переходом в життя. Вона повинна дати молоді не лише означену суму знання, але й погляд на життя і практику. Треба молодь вислухати, хочби і найабсурдніші погляди голосила і розмовою спростовувати їх. В представленню релігійних правд оминати сентиментальности, але вказати на цінности віри. Бога показувати *fascinosum* а менше *tremendum*, бо у важких хвилях не буде маги охоти до Нього зивати помочи.

Життєвість християнського ідеалу вказувати на життях Святих, але не видвигати тих моментів, що їх осмішувалиб в очах сучасників. Найбільше однак ділатиме особовість катихита; тільки катихит, повний культури і науки, який жие після тих засад, які голосить — потрафить притягнути молодь.

Черговий референт о. др. А. Чеснак проф. львівського університету не прибув, але прислав реферат п. з. „Підстави літургійного руху“. Відчитано його та разом виголосив кореферат о. др. Вл. Корніловіч, редактор місячника для інтелігенції „Verbum“ у Варшаві та великий пропагатор літургійного руху.

Референти вказали, що літургійний рух є рухом молодих, бо молодь ним інтересується і дискутує про ті справи. Декрет Пія Х про музику, часте св. Причаста і про реформу часослова дали гасло до літургійного заінтересування. Це гасло підняв кард. Мерсіє і байронські Бенедиктинці. Війна потягнула багатьох до релігійности, а іншим дала глибше розуміння релігії і це сприяє літургійному рухові. Заохочували до віднови григоріанського співу серед світських та до збірного служення до Служби Божої, як це вже почали практикувати у Варшаві. Ціль літургійного руху: 1) щоби наряд брав активну участь в богослуженню через спів, хочби й польський; 2) щоби не занедбувати латини в богослуженню — бож це вяже із вселенською Церквою; 3) щоби жити літургійним життям церковного року. — В дискусії підніс о. Герстман, щоби не занедбувати польських церковних пісень.

О. проф. Вінковський, катихит з Закопаного, великий діяч на полі організації середношкільних Марійських Дружин та редактор їх органу „Pod znakiem Marji“ у своїм рефераті: „Релігійне виховання через Марійські Дружини“ вказав, що Марійські Дружини від 450 літ виконують велике виховне завдання серед католицької молоді. Пригадують вони монаше правило і творять школу християнських світських людей. Їх статут це підручник аскези, лише треба, щоб так о. духовний провідник, як і члени студіювали його і виконували. Добре ведена дружина вибється на першорядну організацію в школі. Щомісячна промова о. дух. провідника, скринка запитів, релігійна лектура, свій орган, виробляють католицький погляд на світ. Щоденний іспит совісти і щомісячна сповідь дають рефлексію молоді над собою. Вплив Марійської Дружини на суспільно-виховуючій полі проявляється зглядом родини через вироблення привязання до родини і любови, заінтересування родиною, пошанування родичів. З огляду на школу — дружинники дивгають мораль у школі і починаються до поступів у науці. Для народу чи держави виховує Мар. Дружина характерних мужів, перейнятих pietate et gravitate.

Ще один реферат склався на низку рефератів першого дня, а се доклад о. Е. Ельтера Т. І., професора Григоріанського університету в Римі на тему „Католицький догмат як співчинник виховання“, у якому виказав, яке велике значіння для виховання мають такі догмати як: істну-

вання Бога, творця і судді, Воплочення Божого Сина і Христові страсти для нашого спасення, догмат про Пр. Евхаристію і ин. На тім скінчилися наради першого дня о год. 8 вечером.

Слідуючого дня, в суботу 12. І. 1935 о год. 9 почав начальний капелян польських пластунів, о. др. Люзар свій доклад: „Пластунське виховання“. Священики, духовники пластунів повинні використовувати методи пластунської праці, напр. до поучень вживати не так проповідей як гутірок.

Зачинати всякі важніші пластунські свята богослуженням. При таких святах, як ватра, сказати гутірку, що без Бога ні до порога. Просфора і свячене дадуть також тему до вказання на значіння Христа. На свято св. Юрія — патрона пластунів, коли то вони складають приречення, зарядити сповідь, Службу Божу і спільне св. Причастя, а вечером гутірку про св. Юрія. Літний табор також зачати Сл. Божою і таборовим св. Причастям. Дбати, щоби ранішні і вечірні молитви в таборі відправляли, а не збували чим будь, щоби в таборі була капличка і зорганізована Служба Божа. А там, де таборова капличка була, хай остане хрест, або капличка з пропамятним написом.

На зїзді пластунських капелянів один мадярський капелян захвалював хвилини скуплення, які полягають на тому, що пластуни вибираються в пустиню (пр. ліс) і там у церкві чи каплиці вислухають реколекційну науку, щось в роді довшого іспиту совісти, відбудуть св. Сповідь, вернуться до цілонічного вогнища, а рано, вислухавши Службу Божу, приймуть св. Причастя. Пластунські паломництва, участь у процесіях евент. яко впорядчики, в місіях, добрих ділах доповняють релігійне життя пласту. Цей рух співпрацює з Церквою, школою і родиною, тому його будучина велика. Треба однак виховати добрих інструкторів і провідників.

О. др. А. Сяра з Хоржова реферував про співпрацю о. катихита-вихователя з учительським збором. Що pomoже 2 год. релігії, колиб проти нас стануло 30 год. инших предметів! Тому справа співпраці з учительським збором набирає спеціального значіння. Передусім треба пізнати людей, з якими маємо співпрацювати. Це осягнемо розмовами і студіюванням їх поглядів, а не випитуванням других про їх погляди, бо кинемо на себе заміт шпівонів чи доносчици. В учительському зборі звичайно 50% це люде віруючі і практикуючі християни, 1—2 безвірки, а решта хаотики, себто люди необзнакомлені з релігійними справами. З першими віруючими треба співпрацювати. З безвірками не вдаватися в теологічні диспути, бо їх і так не наведемо, але мусимо протиставитися їх замірам ширити між молодю

ложні погляди на релігійні справи. Тоді треба на педагогічній раді виступити і випросити собі критики катихита чи підручників релігії, чи практик релігійних, покликуючися на закони, розпорядки і т. п. Коли цей виступ не допоможе, доходити свого права у вищій владі. — Що до хаотиків, то держімся засади: *Nemo praesumetur malus nisi probetur*. Є це люди, які через поблажливість катихита в середній школі, або через начитання неперекірливої лектури набрали ложних і скривлених поглядів у справах віри і моралі. З такими людьми треба шукати нагоди до розмов і дискусій і виказувати ложність поглядів тих, яких вони уважали своїми літературними чи філософічними божищами. Дуже часто дадуть вони себе переконати, а принайменше не будуть нам шкодити (напр. усунути з бібліотеки чи читальні невідповідну книжку), не дадуть невідповідної лектури ученикам, тощо. Але щоби з успіхом протиділати злому, треба знати всі предмети, прочитати всі уживані підручники і обов'язкові лектури, щоби собі виробити погляд на етичні і релігійні справи авторів та вміти зло спростувати, неясности вияснити, а добрі матеріали використати при науці релігії та ексортах. Нпр. деякі клясичні автори, як Плятон і Софокль мають глибину релігійних чувств, Цицерона „*De officiis*“ повні християнських думок. В справі кружків самоосвіти по гімназіях добре стежити, які вони мають часописи і книжки та при допомозі учителів — опікунів невідповідні усунути.

Кореляцію предметів і виховання треба використати, щоби нпр. у виховній праці скріпити релігійно-моральне виховання, загварантоване конституцією, а не лише державне. Ми повинні просвітлити у світлі релігійних правд усі справи суспільні, національні й научні — тоді наша релігія не буде сухою догматикою, але життям. Може потерпить часом система, але виховаємо молодь, яка глядітиме на світ католицькими очима. З усіх предметів, збирати цеголки до зложення мозаїки Христа.

Слідуючий прелєгент о. др. Степа, професор львівського університету реферував про: „Вироблювання католицького світогляду в школі“. Докладчик вказав на різницю навчання між синтетичною метою, яка послуговувалася і була в середньовіччю теоцентричною, а якої видимим символом є готик та протиставив їй методу аналітичну новітніх часів, яка послугується індукцією, та яка є яскраво антропоцентричною та її видимим символом є барок. Новітній чоловік за дрібничками і подробицями стратив ширший погляд на світ і тому думаючи люди накликають до універсалізму в науці. І в нас у науці релігії панувала аналітична метода, скажемо барокова, яка подавала багато фактів не раз неконечних, але не подавала заокругленого релігійного світогляду.

Підручники релігії повинні бути так уложені, щоби по-собляли сьому стремлінню людства до універсальности в історії Церкви. В догматиці виказати потреби релігійних практик, вказати вищість християнських кличів над філософами, це імпонує молоді. Дати молоді добру хрестоматію з виїнятків св. Письма, Отців Церкви, схолястиків, містиків та новітних христ. мислителів. Це молодь заінітересує і по-матурі може хватити за одно-друге жерело релігійної нау-ки, про яке читав в гімназії. Звернути велику увагу на літургіку, бо вона дає теоцентричний погляд на світ. Треба основної реформи навчання релігії, коли хочемо виховати новітних лицарів віри.

О. проф Теодор Чапута з Кракова виголосив доклад про: Полове питання у релігійнім вихованню. Автор держався поглядів Ферстера, висказаних у його творі: *Sexualethik und Sexualpädagogik*.

Оба поли мають своєрідности, які находять взаїмні доповнення в супружестві. В розвоєві віці, в якому є шкільна молодь, треба розділу полів, щоби не викликувати побу-дження полового гону. Не освідомлення, але виховання ха-рактеру і сили волі дає охорону в полових справах. Осві-домлення має йти від родичів, або дати відповідну дуже добру книжку (нпр. Шільгена: Ти і вона). Громадне осві-домлення є брутальністю. Надмірне освідомлення розбуджує фантазію, а фантазія розбуджує покуси і полові гони. Най-ліпшою охороною є почуття стиду, яке деякі при науці спорту й гімнастики немилосерно винищують. Найкращою силою до полового виховання є релігія, яка дає вищий по-гляд на світ та відтягає фантазію від низьких річей. Коеду-кація заводить надії, які на неї покладали. Нерозвинена молодь обох полів легковажить себе і некорисно на себе впливає. Як засоби поступовання подає: 1) строга карність у школі, 2) точність, 3) розбуджування лицарскости і су-спільних чеснот, 4) гігієна тіла й здоровля, 5) поборювання нездорового сексуалізму, 6) передставлявання ваги полові здержаности. Родичі можуть при освідомленню навязувати до деяких релігійних подій, як Різтво І. Хр., відвідина в Єли-савети, Благовіщення і т. п.

Старенький Домініканець, о. Яцек Воронєцкий виголосив глибоко обдуманий доклад про „Вплив догматів на виховання, а зокрема характеру“. Виховання хри-стіянина не має бути негативне, але позитивне. Не виховати чоловіка, що вживає світа до границі гріха, але навчити брати участь в Божій натурі. Потім вказав на ріжницю че-снот, природних і надприродних, на характер людини. Є люди, що мають природний характер, а не мають надприродного. Мусимо їх цінити, бо вони мають підставу природного ха-рактеру. Інші люди мають надприродний характер, а не

мають природного (нпр. конвертити), вони повинні стреміти до утворення природного характеру, але є й люди, які мають і природний характер і надприродний, але цей плідний проявляють лише в церкві і при молитві, а не в зовнішнім життю суспільнім. Треба навчити молодь лучити оба характери разом в цілім своїм поступованню. Перевести се можна, вказуючи на особу Христа, який дав взір злуки цих обох характерів. Кожний повинен старатися бути святим ласкою Христовою. Видимим продовженням Христа є Церква. Хто не дбає про суспільні звязи з Церквою, не спасеться. Від дитинства впоїти треба: Христос і Церква — се одно. Осередок Церкви є Христос як жертва в Пр. Евхаристії. Тут Христос виступає як суспільний акт у св. Літургії. Хто їсть моє тіло, житиме в мені, а я в ньому.

Останній доклад виголосив о. др. М. Венглевіч: „Виховуючий вплив історії Церкви“. Не виховуйте надто, треба дати часу, хай кинене зерно прозябне. При науці історії треба вказувати молоді, що історія це продовження Христа. Постаті, про які говориться, треба, щоб жили і по можности своїми власними словами промовляли. Не представляти історії надто песимістичною. Святих представляти таких, як були з їхніми борбами і недостачами, це більше потягає сучасного чоловіка. Хай на прикрих прикладах старини вчиться молодь осуджувати факти сучасности. Вистерігатися у викладі монотонности, показувати ілюстрації, оповідати вражіння з якогось паломництва, вплести історичні анекдоти, прочитати щось цікавого з церковної літератури. Послугуватися творами церковної штуки. Так промовить душа Церкви до молоді, а Бог доповнить нашу працю.

В дискусії, яка вивязалася, постановлено видати хрестоматію до церковної історії та узнано потребу монографії з життя Святих, піднесено вагу замкнених реколекцій, особливо по матурі, підношено справу „Стражи Пшедней і Кузни Млодих“.

При кінці дискусії забрав слово військовий єпископ Гавліна та підніс потребу вияснити відносини між катихитом і парохом і заохочував до співпраці катихитів з дежавою. *Ubi regnum et sacerdotium conveniunt, floret ecclesia et fructificat status.*

В резолюціях ухвалено: 1) приступити до видавничого католицького фонду, заініційованого виленським і пінським єпископами; 2) добро молоді є провідною ідеєю виховання; 3) осуджено „*Kużn-ю młodych*“; 4) побажано, щоб „*Przewodnik katolicki*“ увести до шкіл; 5) щоб в шкільних бібліотеках був релігійний відділ і хоч один релігійний часопис; 6) щоб улажувати великі шкільні богослуження; 7) проти коєдукації; 8) проти порнографії; 9) щоб св. Письмо і Отці Церкви в польськїм перекладі, яке видає книгарня Івана

отже на тій основі міг папа признати Николаєви спільність з римською Церквою, а рішення византійського синоду з огляду на спокій толерувати й дисимулювати (*dissimulit haben*) як такі, що обов'язують тільки схід; якщо його легати далі пішли, певно ані Іван, ані хтось із слідуєчих папів сього виразно не затвердив, пізніше гострий погляд Греків був навіть виразно репробований. Одначе Рим міг тоді придержуватися свого резервованого становища, і се ще питання, чи легати у всьому ішли за папськими директивами; на всякий випадок римський Престол від себе не санкціонував всього, що в Византії було вирішено (стор. 693—694).

Як бачимо, Hergenröther висуває тут тільки свої власні здогади й сумніви (і то тільки в тій цілі, щоб якось звести в склад пізнішу практику римської Церкви з тим, що історія знає про папських легатів у Византії 923 р.). А в о. Табінського се виходить зовсім інакше: „легати папи Івана Х... поєднали з патріярхом евтиміян „... соборну установу з 920 р. затвердили, але умовно — з тим затвердженням, що вона обов'язує тільки Східну Церкву і що Апостольський Столиці належить право робити в окремих випадках виїмки з неї“. Се так категорично сказано, наче воно основувалося на твердих історичних документах, а в дійсности се основується тільки на певних здогадах Hergenröther-а, не зовсім вільних від тенденційности! А се виходить під такт дуже добре відомої нам, невагаючої „пісоньки“ (яка ніби говорить про давно померших, одначе вона вимірена проти нас живих): що ніби то Греки тільки єреси й роздори вміли счиняти, а Римляни приїзджали, щоб їх поєднувати та лад у Церкві привертати (начеб на заході не виступали аналогічні історичні прояви, як на сході).

Поставмо справу щиро і ясно. Патріярх Николай зовсім не просив легатів від папи, щоб вони поєднали його з евтиміянами. Він сам дав собі раду з евтиміянами на синоді 920 (або 921) р.), який вповні затвердив його становище. Николай у письмі до папи сам хвалився, що „тепер Христос відновив спокій і все щасливо зєднав“.

Тай не йшло тут про те, щоб Рим прийняв патріярха Николая до церковної спільности (як се Hergenröther накручує), але щоб патріярх сам приступив до тої спільности, бо се не Рим зірвав зносини з Николаєм, але Николай викреслив імя папи з диптихів. Николай жадав від римської Церкви, щоб вона признала становище грецької Церкви щодо четвертого подружжа.

Не йшло йому про історичні факти та про людей, задля котрих він так тяжко потерпів, тільки про сам принцип (так Николай пише в листі до папи). І воно зовсім згідне

з духом старого православія, що тодішні люди приписували таким канонічним нормам догматичне значіння.

Отже се наглядний абсурд, начеб Николай міг вимиритися з Римлянами при таких „застереженнях“, які наводить о. Табінський. І нема буквально ніяких даних, на основі яких можна би заквестіонувати те, що патріярх написав до Симеона болгарського про становище папських легатів з 923 р. Значить, що папські легати осудили четверте подружжа в принципі, сповнили те, чого Николай домагався. Авжеж інакше патріярх не міг би писати, що „римська і царгородська Церква стали одною душею і одним серцем“. Чи папські легати се зробили з повного переконання, чи тільки „для святого спокою“ — се цілком інша квестія. Одно певне: що Римляни хотіли тим направити свій тактичний промах зперед 15-ти років. А се така благородна й гідна риса в їхньому поступованню, що саме вона висувається на перше місце і не треба ніяких натягань, ані кругарств, щоб „вибілювати“ їх становище.

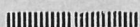
6. Але лишається квестія: Якщо римські легати в Царгороді осудили четверте подружжа, то чому римська Церква пізніше не придержувалася тої постанови, а з часом навіть виразно відкинула її? Квестія (бодай на перший погляд) виглядає страшно, і саме тому катол. історики найрадше не хочуть допустити до неї — на основі своїх здогадів заперечують її історичну підбудову. Та в дійсности отся квестія ані не страшна, ані не дається усунути, бо її видвигають різні історичні, зовсім певні факти.

Не тільки діти, але всі люди люблять абсолютизувати всякі свої поняття, особливо ті, що окружені святістю. Діти уявляють собі, що кожний святий уже від уродження був святий, а катол. простолюддя уявляє собі, що всі догми віри і церковні звичаї були в Церкві вже від самого початку такі ясні і загально прийняті, як нині. Се упрощена (наївна) логіка і психіка, котра не здає собі справи з ривалізаціі контрастів, з тертя, змагання, колізій, які мусіла перейти кожда догма, щоб остаточно прочиститися й дозріти. Догми клярувалися (кажемо: „клярувалися“, а не „розвивалися“) зикзакувато, а не просто лінійно.

Ми бачили, що традиційний погляд царгородської Церкви про четверте подружжа заломився був за патріярха Евтимія в тяжкій колізії, а потім знову прийшов до своєї сили. Анальогічні випадки бували також у римській Церкві. З історії західної Церкви наведемо приклад, як клярувалася догма „Filioque“. В Римі отся догма у цершій стадії склярувалася вже в часах папи Дамаза (366—384). Св. Августин уже дав ясну аргументацію для неї. На синодах в Толедо

447 і 589 р. вона вже була явно визнана як обов'язуюча¹⁾. А всетаки папи не допускали „Filioque“ до символу віри в римській Церкві. Лев III (795-816) казав вирити „Вірую“ на двох срібних таблицях по латинськи і по грецьки без „Filioque“ та вивісив ті таблиці в церкві, щоб усі знали, який є обов'язуючий символ віри у римській Церкві²⁾ „Filioque“ допустили папи до символу віри аж в XI в. Чому ж папи так поступали? Справа ясна. Вселенські собори III і IV заборонили щонебудь додавати до усталеного символу віри, або відіймати від нього. До того папи не мали надії, щоб вселенські собори, які в I тисячеліттю були грецькі, прийняли „Filioque“. Отже для святого спокою в Церкві тодішні папи приноровлювалися до грецької Церкви. А з тої самої причини папські легати в Царгороді приноровилися до становища грецької Церкви в справі четвертого подружжя.

Ось таким способом і одна і друга сторона виходять з честю і збережена при тім історична об'єктивність.

Вісти з Т-ва Андрея

Оголошення

1. Домівку Тов-а Андрея приміщено в будинку привул. Японській ч. 7, II. пов., що є власністю Митрополичого Ординаріату, за ласкавим дозволом Впреосв. Митрополита Кир Андрея та за згодою членів управи кооперативи „Мета“, що з кімнат другого поверху того будинку за дозволом Ординаріату користує. Тому всі письма до Тов-а Андрея треба спрямовувати на адресу: **Дирекція Тов-а св. Андрея, Львів вул. Японська ч. 7. II. пов.** В тій домівці буде щоденно урядувати директор канцелярії Тов-а, о. Прийма, а то в понеділок, середу, четвер, суботу від год. 9—13:30, а в вівторок та п'ятницю від год. 15—18. В тім часі буде директор канцелярії уділяти устних інформацій інтересентам в біжучих справах Тов-а.

2. Грошеві вплати чеками і переказами належить висилати на давну адресу Тов-а, а то: о. крил. Юліян Дзерович, Львів, вул. Содова ч. 1.

3. Згідно з рішенням Загальних Зборів з 11. I. 1935 та виконавчою постановою Надзірної Ради Тов-а з 2. II. 1935 взивається всі Окружні Відділи та Деканальні Гуртки до

¹⁾ Гл. про се мою розідку: Спір про епиклезу, Львів 1928, стор. 72 і 76—78.

²⁾ Hergenröther: Photius, Bd. I., стор. 706.

ропейські храми, але ніодин з них не робить того вражіння, що св. Софія“ (стор. 185) в Царгороді.

Книжку закінчує Автор словами: „Та всеж таки я утвердився ще більше в своїм переконанню, з яким їхав до Св. Землі, що ми Українці-католики становимо на Сході найчисленнішу вітку Католицької Церкви, і що, хоч не хоч, спочиває також на нас відповідальність за майбутній напрям і майбутній розвиток християнського, Католицького Сходу“.

В книжці є численні ілюстрації. В незвичайно тяжких часах, коли з цілого українського народу, що під Польщею, тільки сим Автор сих споминів міг взяти участь у паломництві до Св. Землі, його книжка дасть змогу читачеві бодай в уяві найтися в Св. Землі, щоби бодай у сій безпосередній життєвій сфері, як каже Автор на кінці свого „Вступу“, „не заросла серед лихоліття утерта дорога українського паломника до Господнього Гробу“.

о. Г. Костельник

Ювілейний Альманах Української Греко-Католицької Церкви у Злучених Державах з нагоди п'ятдесятьліття її існування 1884 — 1934. Ціна 60 цнт. Стор. 137, 4^о.

Отсей альманах, виданий з нагоди п'ятдесятьлітнього існування української греко-католицької Церкви в Злучених Державах Америки. Книжка видана гарно, розкішно, повна знімок: єпископів, священників, церков, церковних хорів та різних організацій. Альманах виданий старанням о. Володимира Лотовича, секретаря Ювілейного Комітету, а зредагований др. Сем. Демидчуком при допомозі о. Льва Чапельського. Автори мусіли при складанню альманаха поборювати багато труднощів у звязку із роздобуттям потрібного матеріалу. В Америці нема ще й досі українського архіву, бібліотеки ні музею, де зберігались би матеріали до історії української еміграції загалом і тієї великої національної праці, яку вона виконала. Тому автори мусіли дорогою приватної переписки усталювати різні дати і факти, і то більше сучасні, привязані до поодиноких місцевостей, так що альманах вийшов більше у формі обширного, гарно виданого шематизму, з доволі подрібними датами та ілюстраціями священників і численних храмів божих, зпоміж яких деякі дуже величаві, а передусім вони дуже цікаві під архітектонічним і стилевим оглядом. Зате дуже жаль, що немає у ньому повної і суцільної, хоч би й короткої, історії Української Греко-католицької Церкви на американській землі за час 50-ти літ. Є тільки кілька коротких уривків-спогадів, як ось: про о. Івана Волянського п. з. „Памяти першого укр. катол. священника в Америці“, та цікаві, хоч і коротенькі статті: „Як прийшло до іменування нашого першого єпископа в Америці“ — о. Льва Сембратовича,

„Діяльність і заслуги першого укр. католического єпископа у Зл. Державах бл. п. Владика С. Сотера Ортинського“ — о. Й. Чаплинського, „Із часів адміністрації єпархії“ — о. Петра Понятишина та дві статейки Литовця, Казіса Відікавскаса. До історичних причинків належить зачислити і статейку: „В десятиліття безперервної праці 1924 — 1934“ (праці Преосв. Богачевського). Крім цього в короткім перегляді життя і діяльності померших священників, поміщений при кінці альманаха, порозкидано багато історичного матеріялу, що кидає нероз'яснене цікаве світло на тамошні церковні й національні відносини нашої заокеанської еміграції.

о. П. Хомин

Griechisch-katholische Zentralpfarre zu St. Barbara in Wien *anlässlich des 150 jähr. Jubiläums ihres Bestehens.* Skizze aus der Pfarrchronik von *Dr. Myron Hornykewytsch.* Pfarrer zu St. Barbara. Wien 1934. Preis 80 Groschen. Стор. 32, мала 8°.

Нинішня гр.-кат. церква св. Варвари у Відні була до 1773 року каплицею, а відтак церквою ОО. Єзуїтів, які від року 1573 мали там свій конвікт. Коли в 1773 р. знесено Чин Єзуїтів, монастирські будинки стояли порожні, і щойно в 1775 р. цісарева Марія Тереса передала будинки разом із церквою гр.-катол. духовенству на научні цілі. З тої пори гр.-катол. конвікт при Церкві св. Варвари, зв. „Barbareum“ став не тільки розсадником вищої освіти гр.-кат. духовенства, але й духовим осередком, що відіграв немалу роль в наших церковних і національних відносинах у бувшій Австро-угорській монархії. Коли в 1783 році основано центральну Духовну Семинарію у Львові і в Егер (на Мадярщині), то далі існування конвікту св. Варвари стало дуже загрожене, але на просьбу крижівського єпископа Божічковича цісар Йосиф II декретом з 20. квітня 1874 р. оснував гр.-кат. парохію св. Варвари, яка в листопаді 1934 р. святкувала дуже урочисто свій 150 літний ювілей, про що ми згадували в 11. ч. „Ниви“ за 1934 рік. З нагоди цього ювілею видав теперішній парох, о. др. Мирон Горникевич отсю книжечку. Книжечка написана дуже цікаво і, хоч маленька розмірами, подає докладно найважливіші моменти з історії парохії і церкви св. Варвари, історії вельми цікавої і повчальної. Складається вона із шістьох уступів: 1) Gründung der Kirche, 2) Errichtung der Pfarre, 3) Die ersten Pfarrer (блескущий період історії за часів п'ятох перших парохів), 4) Das griechisch-katholische Zentralseminar zu St. Barbara (оснований 1848 р. як вище наукове богословське заведення, в якому студювало біля 50 питомців з усіх гр.-кат. єпархій Австро-Угорщини, — Українців, Румунів, Хорватів і Мадярів — і тривав до 1892 року, в якому його розв'язано. Кождочасний парох був разом ректором семинарії, яка за-

писалася дуже світло передусім у нашій Церкві), 5) St. Barbara im Weltkrieg (число вірних збільшилося на 15.000 в самому Відні) і 6) St. Barbara — ein Wahrzeichen der Union (зберігає від 1916 р. найбільші святощі Унії, моці св. свщм. Йосафата, які — завдяки ревним старанням теперішнього пароха — успішно пропагують і популяризують ідею церковної унії та вагу грецько-словянського обряду в ділі з'єднання Церков).

В книжечці кілька цікавих і дуже добрих ілюстрацій.

о. Х.

о. Ізидор Луб ЧСВВ.: **Про відпусти. II. Як осягнути відпуст ювілею відкуплення.** Жовква 1934. Видавництво Чина св. Василія В. в Жовкві. Книжка CLXXXI. ст. 23, 16°.

о. Ізидор Луб ЧСВВ.: **Молебен до св. Священномученика Йосафата.** Друге доповнене видання. Жовква 1934. ст. 16°. Ціна 15 сот., почта 5 сот.

Polska i Czechosłowacja. Gdzie tkwią przyczyny rozdzwieńku-polsko-czechosłowackiego? Praha 1934. Nakładem Czechosłowackiego Komitetu Polsko-Czechosłowackiego Porozumienia Prasowego. Стор. 44, 16°.

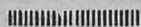
Руски Календар за Югословянських Русинох на прости рок 1935. Рок видання XI. Зложел у мену Руского Народного Пресвитного Дружтва *Дюра Биндас*, подпредседатель Р.Н.П.Д-а. Сремски Карловци 1934 ст. 194, 8°.

В календарі, багато цікавих статтей.

Ілюстрований Календар „Рідного Слова“ для українського народу в Югославії на 1935. рік. Річник II. Редактор — видавець: о. Михайло Фірак. Дяково 1933. Стор. 112, 8°.

Календар „Праці“ на рік звичайний 1935. Рік видання 7-ий. Друкарня і Видавництво ОО. Василіян в Прудентополіс. Стор. 96, 8°.

Календар „Місіонаря“ на 1935 рік. Річник XXXII. Зладив о. Макарій Каровець ЧСВВ. Друкарня і видавництво ОО. Василіян у Жовкві. Стор. 142, 8°.

Всячина.

XIII-ліття понтифікату Його Святости Папи Пія XI. З нагоди 13-літніх роковин коронації св. Отця Пія XI. відбулися 12. лютого ц. р. (свято Трьох Святителів) святочні богослуження по всіх церквах нашої Греко-катол. Церковної Провінції. Незвичайно святочно відбулися ті богослуження в самому Львові. В катедральнім храмі св. Юра св. Літургію в наміренню Св. Отця відправив Преосв. Кир Никита в сослуженню оо. Крилошан Капітули, а святочну проповідь сказав о. прал. Куницький.

Також дуже урочисто відсвятковано сю річницю у гр.-

кат. Богосл. Академії у Львові. В церкві Св. Духа відправив о. ректор Й. Сліпий співану Сл. Божу з відповідними многоліттями, а в проповіді вказав на ті тісні вузли, які головню в нинішніх важких часах, вяжуть Український Нарід з Апост. Престолом і св. Отцем Пієм XI.

В Успенській Церкві ціла величава наша Сл. Божа, на якій співали два хори на переміну (церковний і академічного Тов-а „Бандурист“) і яка закінчилася відспіванням папського гимну, була трансмітована львівською радіостациєю на всі польські радіостациї.

Літературний Вечір студентів Богосл. Академії. У вівторок, дня 12. лютого ц. р. (свято Трьох Святителів) відбувся в мурах львівської Духовної Семинарії Літературно-музичний Вечір, влаштований Літературною Секцією при „Читальні українських богословів ім. М. Шашкевича“. Вечір, перший цього роду і, як на перший раз, на загал удатний. Програму вечора виповнили самі студенти Академії своїми творами, а симфонічна орхестра і хор богословів творили наче декоративні рямці цілої імпрези.

Велику, та на жаль, мало акустичну авлю Академії виповнили питомці; в перших рядах засіли: ректорат і професорський збір та декілька запрошених гостей.

Вечір почався „Фантазією“ студ. Якубяка, що її відіграла молоденька симфонічна орхестра богословів, яка — мимо недозвогго істнування — виявила велику зіграність і тонке розуміння інтерпретації, та вивела твір молоденького композитора — легкий і витриманий у своєріднім українським кольориті — зовсім удачно.

Після того слідували авторські читання, поезії і проза, з перевагою тієї першої, так щодо скількості, як і щодо якості. У ряді авторів, здебільша нових і початкуючих, деякі блиснули свіжістю й оригінальністю тем, ідейністю порушених проблем і щирим поетичним патосом, так що при пильній і безустанній праці над собою, будуть вони могли в недалекій майбутности і від себе засіяти не одну запашну квітку на ниві рідного письменства. Таланти є — а це головне.

З поезій на перше місце можна б поставити „Юносте моя“ і в бадьорім тоні видержане „Студент“ Р. Дурбака. Він з усіх — якщо так можна сказати — найбільш заавансований і найбільше плідний автор. За те не зробив такого вражіння, якого всі очікували, його „Лебединий спів моряків“; здається, що фортепяновий акомпаніямент заглушував рецитацию.

Добрі були „Вівчарський пес“ Шекерик-Доникова, „Буря“ Р. Лиска, незлі мініятурки М. Цуприка.

З прози відчитано оповідання „Син прошака“ П. Лошнія, „Батьківське серце“ Я. Ніжниковича, нарис у білоруській мові „Янычар“ Л. Горошка та нарис в гуцульським говорі „До церкви йдучи“ Д. Микитюка.

Тематика у двох перших авторів свіжа й оригінальна, трохи загато ще зайвої балаканини, замало стилістичного вигладження і мистецької форми. Але проблески таланту є. Симпатичний був скроменький нарис „Янычар“, а найкращий з усього, що було на вечорі прочитано, був нарис „До церкви йдучи“, невеличкий малюнок, вбраний у рямці чудового гуцульського побуту.

Рецитація деяких творів лишала багато до бажання. Не бачили ми на сцені відомих рецитаторів споміж тих студентів Академії, які своїми рецитаціями булиб певно піднесли вартість неодного твору.

Вечір закінчив хор богословів відспіванням Ниянківського „Золоті зорі“.

Авторський вечір студентів Академії, що створив на салі щирий і теплий настрій, залишив на присутніх незвичайно миле вражіння та зродив у всіх переконання, що виховання богословів у львівськ-й Дух. Семинарії спочиває в руках висококультурного проводу.

Фалшиві вісти. Варшавська „Gazeta Polska“ з 19. II. ц. р. принесла таку вістку: „Св. Отець прийняв на авдієнції греко-католицького єпископа Чарнецького, який зложив основний звіт з унійної акції на північно-східних землях. На авдієнції єпископ Чарнецький, який є черцем Чину Редемптористів, висловив папі в імени Чину і вірних східного обряду *горячу подяку за створення апостольської адміністратури на Лемківщині* і за призначення апостольського адміністратора. Як відомо, головна станиця оо. Редемптористів для унійної акції на Волині є в Ковлі. Треба додати, що єпископ Чарнецький є від кількох літ апостольським візитатором для унійної акції на східних кресах Польщі.

„По авдієнції в папи єпископ Чарнецький відвідав *генерала Чину Єзуїтів о. Ледуховського*, якому теж подякував за піддержку в справі створення апостольської адміністратури на Лемківщині. З Риму єпископ Чарнецький виїде в найближчих днях до Стамбулу зі спеціальною місією“.

„Діло“, яке повторило ту вістку, дістало одночасно авторитетні відомости про те, *що все те, про що написала „Gazeta Polska“, неправда*. Ми теж певні того, що із тієї сензації, якою хотіла „Gazeta Polska“ обдарувати своїх читачів, одно тільки правдиве: що єп. Чарнецький був на авдієнції в Св. Отця; решта ж — видумки редакції „С. Р.“, спрепаровані мабуть на те, щоби скомпромітувати в очах українського громадянства Преосв. Чарнецького і ту унійну акцію, яка під його проводом ведеться на українсько-білоруських землях.

Вістка про побут єпископа Чарнецького в Римі і його авдієнцію у св. Отця та відвідини ним генерала Єзуїтів, нагнала великого страху кермуючим кругам православної Церкви в Польщі. В варшавськ-ім митрополіч-ім „Слові“ в ч. 8.

з 24. II. 1935, в редакційній статті п. н. „Новая страница въ исторіи уніи!“ бється у дзвін тривоги, бо „Грозныя тучи, немного было разсѣявшіяся, снова собираются на горизонтѣ, и изъ-за нихъ, во весь ростъ свой, проглядываетъ уже не Еп. Чарнецкій, съ его ничтожными унійними достижениями, но грозный обликъ самага Генерала всесильнаго ордена Іезуитовъ, имѣющаго за собою вѣковой опытъ и макіавеліеву мораль“.

Ті „грозныя тучи“ тим страшніші, що в православних парохіях Волині назрівають — по словам згаданої статті — непорозуміння „на почвѣ українізації Богослуженія“, тому що православне населення Волині, головню старше покоління зжилося з церковно-словянським богослуженням (розуміється, що ще й з московською вимовою, а цеж найважлише!), так що всі іновачії в цій справі будуть православною масою Волині „встрѣчены не только холодно, но даже враждебно“, настануть непорозуміння, а це найкращий ґрунт для поширення унійної акції.

Як бачимо, автор не втерпів, щоби не зазначити свого негативного відношення до — нешкідливих зрештою — ухвал крем'янецького церковного зїзду із січня ц. р., так що не знати, перед чим у нього більший страх і до чого більша ненависть: чи до українізованого богослуження в православній Церкві, чи до зогиджуваної ним заєдно Унії — того „восточнаго обряда“ — „предполагающаго сохранивъ церковно-славянскій богослужебный языкъ“... (Шкода тільки, що без „русского произношенія“).

Справа єпископа для „Української Правосл. Церкви“ в Америці. Як ми про це писали в попереднім числі „Ниви“, духовенство й вірні Укр. Правосл. Церкви в Америці вибрали о. Олексу Пристая, пароха в Нью Гейвен, своїм єпископом на місце помершого в мин. році єп. д-ра Йосифа Жука.

„Діло“ з дня 28. II. ц. р. в ч. 53 подає, що дістало від о. Пристая лист з 14. лютого ц. р., в яким він повідомляє, що рішився не прийняти запропонованої йому митри православно єпископа в Америці. У тому своєму листі до „Діла“ наводить ось які мотиви свого кроку:

„Походивши два місяці по так званій українській православної дієцезії, пізнавши членів української православної консисторії та деяких пан-отців тоїж дієцезії, переконався я, що мені з ними зовсім не подорозі. Тому, замість брати на голову митру українського православного єпископа, ліпше заспівати собі знану пісеньку: „Не піду братчию я з вами“! І я так і зробив. Дієцезія, так як мені видалася, не має найменшої рації буття. У людей того мені покрою я не бачу найменшої ідеї: це говорячи американським способом — люди „бізнесу“ з патріотичною вивіскою, удекорованою

трираменним хрестом! Ціла та дієцезія довго не потягне. Там ще більший хаос, ніж я собі уявляв“.

Таким чином кандидатура, висунена правосл. митрополією в Польщі, стає знов актуальною.

Релігійні віроісповідання в світі. „Dziennik Gdynski“ подав недавно статистику віроісповідань у світі, яка представляється ось як: на цілому світі є: католиків 19 %, конфуціянців і таоїстів 16·4%, магометан 13%, гіндуїстів і яльністів 12·1%, буддистів 10·8%, протестантів 8·9%, православних 7·1%, анімістів 6·6%, безвіроісповідних 4·1%, жидів 0·9%, шінтоїстів 0·9%, інших 0·1%.

В Європі живе під сю пору 201,855.900 католиків, себто 43% всего населення, 234,529.575 християн не католиків (православних і протестантів) і 31,340.916 нехристиян (чи не завелике число нехристиян?)

В Північній Америці є 52,513.320 католиків, себто 33%, 85,540.818 християн не католиків і 21,000.130 нехристиян.

В Південній Америці католиків 73,050.585, себто 97% населення, 541.984 інших християн і 552.602 нехристиян.

В Африці католики числять 5,387.678 душ, християни-не католики 9,103.725 і нехристияни 125,574.030, себто 89%.

Азія має 17,038.678 католиків, 9,450.345 християн не католиків і 970,354.614 нехристиян, себто 97% населення.

Австралія має 1,987.308 католиків, 5,998.200 християн не католиків і 1,035.663 нехристиян.

Стан сектанства на Волині. На Волині є під сю пору дванадцять різних сект, що начисляють загалом 23.096 визнавців. Сектанти рекрутуються по більшій часті зпоміж визнавців православної Церкви. До тих сект належать: 1) Євангельські християни — 8.691 визнавців; 2) Євангельські християни святодухівці — 7.068 визнавців; 3) Євангельські християни баптисти — 3.448; 4) Церква Божа — 998; 5) Вільні євангельські християни 996; 6) Адвентисти смого дня — 653; 7) Ostpolnische Baptisten-Vereinigung — 517; 8) Христова Церква євангельського віроісповідання — 256; 9) Kościół narodowy (Фарона) — 250; 10) Дослідники св. Письма — 118; 11) Стефанівці — 94; 12) Ногомойці — 6; Визнавцями Kościół-a narodow-ого є переважно православні Чехи.

Стигматизована з Коннерсрайт в концентраційнім таборі. Німецький письменник, Lunzendorf мав у Відні відчит, з якого слухачі довідалися, що славну Тересу Найман з Коннерсрайт помістили гітлерівські влади в концентраційнім таборі. — Провиною Тереси яка — як відомо — є ясновидючою, було те, що заповіла існування гітлеризму в Німеччині через вісім літ, після чого ця система має заломатися. Німецькі влади арештували Тересу, але по кількох днях звільнили її з табору.

(Przeegl. Katol.)

Нові уздоровлення в Люрді. Із звіту, поміщеного в французькій часописі „Information Catholiques Francaises“ виходить, що лікарське бюро для справджувань чуд у Люрді призначало в 1934 році чудесними 14 уздоровлень. В числі уздоровлених знаходяться випадки сухіт, боляків на шлунку, тяжкі недуги кормового проводу та інші. Про осторожність і совісність, з якою згадане бюро веде свої досліди, свідчить та обставина, що 74 уздоровлень, які сталися в Люрді 1933 року, ще й досі не узнано за чудесні. В праці над справджуванням в 1934 році брало участь 797 лікарів. В 1935 році бюро займається 48 новими уздоровленнями, що сталися в минулім році.

Гимн польських безбожників. Редакція „Wolnomysłiciel-a“ проголосила недавно конкурс на гимн воюючих вільнодумців. В склад журі входять професори вищих наукових заведень і Член Академії Літератури (Ржимовський).

1.050 роковини смерті св. Методія. Старший із словянських Апостолів, моравський митрополит св. Методій помер у Велеграді дня 6. квітня 885 року. Його мощі спочивають у величавім храмі в Велеграді. Цього року минає 1050 літ від смерті св. Методія, і сю річницю будуть дуже величаво святкувати усі католики Чехословаччини. У багатьох містах організується під протекторатом єпископів величезна скількість відчитів (замість академій), на яких найвишніші прелєгенти зясують заслуги Святого та поглиблять релігійні почування і католицьке освідомлення серед найширших кругів населення. Таке святкування ювілейної річниці прийняло громадянство дуже прихильно і на відчити в Берні, Олумунци та в деяких інших містах прийшло дуже багато людей.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові.

Видає Богословське Наукове Товариство.

Відповідальний редактор: о. Петро Хомин.

В адміністрації „Ниви“

(Львів, Коперника 36)

можна набути:

- 1) **Св. свщм. Йосафат Кунцевич** — матеріали і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий Ст. 261. 8^о.
- 2) **Dr. Jos. Slipuj**: De principio spirationis in SS. Trinitate. р. VIII + 120. 8^о.
- 3) **о. Др. Спиридон Кархут**: Граматика української церковно-слов'янської мови. Ст. XIX + 284. 8^о.
- 4) **Аскетичні твори** св. Отця нашого Василя Вел. Пер. з грецького Митр. Андрей Шептицький. Ст. XIV. + 490. 8^о.
- 5) **о. Др. Василь Лаба**: Біблійна герменевтика Ст. 148. 8^о.
- 6) **о. Др. Василь Лаба**: Патрольоґія I, II і III т. всі три томи Ст. 196. 8^о.
- 7) **о. Юліян Дзерович**: Катихитика. Ст. 178. 8^о.
- 8) **о. Др. Ярослав Левицький**: Перші українські проповідники і їх твори. Ст. 196. 8^о.
- 9) **о. Др. Ярослав Левицький**: Теорія церковної мови Ст. 137. 8^о.
- 10) **Др. Володимир Залозецький**: Огляд історії старохристиянського мистецтва, Ст. 122 + XLII. 8^о.
- 11) **Др. Володимир Січинський**: Архітектура Катебри св. Юра у Львові. Ст. 95 + XXX. 8^о.
- 12) **о. Др. Йосиф Сліпий**: Паломництво до св. Землі. Вразіння з подорожі. Ст. 200 + XXXIII.
- 13) **Є. Ю. Пеленський**: Бібліоґрафія Української Бібліоґрафії. Ст. 198. 8^о.

ПРОПАМ'ЯТНІ ТАБЛИЦІ У.М.Х. по мистецьки виконані в народнім стилі з огнетривалого матеріялу, металеві ВІДЗНАКИ У.М.Х. і ПРАПОРИ.

Д З В О Н И і всі церковні предмети

Кантове полотно „ПАНАМА“ до вишивання фелонів, фан і ручних робіт. : :

ВИШИВАНІ ФЕЛОНИ І ФАНИ.

ЦЕРКОВНІ БРОКАТИ, френдзлі, борти, підшевки, полотна. : :

ГАФТОВАНІ наплечні хрести до фелонів і шалів. : :

ПОЗОЛОЧЕННЯ чаш, монстранцій.

О Б Р А З И, образці, церковні книги.

ПЛАЩЕНИЦІ. КАДИЛО І СВІТЛО.

Поручає Дім тор.-пром.

„ДОСТАВА“

У ЛЬВОВІ, Ринок 43/1 і Руська 20.

В ПЕРЕМИШЛІ, вул. Костюшки 5.

В ТЕРНОПОЛІ, Руська 14.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата вносить 12 зл. річно,
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 250 доляри річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

З М І С Т:

	стор.
Назад на давні шляхи!	81— 83
о. Степан Хабурський: До проблеми виховання нашої молоді	83— 89
о. Михайло Мосора: На обрядові теми	86— 92
о. В. Р. Равій: Душпастир у недузі	92— 94
о. Іван Нагурський: Homo homini lupus...	94— 98
о. прот. П. Табінський: До питання про четверте подруж- жа в Східній Церкві	96—106
о. Юліян Дзерович: Загальні Збори Тов. св. Андрея	106—111
Відозва Товариства Просвіта	112—113
Всячина	114—120

**Просимо використати поштові складанки
„Ниви“ для „НИВИ“, а „Богословії“
для „БОГОСЛОВІЇ“.**

ЦЕРКВИ КУПУЮТЬ СВІТЛО

лише у своїй фабриці свічок

„К Е Р О С“

Власники: ПАВЛО ДУРБАК і СИНИ

перше Інж. К. КОТЕЦЬКИЙ і Ска, спілка з обм. пор.

ЛЬВІВ 15. вул. ОКРУЖНА (бічна Кульпарківської) 108 а. — Тел. 57-48.

Церковні дзвони

доставляють

ЛІЯРНІ ДЗВОНІВ

Братів Фельчинських

в КАЛУШІ і ПЕРЕМИШЛІ

Новина! Розбиті дзвони особливої вартости споюємо під гарантією, вони відискують попередню краску і силу тону, через те перетоплення дзвонів зайве.

Остерога! Остерігаємо перед агентами якоїсь жидівської ліярні дзвонів зі Станиславова, які волочаться по селах та ярмарках і подаючи себе за наших відпоручників, напихають людям послідню тандиту. Ми як ніколи так і тепер не послуговуємось агентами в тій надії, що хто забажає доброго товару, довідається про нас з українських часописів, а жидівського агента з його дзвонами відправить до найближчої божниці.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч, 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 2:50 долари річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

Назад на давні шляхи!

На іншому місці містимо відручне письмо Святішого Отця Пія XI „Motu proprio“ про Комісію для Росії та про видання богослужбових книг словянсько-византійського обряду, а також наводимо слова кард. Сінчеро, секретаря Конгрегації для Східної Церкви про вагу і цінність східного обряду, сказані ним на міжнароднім юридичнім Конгресі в Римі, в листопаді минулого року.

І одно і друге — річ для Східних незвичайної ваги. Головнож для нас, Українців-католиків, що під оглядом обрядовим розбиті може більше, ніж на всіх інших ділянках релігійно-церковного чи національного життя, слова Найвищого Пастиря Христової Церкви це той дороговказ чи радше маршрута, що визначає тепер і на майбутнє ясний і певний шлях серед тих крутих стежок і плаїв та серед тих запущених дебр і яруг, у які завели ми, духовенство Української Католицької Церкви, ціле наше обрядове життя.

Три незвичайно важні справи видвигає Святіший Отець у своїм відручнім письмі.

1. Перш за все усталює назву східного обряду, визнаного Словянами. Досі Словяни-католики східного обряду уживали ріжних назв на означення свого обряду (грецький, грецько-словянський, византійський, східний (wschodni obrzadek), ба навіть, і то дуже часто, греко-католицький(!), а наш називано graeco-ruthenus, або й ruthenus). Відтепер усталюється термін на означення обряду, що його визнають Словяни-католики: це обряд словянський або сло-

вянсько-византійський. Назва: обряд graeco-ruthenus відтепер не існує, а ті всі обрядові спеціальності, які в нашій Церкві в різних часах уведено, а які нас різнять від інших Словян-католиків словянського обряду, повинні помалу бути пристосовані до вимог східного обряду.

Таким чином письмо Св. Отця усуває хаос, який витворився в справі назви для Словян-католиків східного обряду.

2. „Motu proprio“ визначає ясно і виразно компетенцію Комісії pro Russia, про яку досі ходили не раз такі неясні толки, і проти якої підношено часто такі рішучі застереження. А підно сили їх так католики, головно Поляки, як і православні. Католицькі Поляки виступали проти Комісії pro Russia тому, що вона — мовляв — оснований на те, щоби русифікувати всіх тих, що із незєдненої Церкви переходять до єдності із Католицькою Церквою. Пригадаймо собі тільки з недавнього минулого ті атаки польської преси, навіть дуже поважної, проти тої Комісії у звязку з унійною акцією, яка досі велася під покровом тієї Комісії, і яка й далі ведеться на українсько-білоруських землях нинішньої Польщі.

Тепер до Комісії pro Russia належатимуть тільки католики латинського обряду, що живуть у нинішнім Радянським Союзі. Натомість католики, що визнають словянський чи пак словянсько-византійський обряд, де б вони не були, підчинені Конгрегації для Східної Церкви, зглядно спеціальній її секції, яка завідуватиме справами Церков словянсько-византійського обряду, а також справами усіх тих Росіян-католиків цього обряду, які досі були підчинені Комісії pro Russia.

Отже й усі наші земляки на наших Північно-західних землях, що в останніх роках приступили до єдності з Католицькою Церквою, будуть відтепер, разом із нами, належати до тієї спеціальної секції при Конгрегації для Східної Церкви. Знесена також всяка обрядова різниця між нами і ними, навіть у назві, а це матиме для дальшого ведення унійної акції на наших землях велике значіння.

3. Вкінці Святіший Отець заповідає, що незадовго приступить до видання богослужбових книг для Словян-католиків східного обряду з тою головною метою, „щоби словянсько-византійський обряд остав ненарушений“.

Це для нас, Українців-католиків, може найважливіша точка з цілого письма. Постанова Св. Отця видати для всіх Словян-католиків богослужбові книги повинна положити кінець нашому обрядовому хаосові і тій самоволі, з якою у нас впроваджувано всякі, противні духові словянсько-византійського обряду, зміни та іновачії. Бо чомусь тим усім, що такі зміни самовільно вводили, здавалося, що вони через те тісніше зєднуються з Католицькою Церквою, стають кращими католиками. Виходячи з того хибного заложення,

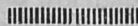
що держачись чистого словянсько-византійського обряду, не можна бути повним католиком, у нас зродилося таке легковаження цього обряду, у декого просто відразу до нього (і то не тільки в часах давньої Унії, але і нині), а вислід за цим зачато у нас заводити стільки ріжних, необдуманих і необоснованих змін і з таким поспіхом, що як би справа в такім темпі і дальше розвивалася, то в короткому часі у нашій Греко-католицькій Церкві витворився би якийсь спеціальний обряд, який ні нашій Церкві ні унійній ідеї великої чести не приніс би.

І ось, якраз у відповідну пору, сам Апостольський Престол приймає міри, з метою — зберегти славний словянсько-византійський обряд перед погубними змінами і зіпсуттям. Та не тільки зберегти, але й навчити вірних Східної Церкви не стидатися цього обряду та полюбити його, бо ті, що визнають східний обряд, не є гіршими католиками від тих, що визнають обряд латинський, противно, вони тим засвідчують і зберігають славну традицію Католицької Церкви, „що в світлі її правди дивним способом блищить ріжнородність обрядів“.

„Нехай жеж східні (orientales) — як про це гарно говорить кард. Сінчєро — щораз міцніше туляться до серця спільного Батька, але нехай остаються східними. Як колись держалися вони міцно своєї віри, так нехай тепер і на майбутнє держаться все блиску свого обряду та своїх славних традицій“.

Ідучи за вказівками і бажаннями Найвищого Пастиря Христової Церкви, возьмемось щиро за працю — вибирувати ті перли і жемчуги, що ми їх впродовж століть розгубили, і вкладати їх знов у вінець нашої Церкви, щоби вона ще раз заясніла блиском і славою церковного Сходу ще з того часу, як він становив одно стадо під одним Пастирем.

Редакція.

До проблеми виховання нашої молоді

(Продовження)

II. Літургічне виховання

1. Про церковні богослуження говорить наш Впреосв. Митрополит¹⁾, що „вони є життєвими функціями життя Церкви, а порівнюючи з головними християнськими добрими ділами ставить богослуження вище, бо вони є найкращим виразником, так тої зовнішньої єдності Церкви — містичного

¹⁾ „Послання про літургічне життя“.

тіла Христа, як і виявом внутрішньої любови Бога (зв'язи з Богом, що є сутю релігії) і ближнього. Про св. Літургію висказався він також при якійсь нагоді: „Навчім наших вірних добре розуміти Сл. Божу, а вже тимсамим виповнимо свій душпастирський обов'язок“¹⁾.

І не може бути інакше, бо коли богослуження є життєвими функціями надприродного життя Церкви, то св. Літургія, — безкровна жертва Нов. Завіту є джерелом того надприродного життя. Літургія це в Нов. Завіті раю — Христовім царстві „дерево життя“.

Шукаємо основи, на яку оперти б виховання нашого молодого покоління в сі тяжкі й непевні для нас часи, шукаємо джерела, з якого могла б вона черпати життєві сили і кріпитися в боротьбі зі злом. А деж найдемо краще джерело над те, що є джерелом життя цілого містичного тіла Христового — св. Церкви т. є жертви Тіла і Крови Христової у св. Літургії?

Це одиноке джерело і найтривкіша основа виховання молодого покоління.

2. В наших часах чуємо часто про „Евхаристійне виховання“. Привести дітей до Евхаристійного Ісуса в кивоті, навчити дітей полюбити Його, приходити до Нього, відвідувати Його в кивоті, лучитися з Ним у св. Причастю — ось найвищий ідеал — завдання евхаристійного виховання.

Поняття „Евхаристійного Ісуса“ це найвищий щабель розуміння містичного способу перебування Христа в св. Тайні Евхаристії. Сей спосіб почитання Христа в Тайні Евхаристії, як величавий культ Пресв. Евхаристії, опертий на реальних психологічних раціях, як вислід строго розумових логічних заключень розвинувся головню на Заході²⁾.

Св. Тайна Евхаристії взята тут сама про себе як одна із сімох св. Тайн. Під могучим впливом того культу розвинулися ті імпонуючі католицькї здвиги в честь Пресв. Евхаристії, т. зв. Евхаристійні Конгреси.

Звідси й взяв свій початок і назву цей напрям в релігійнім вихованню т. зв. „Евхаристійне виховання“.

3. Хоч особове поняття Христа в Пресв. Евхаристії не є чуже східному обрядови і в Літургії зовсім виразно його підносить³⁾, то однаковж на Сході інакше уформувався культ Пресв. Евхаристії⁴⁾.

¹⁾ Цитую з памяти.

²⁾ о. Др. Г. Костельник: а) „Спір про епikleзу“. Нива 1928 стр. 285.
а) „Стояння і клячання в церкві“. Ниви, 1929;

³⁾ В літургії св. І. Золот. і св. Вас. Вел.:

а) в молитві: „Воньми Господи Ісусе Христе, Боже наш... і здѣ нам невидимо спребивай“...

б) при ломанню св. Агнца: „Раздробляється... Агнецъ Божій, Син Отчѣ“... Христосъ жертвенний — Літургічний.

в) натяки, як безпосередні прохання до Христа, нпр.: „Спаси Боже люди Твоя“... або „Вознесися на небеса Боже“... і т. д.

Тайна Вечеря звязана сутєво, безпосередньо, річево й ідеологічно з хрестною жертвою Спасителя, так і залишилася тут Тайною Тіла і Крови Христової¹⁾, безкровною жертвою і як така найвищий свій вияв дістала в Літургії²⁾.

Сталося це під впливом, як з одної сторони східної грецької психіки, до котрої промовляла Тайна Голгофти — безмежня велич Христової жертви, ціни нашого відкуплення³⁾, так не менше з другої сторони слова Христа-Спасителя, безпосередній заклик: „Сіє творіте во моє вшоминаніє“ (Лука 22, 20). Слова ці були відносно Тайни Евхаристії — безкровної жертви словами заповіту Спасителя, Його останнє бажання.

Грек хотів як найкраще виповнити той заповіт Христа⁴⁾, хотів як найбільш зблизитися до хрестної жертви Голгофти, а разом як найвірніше і найгідніше відтворити Тайну Вечерю⁵⁾. (Сі два моменти творять суть Літургії, переплітаються і взаємно доповняються). Тому всі найвищі думки, і найшляхотніші почування Грека найшли свій вислів у Літургії. Східна Літургія це безперечно найкращий і найвищий твір грецького духа. Грецька культура дала в ній християнству все, що тільки могла найкращого дати; в ній зложив Схід всі скарби свого творчого генія.

4. Повстала вона в золоті часи розцвіту християнсько-геленістичної культури. Були то часи св. Отців, часи релі-

В Літур. Преждеосвящ. Дарів.

а) Друга молитва вірних: „...і достойни нас сотвори подятія единогоднаго Твоего Сина і Бога нашего Царя слави“...

б) Молитва по пставленню св. Тайн; „...на немже едиnorodний Твой Син і Бог наш предлежащими страшными почиает таїнстви“...

¹⁾ о. Др. Г. Костельник *ibidem*.

²⁾ о. Др. Г. Кост. „Стояннїя і влячання в церкві“ — Нива 1929, стр. 206.

³⁾ Молитва на Іже Херувими: „безкровнїя жертви священнодійствіе предал еси нам“... „і священнодійствовати святоє і пречистое Твое Тіло і чесную кров“...

⁴⁾ троп. Вел. пятн., на початку проскомидії:

„Іскупили еси от клятви“... І. Петра 1. 18.

В тому душі уложене східне богослуження як: „Покляняємся страстем Твоїм“...

„Кресту Твоему поклоняємся“.

„Претерпівий за нас страсти“... (поклони).

Богослуження страсного тижня і т. д.

⁵⁾ а) На проскомидії: „Благословен еси Христе Боже наш сице благоволи вий“.

б) В молитві Іже Херувими; „...служебнїя сая і безкровнїя жертви священнодійствіе предал еси нам“...

в) Молитва-Анамнеза: „Поминающе оубо спасительную сію заповідь“.

г) Анамнеза в Літ. св. Вас. Вел.

„Сіє творіте“.

⁶⁾ Звідси: Причастіє під двома видами, літургичний хліб, участь вірних (апостоли) і т. д.

гійного підєму, одушевлення. Над остаточним викінченням форми Літургії працювали такі великі Отці катол. Церкви, світила Сходу, як: св. Василій Вел. Іван Золотоустий, чи папа Григорій Двоєслов (деякі кажуть що Григорій Богослов). Тому й не дивно, що у св. Літургії високі думки глибоких релігійних правд і тайн св. католицької віри і містерна символіка злилися в одну величаву гармонійну цілість. З усю народом — вірних пливають так свобідно і — здається — зовсім природно високі поняття тонких теологічних квестій кат. догм, начеб все те було для них самозрозуміле. Возьмім наприклад таку пісню, як „Єдинородний Сине“, — кожде слово це глибока догматична правда, а цілість, це короткий „символ віри“, в котрому зібрані всі правди про воплощення Сина Божого, нашого Спасителя. Подібно і всі інші пісні Літургії, в яких в одних безпосередно, а в других посередно висказується. як не догматичні, то етично-моральні правди, основи нашої віри, або є вони виявом наших глибоких душевних почувань (як Іже Херувими, Свят).

5. Ціла акція Літургії розвивається на тлі незвичайно ніжно продуманої і по мистецьки переведеної символіки.

Перед нами наче на фільмовій ленті пересуваються поодинокі картини-події з життя Спасителя. Вифлеємська стаєнка із звіздуо, ясла, тихе життя в Назареті, публічний виступ — учительська діяльність, тріумфальний царський вїзд „на вольную страсть“ до Єрусалиму, Тайна Вечера, жертва Голгофти, воскресення і „на небеса восшествіє“ мають в Літургії свій питомий символ, свій високомистецький образ. На тлі тої символіки поодинокі дієства Літургії набирають того глибоко містичного змісту, що в злуці з тими прегарними піснями-молитвами родять в душі той *спеціальний літургійний настрій*, котрого не викликають ніякі інші богослуження. Чується подих тисячеліть, думка лине над береги Йордану, супроводжаючи Спасителя, прилучуюся до гуртка вірних Його учеників-апостолів, з запертим віддихом слухаємо Його божої науки — Євангелія, а бачучи ті безчисленні Його чуда, діла милосердя над нещасними, кличемо з ними: Господи помилуй нас! Почування степенуються, доходячи до найвищого напруження, оглядаючи і розважаючи Тайну Голгофти, найбільшу трагедію світу, а рівночасно Тайну Тайн Божої любови — саможертву Божого Сина.

6. Символіка і глибина душевних почувань, злившись в один акорд, вилилися на зовні, втілені в конкретну форму величавою своєю красою і глибиною думки східного літургійного обряду.

Так, як кождий наш зовнішній рух є проявом внутрішнього акту волі і чим вище стоїть чоловік духово, тим глибші його переживання і тим краще вміє він ті свої внутрішні пере-

живання назверх виявити, так також мається із обрядом. Обряд це не мертва бездушна форма церемонії, це живе дійство, живий вияв на зовні глибоких наших релігійних почувань, і святих переживань. Тут обряд навіть не є пояснюванням тексту, (як це виходить в латинників, бо вірні його розуміють), але він радше розумне й доцільне проведення високо понятого святого дійства Божої служби без якого вона не була би „словесною“ — розумною службою¹⁾.

Таке розуміння літургічних обрядів вливало в душі наших батьків любов до них і наказувало їм ставитися до них з великою пошаною. Тимто й Отці Замойського Синоду, апробуючи практику читаних Літургій, виразно поручають і наказують заховати всі літургічні обряди як при „співаних так і читаних Сл. Божих з всякою скромністю, набожністю і повагою“²⁾.

Ті, що то багато вміють говорити про мерту обрядовщину в нас, це в дійсности сліпці, котрі беруться говорити про краски. Так високо одуховленого обряду, як наш грецький, другого немає. Возьмім на приклад таку особливість нашу як Соборна Архирейська Літургія³⁾. Вона завжди викликає в присутних велике вражіння, на правду відчувається, що тут діється щось велике, що тут приноситься жертва Богові повторяється велика жертва Голгофти, тільки в безкровний спосіб.

Як дуже бідно (так по людськи сказавши) виглядає супроти неї читана Служба Божа з одним служачим і дзвінками.

„Не много, а багато“ — ось ідея Соборної Служби Божої.

7. Та одною із тих, якщо так можна сказати, найпрактичніших людських прикмет Літургії, котра робить її такою рідною, своєю і близькою всім, це її всенародний характер.

Вже сама назва „Λειτουργία“, говорить, що Літургія це таке діло, така справа, в котрій мають свій інтерес, своє заінтересування всі люди, себто вірні. Це впливає з поняття жертви — публичного богочитання⁴⁾.

¹⁾ „Ще приносим Тебі словесную сію і безкровную службу“...

²⁾ Зам. Синод Тит. III, §. IV. О відправлюванню св. Літургії.

³⁾ Образ Тайної Вечері.

⁴⁾ Та мабуть можнаб ту всенародність Літургії розуміти до певної міри, як діло всенародної творчости. Можна сміло сказати, що Літургія (в несутєвих розум. частях) повставала на низах, серед широкого загалу духовенства (священиків і монахів) („Єдинородний Сине“ нпр. увів світський імператор) і яко така була твором всенародного генія. Знана річ, що ані св. Василій Вел., ані Йоан Золот. не творили нової Літургії, тільки списали і, скажім так літературно, оформили, вишліфували ту літургію, яка була в уживанню за їх часів на Сході (в Кападокії, Александрії чи Царгороді).

Той всенародний характер слідний найкраще на самому укладі Літургії. Сутевою прикметою відправи Літургії є активна співучасть вірних зі священником, це та вищість Ново-завітних вірних в жертвоприношенню від жидів. Левітами в Новому Завіті є всі вірні. Згідно з тим принципом Літургія уложена в формі драматичній¹⁾. Тільки в небогатьох місцях священник молиться сам за себе (і сам про себе), а весь час йде молитва священника за вірних, зглядно спільна молитва священника і вірних, котрі себе взаїмно доповнюють.

В своїх молитвахжертвуючий священник не молиться виключно сам про себе і за себе, але (поминувши ті місця де молиться в єдності зі сослужачими священниками) „в більшости случаїв можна би то так розуміти, що священник говорить в першім відмінку числа многого від імени свогого і присутних вірних“. (о. Др. І. Мишковський, „Ізложеніє“).

Отже молитви за вірних, а дальше спільні молитви, котрими взаїмно наче доповняються²⁾.

Тут виступає та основна і сутева прикмета Новозавітних вірних: єдність, як членів, одного містичного тіла Христа. Сю співучасть скріплює зрозуміла мова Літургії. Момент цей був однаково сильно зазначуваний і в Літургії західної Церкви, та з бігом століть він стратив своє значіння, зійшов далеко на другий плян, аж вкінєць практика тихої Сл. Божої таки цілковито його виключила³⁾.

І нині за чимжеж іншим, як не якраз за тою активною участю вірних в Літургії тужить західна Церква? Ся туга

¹⁾ Относительно внѣшней постановки і устройства божеств. Літургії слѣдует отмѣтит то двойное общество содѣйствіе котораго соединяється для совершенія священнодѣйствія, именно содной стороны клир в тѣсном значеніи слова т. е. іереев священнодѣйствующих при св. трапезі, а с другой народ сосредоточеній в ликѣ“. (о. Др. Т. Мишковський: Изложеніе Цареградской Літургії — стор. 14. Львів. 1926).

²⁾ Хоч та непосредна лучність жертвуючого священника з вірними, де він являється як провідник їх молитов-прохань в ектеніях, як кажуть деякі, не є в душі перворозуміння авторів літургії, де священник, „как непосредственный служитель Божій допущен до непосредственного сообщенія с Богом. Он в алтарѣ-отдѣлен от вѣрних-предстоить пред Богом.. і к самим вірним прямо священник лиш рѣдко отзывается... а дьякон предводитъ вірными в изложеніи пред Богом їх прошеній (в ектеніях) (о. Др. Т. Мишковський. — „Ізложеніє“), То онаковож і тут, хоч і під проводом дьякона, та активна участь вірних, є, як бачимо, суттєва.

³⁾ Папа Григорій Двоеслов, якому приписують авторство Літургії Преждосвященних Дарів, вернувшись з Царгороду, де перебував довше, як посол папи Пелагія, зреформував богослуження захід. Церкви на взір східних богослужень, до Літургії впровадив спів, т. зв. григоріянський. В найновіших часах видвигають потребу привернення григоріянського співа, щоби тимсамим повернути чинну співучасть вірних в богослуженнях, а головно в Літургії, „як це колись бувало“; говорить в сій справі папа Пій X, подібної гадки є теперішній Св. Отець в декр. „Divin' cultus“.

наступила прірва в строгім, до тепер обов'язуючій законі. Се дало мені товчок до отсеї розвідки:

У нашім греко-словянськiм обряді забагато постів і забагато заказаного часу. Постів маємо більше як 100 днів, а до цього ще й заказаного часу 24 дні. Ми маємо 40 днів посту більше від Латинників, а 64 днів більше разом із заказаним часом. Се впливає відемно на психіку наших вірних, особливо по містах і по фабричних місцевостях. Наші визнавці грецького обряду дивуються, чому у Латинників нема Петрівки і Спасівки, а в нас є? Чому в Латинників треває адвент 4 неділі, а в нас Пилипівка 6 неділей? Чому в Латинників Великий Піст зачинається аж в Попельцову середу, а в нас уже від Мясопустної неділі? Чому Латинники мають привілей в адвенті на св. Катерини справляти забави, а в Великім пості на св. Йосифа, а в нас нема жадних виїмків? Чому в Латинників нема заказаного часу по Різдві і по Воскресенню і в ті свята вільно вінчатися, а в нас ні? Се навіть деморалізує наших вірних, бо латинське духовенство вінчає вірних грецького обряду в ті свята (і в Петрівку), якщо жених є грецького обряду, а невіста латинського.

Чому в Латинників нема ніколи посту в урочисті свята а в нас урочисті свята не звільняють від посту в середи і пятки (крім Різдва і Богоявлення). У Латинників в неділю не вільно постити, навіть коли Навечеря Різдва припадає в неділю; тоді постять в суботу і в суботу споживають святу вечерю. Думаю, що час би вже був скоротити пости і знести заказані часи, тим більше, що вірні вже самі дозволяють собі на деякі забави в заказанім часі. І так: на „Маланки“ справляють часто забави з танцями без дозволу Ординаріятів, а духовні є на те безрадіні. Чи не краще знести заказаний час, чим має ширитися публичне згіршення?

В нашім обряді є забагато урочистих свят (10 більше чим у Латинників — а Латинники мають 2 свята (Божого Тіла в четвер і Всіх Святих), яких нема у нас. Се також деморалізує наших вірних, бо в фабричних місцевостях мусять вони працювати в наші свята. Є 5 таких тижнів в році, в які може припасти два урочисті свята: Новий рік і Богоявлення, Стрітення і Трьох Святих; св. Івана і Петра Павла. Різдво Богородиці і Чесного Хреста; Св. Николая і Неп. Зачаття. Коли я бл. п. Шмідови звернув увагу, чому його заряд приневолює українських робітників працювати в гр.-кат. свята, він відповів: ми не приневолюємо, але з чого той робітник буде жити, як він буде святкувати 2 дні в тижни, а він жис лише з щоденного зарібку?; а знов годі, щоби промислова

фабрика святкувала свята обох обрядів. Може би Ординарії дали якесь загальне розрешення для гр.-кат робітників працювати в декотрі гр.-кат. свята? Щоби не було згіршення і щоби Латинники з них не насмівалися.

Зміна обряду.

У нас є ще дальше практика, що староства приймають перехід з грецького обряду на латинський. Є се противне не тільки Конкордії з 1863 р., але найновішому конкордатови з 1925 р. В книжці про конкордат єпископа Лукомського читаю на стр. 99 таке:

„W myśl dekretu św. Kongregacji dla Kościoła wschodniego z d. 6. XII 1928 r. o pozwolenie na zmianę obrządku należy się zwracać za pośrednictwem Ordynariusza do Legatów papieskich, Nuncjuszów, Internuncjuszów lub Delegatów Apostolskich, którzy takie podania sami będą, załatwiali (Acta Apostolicae Sedis nr. 13 z d. 20. XII. 1928 r.)“

Чомуж адміністраційна влада ігнорує і се зарядження Апостольської Столиці і самовільно приймає зміну обрядів, а латинський клир се акцентує?

Товариство доброї смерти.

Ординарії заохочують духовенство до закладання товариств „Доброї Смерти“. Гадка спасенна, однак без ближчого пояснення. Вправді ОО. Василіяни видали брошуру — „Товариство Доброї Смерти“, де містяться всі обовязки членів і душевні користи з виповнювання тих обовязків, однак є один великий клопіт: є зестереження. — До товариства може приймати лише провідник, іменований директором тогож товариства, що перебуває в Римі: P. P. Rodent, 10 Piazza Rusticucci Roma (13) Italia.

Я написав лист на сю адресу, жду на відповідь кілька місяців і не приходить. Винайшов я адресу Українця, дра Смаль-Стоцького в Римі, пишу до нього і прошу, щоби вступив до о. Rodent-а і звідався, що з моєю справою. Др. Стоцький ходив і там йому відповіли, що мій лист був писаний по українськи, а що цього язика не розуміють, то післали його до перекладу до о. Ігнатія Капуцина в Закрочині. Стaje о. Родент не знає, що в Римі є Pontificium Seminarium S. Iosaphati і що в Римі перебуває архимандрит о. Ткачук, який був би переложив мій лист, але треба було посилати по переклад аж до Польщі, до о. Ігнатія Капуцина, який є директором цього стоваришення на цілу Польщу. І знову під чужою опікою! Чому в нас всі три Ординаріяти не постараються, щоби був такий директор для греко-като-

прислати окремого священика або перенести молодого со-трудника на місце, де його поміч є конечна, себто до хоро-рого душпастиря. А вжеж на свята чи на шкільні ферії тільки катихитів по містах сидить, а ще більше по великих містах, де є катедральні храми — а там деь на селі для хорого — старшого душпастиря їх поміч така конечна, така потрібна. Чи не належить цих братів священиків післати до хорого брата-душпастиря на село н. пр. на свята? — Таж це жертва і поміч нашого священичого стану. Знаю, що в Перемишлі бл. п. о. Лев Несторович, бувший катихит і референт Еписк. Консистерії сам спішив на провінцію в часі святочних ферій до хорого душпастиря із своєю без-інтересовною духовною помічу, або і виїжджав там, де міг помогти душпастиреви в його тяжких парохіяльних обовязках.

Але чи багато таких охочих священичих рук до праці найдеться? Мимохить насуваються мені слова св. Євангелія „Жнива великі, а робітників мало“. Духовна власть, даючи душпастиреви в разі довшої хороби заступника, повинна унормувати точно і ясно його відношення до парохіяльних требів, а заступаючий душпастир повинен супроти хорого руководитися серцем священика-товариша і брата, бо „*hodie mihi — cras tibi*“.

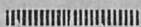
В кожному світському стані адвокат, лікар, інженір — та ін. на случай хороби свого товариша безінтересовно, стало і примірно один другому служить своєю помічу — заступництвом, ба навіть матеріально допомагає. Та, на жаль, в нашому духовному стані так нема. Ми далекі від цеї такої гуманної братньої помочі для хорого брата. Ми ще не можемо почванитися такими ділами милосердя.

II. Матеріяльна поміч. — Хороба і її лікування, евентуально виїзд до купелевого місця чи на операцію, получені вже з більшою грошевою витратою хорого душпастиря. Богато священиків літами хорують на шлунки, серце, ревматизм, нерви тощо. Та мало котрий може дозволити собі на виїзд для підкріплення здоровля по причині браку гроща. І знову тут повинна прийти з до-помогою хорому душпастиреві його духовна власть. — Наші Преосв. Ординарії з уряду повинні стягати кождому свя-щеникови на фонд допомоги на випадок хороби і т. п. З того фонду, що зоставби з року на рік, можна би сміло порятувати хорого брата-душпастиря, даючи йому беззво-ротну допомогу на лікування. В межах наших трьох Епархій маємо славні купелеві місця, як: Трускавець, Криниця, Черче, Ворохта і багато інших. Але чи маємо в тих кліматичних місцевостях хоч одну свою священичу домівку. Підчас коли всі інші стани, навіть убогі приватні урядники, могли майже у всіх купелевих місцях збудувати спільними датками свої

прекрасні комфортіві вілли, у нас під цим оглядом велика байдужність і занедбання. Знаємо, що останніми роками духовенство Львівської Апархії змоглося вибудувати свою скромну домівку в Гребеніві, а Перемиська Єпархія вибудувала санаторію в Жегестові на Лемківщині. І це весь наш добуток за тільки літ. А де більше? Чи на сім кінець? Матеріальна допомога для душпастиря на випадок недуги, наші священничі станиці в купелевих місцях це чи не найважливіші питання нашого священничого стану. Це такі пекучі справи і ми їх так відчуваємо, що вже крайній час, щоби зреалізувати їх для добра свого і наших родин.

III. Забезпечення на випадок нездібности, а на старість емеритальна субвенція. Підчас коли урядник, державний чи приватний, забезпечений на випадок нездібности до праці, а по вислуженню одержує емеритуру, душпастир ні одного ні другого не має ніколи. П'ятдесятьлітний ювілят за свою піввікову ревну душпастирську працю одержує на старість аж 111 зл.; не знати, чи це сміх чи кпини, та це факт. Справа матеріального забезпечення духовенства на випадок нездібности до праці, та справа емеритури для остаючої по смерті священника родини (жінки і дітей) — се найважливіше наше завдання під сю пору і для його реалізації повинно все наше духовенство посвятити все своє знання і всі свої сили.

Згадані вище справи — це наші і нашого стану домагання. Інтересуймося ними, робім в цім напрямі багато, бо не можемо над цими важними питаннями перейти до дневного порядку.

о. Іван Нагурський

Homō hominī lupus...*)

Хто з священників має частіші орудки в Митрополичій Консистерії, а в слід за сим часто буває у Львові, той мусів заобсервувати, що так митрополіча палата, як і Консистерія аж роїться від всякого роду делегацій і депутацій, які зложені з кількох, а густо-часто з кільканайцяти осіб, приїхавши десятки миль, з письменними просьбами чи зажаленнями в руках, вичікують на авдієнцію у Високопреосвящ. Митрополита, чи у Преосвящених Єпископів, а навіть у оо. Крилошан.

Спитати таку делегацію, що їх тут привело, то рідко почується, що причина прибуття важна справа, особиста чи церковно-народна, а назагал делегації прибувають за

*) З усіма поглядами о. Автора не погоджуємося, але містимо статтю як цікавий причинок до зрозуміння лихоліття нашого духовенства під сучасну пору.

тим чи за сим священиком, або проти сього чи того священика, і зараз починається лайка, чи погрози, що, якщо духовні Власти не вволють волі делегації, то вони кидають свою Церкву і переходить на ту чи сю віру.

Справді Митрополичий Ординаріят у свій час зарядив, що такі збірні просьби з підписами буде лиш тоді розглядати, як будуть стверджені парохіяльним зглядно деканальним урядом, та зарядження, зрештою не виконуване, не лиш не спинило напливу того роду делегацій але делегації ті стали просто язвою в священичій життю в останніх роках. І виринає питання: звідки у парохіян, які так апатично і пасивно ставляться до всякого роду проявів церковного чи народного життя, береться стільки енергії, звідки у парохіян, — які жалують сотика на потреби церковні чи суспільні, — береться стільки жертвенности на подорожі, звідки в них береться стільки організаційного хисту, коли, щоб провести серед них якунебудь організацію чи акцію, треба візвати на поміч всіх Святих? Обсервуючи життя по парохіях, і беручи під увагу ту обставину, що в склад тих делегацій входять віруючі люди, які стоять близько Церкви і священика, бо недовірки, індеферентні, сектанти — взагалі ігнорують всяку владу, муситься прийти до заключення, що *spiritus movens* тих делегацій є самі священики і тільки священики.

Сумна та правдива дійсність, що на нас священиках в нинішніх обставинах, сповняється приповідка: *Homo homini lupus, sacerdos sacerdoti lupissimus...*

Деж причина цього явища? Загальний упадок, в повоеєнних часах, моралі, етики, християнської культури, доброго виховання, почуття стиду і приличности, здорових засад характеру, непривязування ваги до доброї традиції, браку почуття солідарности з людьми, з котрими вяже людину звання, демагогія, полювання на дешеву популярність, бажання плисти з водою, а не проти води, жажда легкої наживи, дається заобсервувати на кождім кроці, серед повоеєнної суспільности, а цьому, видно, не все зуспіхом опирається і сіль землі-духовенство, а особливо духовенство з кадрів повоеєнної суспільности.

І коли в довоенних часах займали самостійні душпастирські посади люди, які кілька, а то й кільканайцять літ під рукою старшого священика пізнавали життя, темперували свою енергію і пориви, попросту перебували практичний семінар, і коли, як то кажеться, налилось їм ротом і очима й ухами води, щойно тоді займали самостійні посади, то в часах повоеєнних, священики впрост від ординації, як то кажуть — просто з голки, йдуть на самостійні посади, і хоч такий священик рідко коли вміє відправити богослуження без помочі і вказівок дяка, то на кождім кроці проявляє хитрість змія, хоть не все має невинність голуба.

Вмирає парох. Приходить конечний, а то й погубний у наслідках час ваковання парохії. Приходить на адміністрацію просто від ординації священик і не знаючи ні життя, ні прикмет людського характеру, людських душ, не розуміючись на господарці, економії, а густо-часто з усіми вище вчисленими хибами повоєнної суспільности і починає працю над добром церкви, вірних, ерекції і народу, а овоч сеї праці се введення в церкві певного роду новостей, які парохіянам дуже подобаються, се поп plus ultra демократичне поведення з парохіянами, се потурання тому, як парохіяни нарушують ерекціональне добро. „Яй так лиш хвилево тут“, каже собі і кидас адміністратор демагогічні кличі, а вслід за тими здобуває дешеvu популярність.

Ось факти: з „Царських врат“ і в церковних ризах відзивається священик до вірних: „я такий гречкосій, як і ви всі“, заходить до парохіян, засідає до стола і заїдає з челядю огірки, чісник, мовби між способом буття-життя священика і мужика не було ніякої різниці. Другий знов дуже боїться, щоб часом вірні не нарікали, що бере за тебе, за які не належиться. І так один адміністратор оповідає, що парохіянин попросив його, щоби заїхав до нього і охрестив дома дитину. При відїзді дає священикови 5 зл. за труд, а сей не бере, — так оповідає — бо за хрест не вільно брати, совість йому не позволяє, але та сама совість і той самий страх позволяє йому, що ледви кілька місяців на посаді, без дозволу духовних властей вирубати і продати жидам за безцін ліс (спішиться, бо парох приходить) і загалом де яке дерево на ерекціональних грунтах є, щоби наслідник парох десятки літ не мав чим палити, чи направити пліт, чимскорше випродує солону, на погній призначену, мимо заказу епархіяльних заряджень, бо рубаючи ліс і продаючи солону, кривдить свого наслідника, а взяти добровільно даних 5 зл. моглоб зробити його непопулярним у вірних. Піти з молитвою по селі не оплатиться нічо не дають, пару хлібів, а вірні того не дуже виглядають, але дати використати ерекціональні грунта за безцін мужикам, то се спричинить їхню любов до священика.

Приходить конкурс і новий парох, а в парохії вже гуде; Іде депутація з підписами, підписують навіть шкільних дітей, які хотять, щоб „сей отець адміністратор“ лишились в них, мовляв, добрі для нас, добрі коштом інтересів священичого стану й ерекції, коштом будучого пароха, а за делегацію до Львова і за підписи взяли мужики сосну з ліса і на дорогу до Львова часом навіть з церковної скарбони, факт — бо мужик своїх грошей не дасть.

І парох не може обняти парохії, а як обійме, то роками мусить коштом свого здоровля, коштом добра і праці над парохіянами обчищувати терен від вибухових бомб, підложених адміністратором.

При усуванні тих бомб починаються вибухи, негодування, парохіяни ще не все практичні, не знають, як взятися до пароха. Та пощо є в сусідстві священники? Вони покажуть, куди дорога до Львова, як писати скарги, як отвираються двері в Консисторії, подиктують і „лацінські параграфи“ себто декрет „*Maxima cura*“, навіть зачитують пагіну з тим декретом в канонічному праві. А прийде слідство, то парохіяни скорше знають, коли буде суд над парохом, як сам парох, бо слідчий суддя-священик уважав за вказане через громадський уряд і громадського поліціанта повідомити „сільських прокураторів“ і свідків, ніж мавби се зробити через парохіальний уряд.

І приходять такий „прокуратор парохіанин“, людина визута густо-часто не то з християнської етики, але навіть природної, виливає на пароха повну очерненість злону, виражається так, як про найгіршого злочинця, а слідчий духовний мовчить, не реагує, а протоколує і підливає своїм сосом, сосом свого знання приписів, щоб бути популярним, і мати опінію доброго слідчого судді.

Знаю факт, що оскаржено пароха за те, що бере за Тайну Єлеопомазанія. Парох оправдується, як се діється, а Високопреосвящений Митрополит питає: „Скажіть мені, Отче, звідки парохіяни знають, що священникови за Єлеопомазанія ніщо не належиться?; видно, що мусів їх про те хтось поінформувати“.

Знаю факт, що парохіяни, маючи популярного адміністратора, так привитали пароха, що він з місця зрезигнував. Прийшов другий. Незадовго довідалися, що попередний парох, якого не прийняли, се ревний священник-патріот. Тоді давай дошкулювати його наслідникови, висилати делегації, щоби він забрався, а прийшов назад непринятий, і священник-парох, ради спокою, — оголошує заміну парохії.

Знаю випадок, що молоденький, безпосередно по ординації священник обіймає місце адміністратора парохії в повітовім місті Р. і з місця складає візиту (разом із жінкою) місцевому старості в приватнім помешканню, а п. староста ревізитує його... — розуміється зі зглядів тактично-дипломатичних і се оповідає свшеникам, „менше льояльним“... — а сей молоденький, зарозумілий адміністратор і не орієнтується, що він зробив, що перед тим кроком належалоб було декого спитати о гадку в тій справі... і так в безконечність.

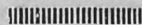
Можна замітити в останніх часах таке явище: Священники підняли Католицьку Акцію, організують КАУМ., Католицькі Союзи, та так деякі священники неfortunно переводять ті організації, і так їх ведуть, що ті організації забувають на своє призначення „світського апостольства“, бути до помочи парохом в ділі спасення людських душ і обнови всего в Христі, а просто ті організації чи їх члени

беруть на себе ролю контрольорів над душпастирями, чи вони як слід і по їх уподобанню сповняють душпастирські обов'язки, а як що не так, то денунціюють душпастирів, де належить.

Може прийдуть часи, що — як колись церковні брацтва, так тепер організації КАУМ, будуть мати зверхність над парохами, а Генеральний Інститут К. А. над єпископами. Чи духовенство в своїм буттю не основувало з любови до Бога, Церкви і Народу найрізномордніші інституції, однак не вмiло їх так урядити, щоби з тих інституцій не віяв відтак ворожий вітер для самого духовенства.

Належить духовенству організувати вірних, не треба замикати вірним дороги з жалями на духовенство, де належить, коли цього вимагає добро Церкви і вірних, але чи ми священники маємо бути Каїнами для своїх братів-священиків і своїх станових інтересів, чи маємо полювати на дешеву популярність, плисти з водою, іти по лінії найменшого опору ради наживи і популярности?

Святійший Отець Пій ХІ, великий папа Католицької Акції сказав, що душею К. А. є любов. А такі об'яви серед священничого стану хіба не є доказом любови, і тому зачнім священники Католицьку Акцію від себе.

О. прот. П. Табінський

До питання про четверте подружжя в Східній Церкві

1. Супроти моєї статті під заголовком: „Сучасний церковний розкол та його причини“ („Нива 1934, стор. 121 seq.) Всечесніший о. Др. Костельник виступив з тяжким закидом, що „не всі мої насвітлення історичних фактів об'єктивні“ і за „клясичний (?) приклад“ взяв коротенький опис „розколу ізза четвертого подружжя“ („Історична об'єктивність“. „Нива“, стор. 28—33, 68—71). І чого не відшукав там о. Доктор! — Глум, тенденційну неправду, „вибілювання“ Заходу й топтання Сходу, ствердження схизми, тушування історичної дійсности, нещирість, наглядний абсурд... (стор. 32, 33, 70). Добре, що чорнило й папір усе зносять.

Критику в такому „прокураторському“ тоні можна б залишити без відповіді, але редакція „Ниви“, поміщуючи її поруч з моєю статтею, тим самим узнала порушені в ній питання за такі, які в'яснюють справу або потребують докладнішого в'яснення. Тому радо забіраю голос з надією, що скромні мої уваги не будуть безплідними для осіб, які цікавляться релігійними питаннями православного Сходу.

2. Розумію трагічні переживання о. Костельника, що виявилися в неприхильних виразах під адресою моєї статті. „Ми уніяти — каже він — у такому положенні, що всяка неправда з історії Церкви мститься на нас: якщо вона видумана Греками проти Латинян, то бє нас з одного боку; а якщо вона видумана Латинянами проти Греків, то бє нас з другого боку. Атже в нашій Церкві спливається церковний Схід з Заходом. Тому для нас історична правда потрібніша, ніж для других християн“ (стор. 29). Положення, справді, трагічне! Широ співчуваю уніятим, котрі з о. Костельником свідомі такого положення, й жалію їх страждань, як цілком непотрібних. Вони — наслідок невластивого поставлення справи, а саме: розуміння, що уніятська Церква сплав церковного Сходу з Заходом, alliage двох світів і світоглядів. Звідти й виникають кілька найсумніших наслідків.

а) На уніятів з такою свідомістю завжди спадатимуть удари, чи то з права, чи то з ліва, — про які говорить о. Костельник.

б) В одній Церкві ніяк не дається обєднати цілий Схід і цілий Захід: тому в силу конечности приходиться брати їх частинами: якщо береться як найбільше „Сходу“ й як найменше „Заходу“ — витворюється різкий тип „весьма восточника“; якщо — навпаки, повстає такий же тип „бардзо „західника“; очевидячки повинні існувати й промежні типи. Коли, хто й як мігби їх погодити, без зовнішнього впливу? Отже відсутність одноцілого фронту, різноманітність орієнтацій, внутрішня боротьба — доля уніятської Церкви в розумінні о. Костельника.

в) Уніятська Церква, як сплав церковного Сходу з церковним Заходом, буде завжди позбавлена оригінальности, творчости: вагаючись між ними, неначе своїм бігунами, споживатиме лише те, що витворює релігійний геній чи то на Сході, чи на Заході, а нічого не сміє виявити свого, чого нема на тім або на другім.

На наше щастя, такому шкідливому з ріжних поглядів розумінню уніятської Церкви протиставляється інше її розуміння, розуміння католицької української Церкви. В Церкві тій сполучаються в усій цілковитості вселенськість, католичність з українською релігійною традицією, церковною культурою, релігійним генієм. Тому перш за все виключається з неї партійництво; не спадають на неї — далі — удари латинські на Греків, як і грецькі на Латинників. Вона стоїть осторонь завзятої боротьби тих і других; оцінює її в цілості й в окремих подіях з свого погляду вселенського, католицького; отже — вічного, абсолютного; з любов'ю й пошаною ставиться до всього доброго й святого як на Сході, так і на Заході; відвертається від усього, що моглоб ділати згіршуюче, без огляду на те, чи то витвір культури східної

чи західної. Церква тільки в такому розумінню імпонуватиме релігійному геніві українського народу, відкриває перед ним широкий простір до релігійного життя й творчості; тим більш, що має за собою найславнішу традицію предків того народу. Бо наша первісна Церква була Церквою власне такого розуміння й духа.

Напр. за тих часів, коли Візантія пильно відгорожувалася від „Латини“, наші предки не гіршилися бути з останньою в таких же приятних взаєминах, як і з Греками¹⁾; засвоювали від неї речі, яких Греки не хотіли мати, напр.: дзвони. Ave Maria Stella Dei Mater alma semper Virgo — такий напис з датою 1003. на одному з найдавніших дзвонів, що переховувалися до останніх часів у Російській Церкві, переконує свідчить, як жила й мислила наша Церква за св. Володимира²⁾,

Або ще приклад з тих часів, коли Греки й Латиняни взаємно себе виклинали. В 1087 році барські купці викрадають у Мирах Лікійських мощі св. Николая Чудотворця й привозять до свого міста. Греки подивилися на це діло як на злочин еретиків, наші ж предки — як на перенесення св. мощів, що сталося „Бога благоволенієм“ і „пользы ради“³⁾ й впровадили в себе урочисте свято, якого не було й нема в церковних уставах Греків і Латинян. Бо вони оцінили подію з погляду вселенської, чи католицької ідеї, що й висловили в службі цього свята, напр.: „Благословен Господь Бог наш, що прославив Святителя в (ріжних) країнах: чудес струмки в Мирах він точить, в Латинян усіх сціляє й у Русі милостиво одвідує“⁴⁾.

Тільки такий погляд запевнить нам найвищу правду в життю, а з окрема розуміння церковно історичних подій поставить понад усяким партикуляризмом — як грецьким, так і латинським. Без нього ж неможлива для нас історична об'єктивність, і ми будемо завше або „восточниками“ або „западниками“, недоношеними Візантійцями або Римлянами.

3. Звертаючись тепер до самої критичної статті о. Костельника, під назвою; „Історична об'єктивність“, мушу вказати на кілька її фактичних необ'єктивностей. Перша з них — у передачі мого опису розколу 912—923 рр. Виписуючи мої слова, о. Костельник лише трома kropками (Sic!) передав усе, що сказано мною про цей розкол. Однак це не перешкодило йому зробити висновок: „з цього опису виходило би, що властиво причиною тих трагічних випадків була вперта вдача патріярха Николая Містика“ (стор. 30). — Ні, не з опису, поданого о. Костельником, це „виходило би“

¹⁾ Хто гадає, що наші предки безкритично наслідували Візантію, повинен познайомитися із статтями: А. Соболевского, Отношение древней Руси къ раздѣленію Церквей (Извѣстія Имп. Академіи Наукъ Т. VIII, 1914, № 2, Стор. 95—102) і М. Таубе, Римъ и Русь въ до-Монгольскій періодъ. (Католическій Временникъ, кн. II. Париж 1928, Стор. 131—181).

²⁾ Дзвін той, вагою з 80 кількограмів і темного кольору, відкрито в с. Каменці Нижегородській, куди він за місцевим переказом попав з якогось сусіднього зруйнованого монастиря (Русскій Паломникъ 1911 р., № 19 стор. 304).

³⁾ Канони 9 травня, пісні 5 і 9.

⁴⁾ Канон перший 9 травня, пісня 9.

а з слів, ним випущених. З них же видно, що стороною агресивною й розриваючою церковну спільність був патріарх; що поступовання його було вельми шкідливим для Византійської Церкви; що сам він був свідомим тої шкоди й тому першої виступив з старанням її направити.

„Необ'єктивно“ зазначає мій критик, що говорячи про умовне затвердження папськими легатами соборної постанови 920 року, „тут покликаюся на J. Hergenröthera й що це сказав я тільки „на кредит“. На ділі покликання на J. Hergenröthera зроблено мною до іншого місця (теж пропущеного о. Костельника) і з іншою цілю („чтый да розумѣть“), а умовне затвердження вивожу з факту, що до кінця X віку були в Византії оборонці четвертого подружжя, які покликалися на Апостольську Столицю. Покликання те, очевидячки, не малоб сенсу, колиб заборону подружжя Рим затвердив, як абсолютну, без права диспензи.

Ще одна необ'єктивність. Критик протиставляє мому описові опис J. Hergenröthera, не перевірюючи його; значить, приймаючи „на кредит“. Об'єктивна критика, однак, оперує не авторитетами, хоч би й загально узнаними, а фактами й даними документами. Але й з авторитетом своїм о. Костельник поводитьися далеко необ'єктивно: оповідання його передає без історичних застережень автора; значить, приписує J. Hergenröther-ові категоричність, якої в того нема („не треба забувати — попереджує J. Hergenröther III, 661, що ми тут — в справі Николая Містика — маємо діло з однобічним партійним розумінням. На жаль, бракує нам усіх документів з боку Римської Церкви“, а ми додамо: і византійських документів з боку противників Містика). З окрема, передаючи оповідання про найдрастичніші події, не згадує критик, що воно оперте на словах патріарха... А колиб поставився він *cum grano salis* до свого авторитету й його джерела, то драстичности може й не знайшовби. І справді.

а) За Николаєм Містиком J. Hergenröther — о. Костельник оповідає: „Цісар з великою помпою спровадив свою метресу до двору і навіть відсвяткував весілля з нею без усякого священика. Лев сам положив вінець на голові Зої й поблагословив шлюб, в одній особі й жених і священик. Мабуть не зовсім заспокоєний формою свого шлюбу казав (J. Hergenröther: liess er) себе вінчати відданому собі священикові Томі, котрого патріарх за це позбавив священства“ (стор. 31).

І виходить Лев VI якимсь тираном, що не знає ніяких святощів, безмежно свавільним, людиною без усякої стійности... Та інші дані змальовують цього цісаря, як найшляхотнішого, найпобожнішого й найщирішого сина Церкви з усіх наступників Юстиніяна Вел. Сам Николай Містик називає його прекрасним (*χαλόν*) у всім, за виїмком лише —

четвертого подружжя, а сучасник Іван Монах у своїх церковних співах молитесь за нього, як „благовірного“ й „вірнішого“¹⁾. Великі заслуги його перед Церквою: будівля святинь, видання багатьох пожиточних для Церкви законів, написання пересякнутих щирим релігійним духом церковних співів²⁾. Виникає питання: чи оповідання Містикове про цього царя не сторонниче, а J. Hergenröther — о. Костельника не розійшлося з історичною правдою? Думаю, що — так. На підставі цілокупності даних, справу належить подати слідувачим способом: — Церква Византійська до XI-го віку не вінчала другого (і слідууючих) подруж (Св. Никифора Конст. правило 8), але визнавала їх важність, як що відбувалися формальним цивільним порядком³⁾. Це був такий порядок: коли вдовець бажав побратися з вдовицею, то ввечером уряджував у себе весілля, скликав десятеро господарів і перед ними обявляв: „знайте, панове й браття, цю особу я беру собі за дружину (Св. Никифора правило 149). Очевидно, Лев VI справив у себе приписану практикою й узнавану тодішньою Церквою цивільну формальність, яку Николай Містик змалював карикатурно, а J. Hergenröther — о. Костельник назвав „нечуваною узурпацією на полі властивого ритуального діяння“.

Патріярх зажадав видалити Зою з цісарського двору, вважаючи четверте подружжя за протизаконне й абсолютно неважне, і заборонив цісареві вхід до святині. Лев піддався забороні, перестав входити в церкву й молився лише в приділі (*μυσταβριον*)⁴⁾, але відмовився розійтися з Зоєю й для вирішення справи скликав у Константинополі в осені 906 року Собор, з участю легатів папи Сергія III та представників східних патріархів⁵⁾. Николай не хотів бачитися з легатами й зявитися на Собор, бо — як пізніше виправдувався перед папою Анастасом III — публично обговорювати справу не радили його однопартійці, й він боявся, що Римляни вволять бажання цісареве; ніби-то погоджувався він на розгляд справи в палаті, в присутності Льва⁶⁾. Згідно з канонічною практикою бойкот Собору становив тяжку провину,

¹⁾ Nicolai Myst. epist. 32. Migne PGr., t. CXI, col. 196 et sequ., Моя стаття „Молитва за поєднання Церков“ у Меті 1935, ч. 4.

²⁾ Співи богослужбові Льва VI мають надписи: „Твореніє благочестиваго царя, господина Льва Премудраго“ (стихири пятниці вербної), Льва Деспота, або Византієво. Про однотожність цих імен див. у архієп. Філярета Гумилевського: Историч. Обзоръ пѣснопѣвцевъ и пѣснопѣвннй Греч. Церкви. Спб. 1902³, стор. 311—312.

³⁾ „Второподружні — каже Св. Теодор Студит в Epist. 50 — побіраються з світськими обрядами (τοις ἀνδραπίνοις καθ'ήκουσιν), як трохподружні й многоподружні“.

⁴⁾ Theophanus Continuarus, Leo Grammaticus, Symeon Magister, Cedrenus, Georgius Hamartolus.

⁵⁾ Eutychii Alexandr. Annales. Migne P. Gr., CXI, col. 1144—1145.

⁶⁾ Epist. 32. Migne, Op. cit., col. 201.

а оправдування патріархом свого поводження шите гнилими нитками.

З огляду на спеціальні обставини Льва, Собор узнав законність його подружжя, як виїмок з належного порядку річей; в тім сенсі писав папа Сергій III¹⁾, але патріарх до 920 року не визнавав можливості подібного виїмку²⁾.

Після поладження справи Собором, священник Тома поблагословив поодружжя Льва з Зоєю і за це позбавлений був Николаєм священства [очевидячки, коли той повернув на катедрі]. Византійські хроністи поміщують цю подію перед зударом Льва з патріархом, але останній по-над усякий сумнів стверджує, що це було після Собору, бо до прибуття легатів папи „ані один архиерей, ані один священник не держався сторони цісаря“³⁾, не благословив — значить — його подружжя.

б) „Весь Царгород — не тільки духовенство — обурився на се [вчинок Льва VI], вважаючи се за знищення віри“, — каже так тільки за Николаєм Містиком⁴⁾ J. Hergengöther — о. Костельник. Що в цих словах маємо діло з тенденційною [щоб виправдатися в очах папи Анастаса III] гіперболею, видно ж з того, що сам патріарх признається, що Лев мав партію, яка його виправдувала⁵⁾. Партія та існувала не тільки за життя Льва, а й по його смерті міцно боролася з Николаєм по його реставрації й держалася до кінця X-го віку. Неможливість зліквідувати її змусила патріарха старатися про поєднання з Римом.

в) „Патріарх — у своїй області вважав себе за компетентного суддю в подружніх справах (а до того часу з його області або ніякі апеляції не пішли до Риму, або тільки дуже рідко)“, — так J. Hergengöther—о. Костельник виправдує бойкот патріархом легатів. Цілком даремне! Бо передовсім справи подружні аж до лоловини XI віку знаходилися звичайно в компетенції державного законодавства і світських суддів; а по-друге, як міг не знати патріарх про „прелюбодійне подружжя“ Константина VI з Теодотою та про апеляції Студитів до Папи на Собор 809 року, що апробував це подружжя?!

Як бачимо критичне відношення до слів Николая Містика й оповідання J. Hergengöther-а — річ конечна для того, хто претендує на історичну об'єктивність, і вельми згрішив о. Костельник, про таке відношення не подбавши...

г) А може патріарх „обороняв святу спадщину віри й традиції проти посягань царя“? Може стояв на становищі

¹⁾ Nicolai ep. 53. Migne, c. 249.

²⁾ Epist. 32, Migne, col. 212—213.

³⁾ Ibid. c. 201.

⁴⁾ Ibid. c. 197.

⁵⁾ Ibid. c. 201.

канонів своєї Церкви? — Так думав Николай Містик, дивиться так J. Hergenröther — о. Костельник. Ніяк не можна з таким поглядом погодитися. Четверте подружжя Льва VI було провиною не проти закону Божого, не проти церковних канонів, лише проти Прохирона IV, 25 — світського закону, виданого батьком цього цесаря, Василієм Македонянином.

Що до церковних канонів, то ці вважають таке подружжя за моральну сказу, різко його осуджують, але не забороняють і важности його не заперечують, лише визначають за нього покуту, яка, в залежности від обставин, а також віри й життя покутника, могла бути скорочена. Не похваляють вони рівнож третього й другого подружжя, за яке теж накладають покуту. Ото ті канони (виписую по „Книзі правил“):

а) Неокесарійського собора прав. 4. „Время покаяния опредѣленное для впадающихъ въ многобрачіе извѣстно: впрочемъ обращеніе и вѣра ихъ сокращаютъ время“ б) Василія Вел. прав. 4: „О тробрачныхъ і многобрачныхъ мы положили то же правило, какое и о второбрачныхъ, по соразмѣрности. Второбрачныхъ отлучаютъ на годъ, а другіе на два, тробрачныхъ же на три, а часто и на четыре года и нарицають уже таковий союзъ не бракомъ, но многоженствомъ, или наче наказаннымъ блудомъ (неправильний переклад: *Πορνείαν κηκολασμένην* — загнuzданим, угамованим блудом, тоб-то: обмеженим, одмінним від блуда в розумінню розпусти; (див. А. Павловъ, Номоканонъ при большомъ Требникѣ. Москва 1897, стор. 328).

в) Теж прав. 50: „...Всенародному осужденнію оныхъ (треті подружжя) подвергаемъ, какъ лучшія, нежели распущное любодѣяніе“.

г) Теж прав. 80: „О многобрачіи Отцы умолчали, какъ о дѣлѣ скотскомъ и совершенно чуждомъ роду человѣческому. Намъ же сей грѣхъ представляется тягчайшимъ блуда (неправильний переклад і розуміння речення: *πλέον τι πορνείας εἶναι τὸ ἀρτάρημα*. Як доказав А. Павлов, ор. cit., стор. 329, належить розуміти так: „многоподружність — гріх краший від блуда“). По сему благоразсудно будетъ подвергати таковыхъ епитиміи по правиламъ“ (на чотири роки. Блудник — на сім років, прав. 59)¹⁾.

У Східній Церкві не вінчали четвертого подружжя, але до XI віку не вінчали другого, а до XIV віку — третього²⁾; отже відмовлення у церковнім благословенстві не

¹⁾ Під „многобрачіем“ розуміється подружжя слідуєчі після третього, як видно з Васил. Вел. правила 4 і пояснення Св. Теодора Студита Epist 50: „в Отців (многоподружностію) називається подружжя після третього“.

²⁾ Однакo в Византії за св. Теодора Студита вінчали другі й треті подружжя, яку практику св. Отець вважає за цілковите поведення канонів і Євангелії: див. Epist 50.

треба брати за доказ неважності подружжя або за вимогу розводу. Таким чином Николай Містик не стояв на твердям ґрунті точного розуміння канонів.

А може в тодішнім византійським суспільстві четверте подружжя було річю нечуваною? І так не було. Аргументуючи всебічно свій відмовний погляд, патріарх міг покликатися лише на те, що четвертий раз не одружився ніхто з цісарів і членів цісарського дому¹⁾, а про решту суспільства замовчав. І цілком слушно, бо в IX віці четверті подружжя практикувалися й толерувалися Церквою, як про це свідчить Св. Теодор Студит²⁾; заборонив їх лише Василій Македонянин у своєму Прохироні. Коли право канонічне дозволяло визнати подружжя Льва з Зоєю за законне, то це треба було зробити з огляду на особу цісаря, як людину, й на державні інтереси Византії. Цісар мав уже від Зої нешлюбного сина (Константина Порфирородного) й потребував наслідника, якому залишив би корону (бо його брат Александер — непутящий і нездібний юнак — цілком до ролі державного правителя не надавався, як визнають усі византійські хроністи).

За пізніших часів, не вважаючи на виразну соборну постанову 920 року, що ввійшла в словянські Кормчі, московський Собор 1572 року виймовко визнав четверте подружжя Івана Грозного, і нікому ані з сучасників, ані з пізніших людей не прийшло до голови зробити закид московському єпископатові у знищенню віри й зламанню церковних канонів. А в нинішніх автокефальних церквах дозвіл на таке подружжя (з уділенням церковного благословенства) дається без особливих труднощів, по заплаченню установлених „канцелярських пошлін“...

Про патріарха Николая Містика, як оборонця „святої спадщини віри“ й церковних канонів, подібного до св. Івана Золотоустого (стор. 30, 31), таким чином, з погляду наукового, як і пізнішої східньої традиції, говорити не приходиться. Це була особа, що утотожнювала свої погляди з наукою віри, а стоячи на чолі Византійської Церкви, своєю тактикою

Невінчання повторених подруж було наслідком наложення на них покути; тим більш, що в давній чин вінчання, входило причастя молодих св. (першеосвяченими) Дарами (після „Отче наш“, молитви й виголосу: „Вонемъ. Преждеосвященная Святая Святимъ“). Див. А. Дмитрієвскій. Описаніє Литургич. рукописей... Востока. т. II. Київ. 1901, стор. 30—31, а рівнож і давніші словянські евхольогії.

¹⁾ Epist. 32, Migne, с. 197.

²⁾ S. Theod. Stud. epist. 50. Істнування четвертого подружжя на Сході етверджується також знавими з канонічних збірників відповідями митроп. Никити Іраклійського, в яких читаємо: „Хто народився від двоєженця, або троєженця, або від четвертого подружжя, як що життя свое провадить добре, не забороняється бути пресвитером, бо не осуджується ізза своїх батьків“.

нати Львівської Архиепархії за виїмком одного однісінького зарваницького деканату, дарма, що звідам дістаємо і просьби о пожички і справи до полагодження у Львові. Найкраще з усіх протопресвитератів зорганізований галицький протопресвитерат, хоч властиво не має свого осідку, бо о той центр можуть рівно добре старатися і Бережани і Рогатин і Ходорів. Однак в почуттю обовязку всі деканати присилають свої вкладки дуже правильно прямо до Головної Управи у Львові. На другому місці стоїть львівський протопресвитерат, в якому лише яричівський деканат і львівський замиський занедбались з членськими вкладками. Добре зорганізований сам Львів, бо лише двох крилошан, двох катедральних сотрудників, один парохіяльний сотрудник, двох пенсіонованих вселюдних катихитів, один професор Богосл. Академії, один гімн. катихит, мимо запросин не належать до Товариства. На третьому місці стоїть стрийський протопресвитерат, хоч колись був на першій місци, бо переґінський деканат перестав зовсім інтересуватись судьбою товариства, а болахівський, долиньський і журавенський деканати остали позаду. Зовсім добре стоїть з олочівський протосвитерат і по отворенню там окружного відділу в Золочеві є надія, що буде добре зорганізований. На останньому місці стоїть тернопільський протопресвитерат, бо в його склад входять непорушимий зарваницький деканат. Завмерлі деканати: скалатський і микулинецький, та слабо зорганізовані деканати збаражський, теребовельський і новосельський, в яких лише амбітні одиниці почуваються до обовязку бути в звязи з Товариством.

Точний список, зіставлений на окремих табелях, скільки вплинуло від деканатів, як також точний виказ, скільки вплатив кождий член, могли собі присутні учасники Зборів переглянути і провірити. Коли є які розходження в числах, походить воно не з вини дирекції, а радше з вини деканальних збірщиків, які не виписують на оборотній стороні чеку (хоч це є зовсім безплатно), від кого і скільки за кого та за який місяць посилають, або замість імен осіб пишуть назви парохій (галицький деканат) і тим лише утруднюють діловодство дирекції та спричинюють неточности. Всіх дотепер вписаних членів начислюється на 841, з чого 28 померло, один вступив до війська (о. Колянківський), один перейшов до іншої епархії (о. Пересипкин), один виїхав до Риму (о. Фурикевич), один виступив (о. Мик. Вояковський із Страдча), а біля 60 священників (з лівних деканатів), які перестали вплачувати вкладки, так що активних, діяльних членів має Товариство 740.

В 1934 р. померли слідуєчі члени нашого Товариства: о. Микола Благий, парох Галича; о. Михайло Ваврик, парох Підкаміня; о. Роман Височанський, управитель парохії

в Стрию; о. Лавро Діяковський, парох Полового; о. Микола Кравців, парох Лопатина; о. Михайло Клюк, парох Зарудців; о. Онуфрій Кончевич, парох Покрівців; о. Зиновій Кузьма, католик в Тереховлі; о. Матвій Лишак, парох Стрептова; о. Ярослав Лукавецький, завідаель Корчина; о. Євген Мальчинський Ч.С.В.В. в Краснопуші; о. Володислав Сельський, парох Стрия; о. Іполит Погорецький, парох Велдіжа і о. Володимир Яцковський, парох Рожнітова. Память померших оо. Співбратів вшанували присутні повстанням з місць.

Наше Товариство брало живу участь у всіх національних обходах і святах і висилало або своїх делегатів або привітні письма. І так витали ми в лютім Союз Українських Кооператив з його 30-літнім ювілеєм, Тов. „Сокіл“ з його 50-літтям засновання, Тов. „Луг“ поздоровляли ми з отворенням прегарної руханкової площі на Вульці у Львові; Жіночому Конгресови в Станиславові післали ми привітне письмо з бажаннями трудитись українському жіноцтву для Бога й України; Товариство ремісників „Зоря“ у Львові вітали ми з його піввіковим ювілеєм. Товариству Марійських Дружин Пань віддали ми поклон в 30-ліття їх служби Прч. Діви Марії.

І приватних заслужених для Церкви й Народу людей витали ми щиро від нашої організації. Ми поздоровляли заслуженого закарпатського діяча, о. Авг. Волошина з його 60-літтям життя; ми витали нашого заслуженого отця-ювілята Михайла Світенького з Ладичина з його 50-літтям служби Христу, хоча — на жаль — о. Світенький по нині не є членом нашого Товариства...

Коли Жиди зробили наклеп в англійських, юдофільських часописах на наше греко-католицьке духовенство, немовби воно брало участь в антисемітських виступах на Галицькій Україні, наше Товариство піднесло рішучий протест проти цих негідних інсинуацій, і помістило цей протест в наших щоденниках. Протест цей стрінувся з признанням і одобренням загалу нашого суспільства.

Коли Апостольський Візитатор, Ексц. Іван Гудечек прибув в осени до Львова на візитацію нашої Церковної Провінції, голова Товариства на авдієнції, яка тревала дві години, представив діяльність Товариства в ідеологічному й матеріальному напрямі і вказав на всі болі та злидні нашого духовенства, на його жертвенну діяльність для Церкви й свого народу, та відпер неслухні наклепи на наше духовенство, начеб воно виховало своїх вірних в крайно шовіністичному, ультранаціональному дусі. Апостольський Візитатор прийняв вияснення голови до відома та вельми хвалив цілі й змагання нашого Товариства.

Рівнож подав голова Товариства свої заходи в справі перебрання парцелі розв'язаного Товариства св. Ап. Павла

при вул. Ванди ч. 2 на власність нашого Товариства. Хоч по кількох „ходженнях“ так до воевідства, як і до городського староства справа переінтабульовання мабуть буде корисно полагоджена, однак письмального рішення ще не добились і справа стоїть в завішенню. Парцеля є тимчасом опарканена і в уживанню сусіда тої парцелі п. Олевінського. Парцеля має 13 метрів фронту і 27 метрів в гллуб. Вартість її буде понад 3000 зл. Під будову нашого дому вона непридатна, бо є досить далеко від міста, в околиці залізничого двірця і костела св. Єлисавети. Але покупні найдуться, коли лише парцеля стане нашою власністю, о що нововибрана дирекція мусить старатись.

Інтервенції. Голова Товариства інтервенював в багатьох справах у Митрополичому Одинарїяті і консисторській канцелярії в справах, які були йому поручені членами Товариства. Інтервенювано в справі оо. П. Шанковського з Оборощина, Мих. Цегельського з Камінки, Вас. Сайкевича з Васючина, Мих. Дацка з Підлисса, Н. Прокопчука з Вербівчика, Павла Олійника з Августівки, Петра Казанівського з Нивиць, Омел. Дудровича з Яблонова, Івана Біляка з Цішок і інших.

Також інтервенювала дирекція нашого Товариства в асекураційному „Asicurazioni Generali“ в справі вдовиці по нашому члені, о. Ник. Благім, парохови Галичя, який з причини великих видатків на недугу не мав чим заплатити асекураційної премії. На просьбу, внесену дирекцією, триєстенська асекурація виплатила вдовиці 900 зл. титулом запомоги. В подібній справі інтервенювала дирекція також в справі вдовиці п. Софії Плешкевичевої з Добростан, і також успішнс.

Справа зворотних запомог. Митроп. Ординарїят, на просьбу голови Товариства до уділених минулого року 5000 золотих уділив в місяці червні знов дві тисячі п'ятьсот золотих на позичковий фонд Товариства і ті зараз розжичено потребуємим негайної помочі священикам, так що уділено позичок на 13.332 зл. Позички сплачуються правильно, а впертих довжників упоминається развраз. Зворотні запомоги уділюється за гваранцією оо. деканатів, а останніми часами уділені позички стягається відразу в консисторській канцелярії, бо це спосіб найпевніший. На жаль запотребування позичок є такі великі, що дирекція не всилі сейчас заспокоїти всіх потребуємих, тимбільше, що Надзірна Рада не дозволила дирекції уділяти зворотних запомог з інших фондів, лиш з позичкового фонду.

Справа рабатів. На підставі умов з фірмами „Народня Торговля“ і „Керос“ (власник інж. Павло Дурбак і сини) осягнули ми досі квоту 2057'99 зл. з рабатів. Обі фірми вивязуються точно з принятих на себе зобовязань і предкладають свої точні рахунки дирекції до переглянення.

Товариство могло б мати більші зиски, якщо взяло б торгівлю вином цілком у свої руки, але не маючи своїх пивниць ні потрібної обслуги, не може братись за діло, яке вимагало б великого вкладу праці і широкої адміністрації. А зрештою горожанська честь нашого патріотичного духовенства не дозволяє робити „Народній Торговлі“, нашій найстаршій господарській кооперативі конкуренцію, тимбільше, що „Нар. Торговля“ дає вино добре, нефальшоване, гарантовано-правдиве, відносно чого ми від других фірм можеб не мали тої гаранції.

За помози. Дирекція Товариства за дозволом Надз. Ради уділила вдовицям, що мешкають в домі „Вдів і Сиріт по Священниках“ на закупно бараболь на зиму сімдесят золотих; двом бідним семинаристам абісурієнткам, сиротам по священниках 20 зл, одному питомцеві на таксу в Богословській Академії сорок золотих і вдовиці, п-ні Филиповичевій на відреставровання страшно знищеного мешкання у вдовичому домі за помози 50 зл. Просьб о за помози дістає дирекція дуже багато, однак не бажаючи роздроблювати фонди Товариства, уділяє за помоз вдовам і сиротам лише в крайній потребі, відсилаючи петентів до Вдовичо-сиротинського фонду або кооперативи „Доля“.

Видавництва. Минулого року видало Товариство як безплатну премію для своїх членів протисектантську брошуру о. Мик. Вергуна, п. з. „Новомодні пророки“. Наклад коштував нас 1200 зл., а з проданих примірників вернулось всего 102 зл., отже кошти величезні, й тому цього року Надзвірна Рада рішила не видавати ніякої книжки, щоби не родроблювати фондів, призначених в першій мірі на будову власної хати. ОО. Автори прислали нам своі більші праці, наукового змісту, яких видання коштувало б багато, а хісна для загалу духовенства з цього було б дуже мало. Коли видавати, то дрібні, дешеві й цікаві брошури, які мали б збут і між мірянами, а таких авторів ми не мали в цьому році.

Натомість обдумала дирекція для духовенства іншу премію, у виді овочевик щепок, та про це буде бесіда пізніше при внесках дирекції.

Гроші наші уміщені на вкладкових книжках: „Дністра“, „Земельного Баку“, „Центробанку“, „Достави“ і Почтової Каси Ощадности.

Касу й діловодство Товариства провірювала контрольна Комісія, зложена з оо. сов. Олекс. Малиновського, о. дра Глинки і о. сов. Івана Новосада тричі, а саме 27. жовтня 1934, 3. XII. 1934 і 10. I. 1935 і своі завваги подасть комісія у окремому звіті.

Стан нашої каси представляється так:

Стан чинний		Стан довжний	
1. Готівка з вписів	719'57	1. Довг з видавництва	200'85
2. Готівка з вкладок	9584'07	2. Вірителі	7.500.00
3. Готівка з рабатів	1766'79	Saldo	12.696.20
4. Довжники	7753'00		
5. Надвишка коштів адм.	39'47		
6. Відсотки з книжечок	329'35		
7. Дари	204'80		
	<u>20 397'05</u>		<u>20.397'05</u>
Чиста готівка виносить :		12.443'20	

Реколекції. До великих своїх досягнень мусить Надзвірна Рада сама почислити свої сьогорічні реколекції для духовенства, які відбулись від 10—14. вересня 1934. р. в духовній семінарії у Львові. Проводив їм вперше світський священник, о. сов. Стефен Рудь, духовник семінарії. О. провідник вивязався зі свого завдання дуже щасливо; взяв він за підставу своїх розважань наші чудові обрядові „піснопінія“, наше церковне правило, наш часослов. Всі учасники реколекцій були дуже вдоволені з тої обнови духа, з цікаво унятих наук, поданих у спокійній, краснорічній мові. Годиться і це піднести, що ВПр. Отець Провідник сто золотих, жертвованих йому Товариством на Службу Божу за добрий успіх реколекцій, віддав як свій дар на будову реколекційного дому Тов. св. Андрея. На отьому місці годиться зложити подяку також Магніфіценції о. Ректорові Сліпому за відступлення семінарії і каплиці на реколекційні вправи, а о. віцерект. Олекс. Малиновському за прохарчування реколектантів, з чого лишилось ще 104 зл. 80 на цілі Товариства. Дуже гарна знімка з реколекцій з артистичної робітні п. Олега Лужницького осталась милою памятною для всіх учасників реколекцій.

(Продовження буде)

о. Юлія Дзерович

Український Народе!

„ПРОСВІТА“ — перша збудила нас до нового життя!

„ПРОСВІТА“ — поклала тривкі основи під культурний та економічний наш розвиток!

„ПРОСВІТА“ — наша перемога!

Нестримно йдуть цілі її десятиліття...

Ідуть... і незатертий слід лишають по собі...

Отак на очах уже нашого покоління — історичним актом припечатала „Просвіта“ своє перше півстоліття...

Отак у наступних десяти роках із руїн двинула нове життя і змагання...

І недалеко вже 1938-й рік, а в ньому святкуватиме Український Народ

ВЕЛИКІ РОКОВИНИ

70-літний

ЮБИЛЕЙ СВОЄЇ „ПРОСВІТИ“

Із духа народу народилась Вона, — духові цінности вона цілі десятиліття плекала, — тож і ювілей її — це

ЮБИЛЕЙ ДУХА НАРОДУ!

Ювілей усіх Українців, що в своїй душі носять одну спільну, високу та святую Ідею;

ювілей усіх Українців, що розуміють її та дорожать Нею ювілей усіх Українців, що готові зі самовідреченням служити їй та принести для неї жертву.

„ПРОСВІТА“ — ЦЕ МИ!

Вона — наш Дух безсмертний, вольний!

Вона — життя й змагань наших певна основа!

Вона — сумління наше, гордості, честь і слава!

І найкращим пошануванням її ювілею та одночасно й гідним пошануванням самих себе, як повновартного Народу — буде

МАСОВЕ, ПОГОЛОВНЕ ЧЛЕНСТВО „ПРОСВІТИ“

Добро нашої Батьківщини вимагає, щоб єдина її всеукраїнська організація духових сил була сильна й могутня! Коли ж бодай що десятий український громадянин, і що десята українська громадянка стане негайно відданим її членом, мати мемо напевно

НЕПРОГЛЯДНІ РЯДИ ЧЛЕНІВ „ПРОСВІТИ“

Масове членство — це наша загально національна **конечність** уже нинішньої днини. Тому ми вже розпочали в краю ударну акцію. До помочі в ній стануть

УСІ ІДЕЙНІ УКРАЇНЦІ!

На **ближчих наших землях** переводить уже цю акцію просвітня організація при помочі свого апарату: повітових організаторів і мужів довіря у громадах.

До кінця квітня 1935 р. переведемо тут повне зеднання наших духових сил під ідейним прапором „Просвіти“!

Адже маємо тут яких 10 тисяч різних низових організацій, понад 100 тисяч їхніх провідників і яких 700 тисяч їхніх членів.

На всіх наших землях, на еміграції, усюди, куди лиш зайде цей заклик, створяться негайно Комітети діячів „Просвіти“, та організують членство „Просвіти“, поширивши його на усіх Українців, що живуть на терені цілої дотичної країни.

Таким робом створимо одну, могутню

СУЦІЛЬНУ СИЛУ „ПРОСВІТИ“!

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

На передодні 70-літнього ювілею „Просвіти“ — дивнімся, бадьоро всі одностайно станьмо на висоті завдань теперішньої, дуже важної хвилини!

Всі організації й одиниці — очима до „Просвіти“!

Своєю волею створім одну велику, тверду Волю Народу!

Хай ювілей „Просвіти“ буде ювілеєм перемоги нашої духової сили.

У Львові, в березні 1935 р.

Др. Іван Брик
голова

Василь Мудрий
заст. голова

Др. Карло Коберський
заст. голови

Микола Дужий
секретар

Члени Головного Віділу: *о. Юліян Дзерович, Др. Маркіян Дзерович, Юліян Дроздовський, Ярослав Колтунюк, Михайло Корчинський, о. Йосиф Лучинський, Остап Павлів, Михайло Таранько, інж. Микола Творидло, Омелян Терлецький, Володимир Целевич.*

Заступники членів Гол. Віділу: *Михайло Галбей, Михайло Крилошанський, Др. Ярослав Олексинин, Зиновій Пеленський, Др. Ірина Сімович.*

Всячина

Письмо св. Отця Пія XI. про Комісію для Росії та про видання богослужбових книг словянського обряду. „З якою печаливістю відносимося до народів Росії, на це вказує те, що Ми виявили чи словом чи письмом, а вже найбільше те, що Ми вчинили для добра цих досвідчуваних народів при різних нагодах. Хоч Нас так дуже журили їх недостатки в земських речах, то багато більше Ми боліли над нуждою, що їй вони терплять у ділах обичайности; і тому Ми все так дуже змагали й вельми старалися, по Нашій змозі, принести їм потіху й поміч. В цій праці помагала Нам в особливий спосіб Наша „Комісія для Росії“, що їй Ми встановили вже ось-ось перед 10 роками; а їй Ми доручали письмом із власного почину всі ті справи, що „торкаються Росіян, так тих, що перебувають у своїй батьківщині, як і тих, що на еміграції поза батьківщиною¹⁾“.

Ми переконалися, що за цей некороткий час зібрано, за Божою помічю, багаті плоди із невсипучих трудів отсього роду апостольства, бо немало Росіян є голодних і спрагнених праведности. До успіху цього найсвятішого почину не мало причинилась вміла й високохосенна діяльність Преподобного Брата Михайла д'Ербіні, титулярного Єпископа Іленського, що виявив у цій справі особливий досвід, пастирську проворність і шляхотне змагання. Та коли нестало так дуже помічної і корисної праці цього Владики, а так само й інших, що на їх зручності Ми справедливо й заслужено спірались, а праця з дня на день побільшується та вимагає нових замислів і починів — Ми вважали за відповідне так пристосувати улад цього діла, щоб він на майбутнє відповідав усім потребам, що можуть виринути, та щоб ніщо не оставало поза його піклуванням.

Тому, після зрілої роздуми, з власного почину (*motu proprio*) й повною певністю та повнотою Апостольської влади постановляємо й вирішуємо застерегти й доручити „Комісії для Росії“ тільки ті справи, які торкаються тих Росіян, що перебувають на батьківщині, але не нарушуючи поваги й права Священної Конгрегації для Східної Церкви, як це в каноні 257. А щоб це діло такої ваги й важливости могло бути довершуване по змозі під Нашим безпосереднім доглядом і кермою, — постановляємо, щоб ця „Комісія“ була підчинена Священній Конгрегації для надзвичайних церковних справ; і тому їй секретар має бути водночас і головою цієї „Комісії“.

Також постановляємо, щоби при Священній Конгрегації для Східної Церкви була встановлена окрема „Секція“,

¹⁾ А. А. S.

що завідувалаб справами тих, що, деб воно не було, визнають словянський обряд (називаний теж обрядом словянсько-византійським), а тому й справами тих із Росіян, що живуть на еміграції та що дотепер були підчинені „Комісії для Росіян“. До цієї Секції будуть прийняті в потребі як консультори також деякі Епископи тих Епархій, де згаданий обряд уживається. А все це тому наказуємо зробити, бо хочемо, щоби уповні й старанно була збережена славна традиція Католицької Церкви, що в світлі її правди якимсь дивним способом відблискує різnorodність обрядів, неначе гармонійні голоси одного хору, що підносяться із землі до неба. А знову ті з Наших синів, що, на жаль, уже довго поза батьківським домом, нехай почують і роздумають, що вернувшись до Нас, зможуть зберегти вповні ненарушеною красу свого обряду, бо він, завдяки прадідній мові й старовині церемоній, пригадує ті найщасливіші часи, коли одною вірою, одним стадом і одним Пастирем радувався увесь християнський світ. А щоб словянсько-византійський обряд остав ненарушений, це так лежить Нам на серці, що — свідомі того, що ті з Наших синів, які зберігають цей обряд, не мають богослужбових книг, — постановляємо, щоб цього роду книги були негайно видані. А це видання доручуємо Священній Конгрегації для Східної Церкви, а вона до приготування й видання такої речі нехай прийме собі таких дорадників, які для такої важливої справи посідалиб особливу науку та виявляли щиру волю.

А вирішуючи це, маємо на думці, щоб із цього не тільки тим Нашим синам, що вернулися до єдності стада, але й тим, що від Нас відлучені, була ясною добра воля Католицької Церкви та виявилося Наше батьківське піклування.

А все те, що Ми отсим Нашим письмом із власного почину постановили, приказуємо, щоби було уважане за ненарушимо й важне, оскільки цьому ніщо іншого не противиться.

Дано в Римі у Святого Петра, дня XXI місяця грудня, року MDCCLXXXIV, Нашого Понтифікату тринадцятого.

ПІЙ П. ХІ.

Доклад кард. Сінчero на „Міжнароднім юридичнім Конгресі“ в Римі. На міжнароднім юридичнім Конгресі, який відбувся в листопаді мин. року в Римі, виголосив кард. Сінчero, секретар Конгрегації для Східної Церкви дуже цікавий реферат п. з. „Установи східного походження в латинським праві“, в якому підносячи, що головним жерелом роздору між Східною і Західною Церквою було взаємне незнання та легковаження, заохочує західних католиків до студій Сходу, бо „вистарчить основно пізнати східних, їх обряди та їх дисципліну, щоби навчитися їх високо цінити та поважати“. Заохочує теж східних, не тільки правників, але також єпископів, священників та вірних пізнавати свої

східні установи, бо лиш у такий спосіб зможуть вони забезпечити себе перед деякими наче мимовільними латинськими інфільтраціями..., які не пристосовані до характеру душі орієнталів“.

При кінці свого доповіді кард. Сінчеро порушив ще проблему **привілеїв орієнталів**, з якими — на думку богатох — треба вже раз скінчити, тимбільше, що тепер якраз (з приводу кодифікації східного церковного права) є до цього добра нагода, яка нібито вже ніколи більше не повториться, бо якщо з цими привілеями тепер не покінчиться, то не зробиться для орієнталів нічого доброго. — Кард. Сінчеро є однак іншого погляду і каже, що „привілеї орієнталів треба шанувати, беручи під увагу їх партікулярні потреби і їх походження, а крім цього треба з одного і другого боку ці привілеї так упорядкувати, щоби східні патріярхи, прелати і вірні, замість стояти наче осторонь від Найвищого Архиєрея, були щораз тісніше та сердечніше об'єднані із спільним Батьком“.

Останній уступ свого реферату присвятив кард. Сінчеро справі великої цінності східних Церков і обрядів: **„Нехай орієнтали щораз міцніше туляться до серця спільного Батька, але нехай остаються орієнталами. Нехай держаться міцно, як колись своєї віри, так тепер і на завжди блеску свого обряду та своїх славних традицій. Щоби Орієнт відпочив у своїй величі. Він має такий великий блеск святих, таке могуче світло Учителів Церкви, таку велику силу діл, що не повинен цього нікому завидувати. А відпочиваючи в блеску свого обряду, тим щиріше відпочиватиме в серці спільного Батька“.**

Чи справді руйнування Софійського собору в Києві? Большевики, оті справжні кати України, постановили розібрати старовинну Софійську катедрu в Києві, святощі українського народу. Славна на весь світ Софійська катедрa, збудована в 1037 році кн. Ярославом Мудрим, це одинокий пам'ятник византійського мистецтва XI віку, добре вдержана і відновлена гетьманом Мазепою. Має вона для нас і цілого культурного світу не тільки велике історичне, але й мистецьке значіння. Криє вона в собі чудові фрески, мозаїки, запрестольну Матір Божу в темно-блакитній туніці на золотому тлі, гробницю кн. Ярослава та багато інших мистецьких цінностей, яких нині не багато в світі.

Вістки про намір большевиків зруйнувати собор, викликала голосний протест українського громадянства, яке висилає письменні протести до всіх, хто міг би спинити той діявольський намір большевиків, а також підняла цілий культурний світ для оборони релігійної та історично-мистецької цінності. Група англійських учених та артистів умістила

в пресі великий протест проти наміру большевиків. Підписані підносять, що ця святиня належить не лиш Україні, але й цілому людству і що з нею пропадає найславніша пам'ятка византійського стилю в словянських краях. А що собор стоїть, як відомо, на краю одної з найбільших міських площ в Європі, то нема сумніву, що плян його розбірки не викликаний ніякими практичними мотивами, а лиш бажанням нищити ще одну пам'ятку старої української культури та незалежності.

Протести помістило багато англійських часописів, як „Таймс“, „Ню Стейтсмен Енд Нейшен“, „Морнінг Пост“, швейцарський „Журналь де Женев“ та ін.

Протестаційна акція ведеться і серед українського громадянства, серед якого голос українського католицького духовенства повинен бути незвичайно рішучий і голосний.

Смерть ексарха Св. Отця в Росії. До Львова наспіла вістка, що 7. березня ц. р. помер на заслання у Вятці ексарх Св. Отця для Росіян-католиків словянсько-византійського обряду о. Леонід Федоров. О. Федоров був висвячений в Царгороді болгарським архієпископом і був перед війною монахом-студитом в Босні. З вибухом війни виїхав до Росії, де арештували його і заслали на Сибір. З вибухом революції у 1917 році вернувся до Петрограду, де стрінувся з Впреосв. Митрополитом Шептицьким, якого теж революція звільнила з царської тюрми. Митрополит, знаючи добре о. Федорова, призначив його від імени Св. Отця ексархом для Росіян-католиків, бо порозумітися з Римом на разі годі було. Щойно опісля Ап. Престол потвердив те зарядження нашого Митрополита та іменував о. Федорова й від себе.

о. Федоров був добре відомий в українських церковних колах, як людина висококультурна і вчена, а при тому незвичайно скромна і привітна. За большевицького режіму не міг в ніякий спосіб займатися місієюною діяльністю, тому віддававсь виключно науці, наскільки це було можливе в умовах заслання у далекій Вятці. В 1917 році в самому Петрограді находилося під його юрисдикцією більш чим 3000 Росіян-католиків, так само і в Москві було до кількох тисяч.

На мурах міста Львова появилися жалібні оповістки, в яких Впреосв. Митрополит Андрій сповіщає українське громадянство про смерть ексарха о. Федорова та звиває взяти участь в архієрейській заупокійній св. Літургії, яку відправлено в катедрі св. Юра, в суботу 23. березня ц. р.

Смерть о. Федорова завершує одну сторінку історії російської католицької Церкви в Росії. Хто і коли обійме керму над молодим російським католицьким рухом на областях, підчинених лютому большевицькому режімови, годі нині щонебудь певного сказати.

Новий похід безбожників проти Правосл. Церкви в СРСР. Із Харбіна доходять вісти про положення Правосл. Церкви в СРСР та про новий похід союзу воюючих безбожників проти Церкви, на чолі яких стоїть Максим Горький і жид Ярославський.

Ще тому п'ять літ назад союз безбожників проголосив п'ятилітку боротьби з релігією і постановив до 1. травня 1935 збурити всі храми на просторі цілого Союзу та зліквідувати все духовенство.

Речинець п'ятилітки кінчиться і в звязку з тим союз безбожників приготує енергійну акцію для винищення тих храмів, що ще залишилися та зліквідування духовенства і то в часі одного — двох місяців, щоби 1. травня проголосити повну ліквідацію Церкви.

Дня 30. березня ц. р. в домі союзу безбожників в Москві відбудеться конгрес безбожників усіх міст СРСР. Основними питаннями конгресу буде організація нзвого походу проти Церкви і переміна оставших храмів на клуби і театри. Духовенство, яке офіційно не відкажеться від свого духовного звання, буде проголошене „лишенцями“ і вислане на примусові роботи.

Членів Свят. Синоду при патріяршім престолі в Москві розігнали агенти Ягоди і зимова сесія Синоду не відбула ні одного засідання. Всі єрархи були змушені виїхати до своїх єпархій, але багато з них не доїхало до місць свого осідку, бо по дорозі були арештовані урядниками Г. П. У.

Новий виступ „Legjon-y Młodych“ проти Католицької Церкви. Польські часописи доносять, що для вшанування 5-ліття діяльності організації п. з. „Legjon Młodych“ (це проурядова організація польської молоді з виразним протикатолицьким наставленням) влаштовано в Луцьку на Волині академію, яку зорганізував волинський конвент сеніорів згаданого „Legjon-y“, а протекторат над нею обняв сам воевода Юзефський. На академії прийшло до великого скандалу. По відігранню „My pierwsza brygada“ і виголошенню кількох промов про цілі і завдання „Legjon-y Młodych“, виступив редактор центрального органу тієї організації Януш Лясковський з Варшави, підносячи м. ін., що „Legjon Młodych“ поставив собі завдання „боротися з усіми інтернаціоналами, які поборюють державну цілість Польщі. До цих інтернаціоналів належать Комінтерн і Католицька Церква“.

Промову нагородили приявні оплесками, відіграно „Pierwsz-y Brygad-y“, після чого спущено куртину, яка на превелике здивування приявних більше не піднеслася. Запанувала констернація. Приявний на академії представник воеводи п. Ясінський не допустив до продовжування свята.

По тій скандальній події луцький відділ ПАТ-ої видав

ось такий комунікат: „В звязку з академією „Legjon-y Młoduch“, яка відбулася в Луцьку, відділ ПАТ уповажнений подати до відома, що воєвода Юзефський уважає виступ редактора Лясковського на академії дуже шкідливим і таким, що обиджує добру волю і почування „кресового“ громадянства. Тим своїм виступом ред. Лясковський завдав в першу чергу велику кривду організації, яку репрезентує. Крім цього пан воєвода стверджує, що згодився обняти протекторат тільки тому, що не думав, аби виголошені на ній промови могли мати такий характер“.

Виленське монархістичне „Słowo“ присвячує згаданій події цілу статтю п. з. „Wojewoda nie przypuszczał“ (в ч. 68/1935) в якій м. ин. пише: „Ми навчені російським досвідом, що те, що діється серед молодого покоління, буде мати за пять чи десять літ свій вплив на історію народу. Не твердимо зовсім, щоби якраз люди з „Legion-y Młoduch“ мали довершити якихсь переворотів, таксамо, як ніхто цього не говорить, що жовтневу революцію в Росії довершили покоління студентів з часів Побєдоносцева: Ми певні, що польська революція перекотилась би так само через голови Запаєвичів (діяч „Лєг. Мл.“) і Лясковських, як перевалила вона понад голови петербурзької студентерії. Але гниль тої студентерії, як теж і хаос нашої, промощували і промощують шляхи на правду небезпечні“. (Підкр. наші).

Все в горі сказане свідчить, що серед польського громадянства, що так залюбки любить говорити про свій католицизм, а головно серед молодого покоління, шириться на правду в застрашаючий спосіб погорда, а то й явна ненависть до Католическої Церкви, що викликає в католицьких кругах зовсім зрозумілу тривогу.

З Православної Церкви в Америці. З приводу рішення єпархіального зїзду в Вілкес-Бер (юрисдикція єп. Ад. Филиповського — православні, бувші галицькі уніяти-москвофіли) підчинитися під прикази архієп. Теофіля¹⁾, згаданий архієпископ зложив слідуєчу заяву: Одержана телеграфічно звістка про розумне і добре рішення зїзду юрисдикції єпископа Адама зєдинитися з нами, в радувала мене як приклонника миру і я думаю, що для втихомирення церковного життя в Америці те рішення єпископа Адама має незвичайно важливе значіння.

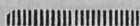
Дальше архієпископ Теофіль подає до відома, що 23. березня ц. р. в Детройті під його головуванням відбудеться зїзд єпископів, на який, правдоподібно, буде запрошений і єпископ Адам для остаточного оформлення єднання. Після Детройтського зїзду намічується загальний собор з участю єпископів Карловацької юрисдикції. Покищо ще

¹⁾ Якого недавно вибрано митрополитом для Північної Америки.

невідомо, де цей собор відбудеться, однак по всій правдоподібності буде він скликаний по Великодню до Нью-Йорку або до Сан-Франціско, де одночасно буде посвячений св. Троїцький собор.

Міжнародня виставка католицької преси відбудеться в Римі (Ватикан) за почином „Osservatore Romano“ з приводу його 75-ліття, в часі від 1. IV. до 31. X. 1936. р. Ген. Інститут Католицької Акції навязав уже контакт з комітетом Виставки, щоб уможливити й українській католицькій пресі участь у ній. Ген. І. К. А. відбув уже дві конференції краєвої укр. катол. преси (7. II і 14. III), де одноголосно рішено, що всі українські католицькі видавництва цілого світу повинні організовано взяти участь у виставці з огляду на її велике пропагандивне значіння. Наші старання в Римі, щоби ми із нашою пресою могли становити окрему групу (при розміщенню експонатів на виставці обов'язує державний принцип) віднесли успіх, Східна Конгрегація дає місце у своїм павільоні для наших греко-католицьких видань, так що ми не будемо мусіти виступати під фірмою Польщі ні ніякої іншої держави. Рішено теж видати летючку інформативного й пропагандивного змісту в різних мовах (італійській, німецькій, французькій, англійській), яка буде інформувати чужинців про Україну (політична ситуація, релігійні відносини та розвиток катол. преси).

Академічні вечори, які цілу зиму відбувались у Львові при великім зацікавленню численно зібраних слухачів з кругів інтелігентного громадянства, по їх закінченню у Львові, перенесено до Тернополя і Стрия. Перший виклад в Тернополі мав дня 17. III ц. р. о. ректор др. Сліпий н. т. „Віра і наука“, а в Стрию той самий виклад мав 24. III ц. р. Другий виклад в Тернополі мав о. др. Костельник н. т. „Джерела атеїзму“ дня 24. III ц. р. В слідуючі неділі читатимуть свої реферати дальші прелєгенти. Виклади викликали велике зацікавлення серед громадянства обох міст.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові.

Видає Богословське Наукове Товариство.

Відповідальний редактор: о. Петро Хомин.

З друкарні „Бібльос“, Львів, Японська 7. — Тел. 214-78.

I. Видання „Богословії“

- 1 Dr. Jos. Slipyj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus S. explicanda. P. IV + 29. 8°.
2. о. Др. Г. Костельник: Границі вселенної. Ст. 61. 8°.
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae погма gravitatis peccati. P. 54. 8°.
4. о. Др. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схолястика. Ст. 76. 8°.
5. Theod. T. Haluščynskij OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. P. 22. 8°.
6. Dr. Jos. Slipyj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet? P. 36. 8°.
8. о. Др. Гавриїл Костельник: Ordo logicus. Ст. 44. 8°.
9. P. Joseph Schrijvers CSSR: Le double Principe Moteur de la Vie Spirituelle. P. 40. 8°.
10. Dr. M. Schmaus: Kykeley, cuiusdam adhuc ignoti auctoris anglici ineunte saeculo XIV. florentis, Quæstio de cooperatione divina. P. 38. 8°.
- 11—12. Др. Ярослав Пастернак: Коротка археологія західно-українських земель. Ст. 94 + XVII таблиць. 8°
13. Володимир Січинський: Вежа і дім Корнякта у Львові. Ст. 20 + VI таблиць, 8°.
14. Dr. Leo Hlynka: De potestate episcoporum nec non praerogativis metropolitanae potestatis in bona Ecclesiae temporalia in Oriente novem primis saeculis. Sp. 74. 8°.
15. Др. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії. Ст. 53. 8°.

II. Праці Богословського Наукового Т-ва.

під проводом о. проф. Дра Йос. Сліпого.

- T. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич — матеріяли і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст. 261. 8°.
  - T. II Dr. Jos. Slipyj: De principio spirationis in SS. Trinitate. P. VIII + 120. 8°.
  - T. III. о. Др. Спирідон Кархут: Граматика української церковно-слов'янської мови. Ст. XIX + 284. 8°.
  - T. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. — Пер. з грецького митроп. Андрей Шептицький. Ст. XIV + 490. 8°.
  - T. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катедрі Св. Юра у Львові. Ст. 97 + XXX. 8°.
  - T. VII. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянок (друкується).
- о. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статuti. Ст. 19. 16°.
- Богословське Наукове Товариство у Львові в першій десятиліттю свого існування (1923—1933). Ст. 92. 8°.

ПРОПАМ'ЯТНІ ТАБЛИЦІ У.М.Х. по мистецьки виконані в народнім стилі з огнетривалого матеріялу, металеві ВІДЗНАКИ У.М.Х. і ПРАПОРИ

Д З В О Н И і всі церковні предмети

Кантове полотно „ПАНАМА“ до вишивання фелонів, фан і ручних робіт. : :

ВИШИВАНІ ФЕЛОНИ І ФАНИ.

ЦЕРКОВНІ БРОКАТИ, френдзлі, борти, підшевки, полотна. : :

ГАФТОВАНІ наплечні хрести до фелонів і шалів. : :

ПОЗОЛОЧЕННЯ чаш, монстранцій.

О Б Р А З И, образи, церковні книги.

ПЛАЩЕНИЦІ. КАДИЛО І СВІТЛО.

Поручає Дім тор.-пром.

„ДОСТАВА“

У ЛЬВОВІ, Ринок 43/1 і Руська 20.

В ПЕРЕМИШЛІ, вул. Костюшки 5.

В ТЕРНОПОЛІ, Руська 14.